

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI**

**SAİD NURSI'NİN RİSALELERİNDE
MEHDİLİK TELÂKKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Derya YÖRÜK KESİK

İstanbul, 2007

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLAHİYAT ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI**

**SAİD NURSİ'NİN RİSALELERİNDE
MEHDİLİK TELÂKKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Derya YÖRÜK KESİK

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ÖZ

İstanbul, 2007

KISALTMALAR

AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	: Bin, İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DEÜİF	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.z.	: Hazreti
H.zl.	: Hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
Nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
v.b	: Ve benzeri
yy.	:Yüzyıl

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	Sayfa No. I
İÇİNDEKİLER.....	II
GİRİŞ.....	

I. BÖLÜM

TEORİK YAKLAŞIM

1. MEHDÎ KAVRAMI.....	3
1.1. Kelime Anlamı.....	3
1.2. İstilah Anlamı.....	3
2. MEHDÎ KAVRAMININ TARİHİ SEYRİ.....	4
2.1. Günlük Dilde Kullanımı.....	4
2.2. Teolojik Anlamda Kullanımı.....	5
2.3. Şiilik'te Mehdî İnancı.....	5
2.4. Tasavvufta Mehdî İnancı.....	7
2.5. Ehl-i Sünnet'te Mehdî İnancı.....	9
2.6. Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Mehdî Anlayışındaki Farklılıklar.....	10
3. MEHDÎ DÜŞÜNCESİNİN TEMELLERİ.....	12
3.1. Mehdî İnancının Kökleri.....	13
3.1.1. Mehdî İnancının İkel Dinlere ve Kavimlere Dayandığı Düşüncesi.....	13
3.1.2. Mehdî İnancının Yahudi ve Hıristiyan Menşe'li Olduğu	14
3.1.2.1. Yahudilik'te Mesih İnancı.....	14
3.1.2.2. Hıristiyanlık'ta Mesih İnancı.....	17
3.1.3. Mehdî İnancının Her Dinin Kendi Şartları İçinde Doğduğu.....	19
3.1.4. Mehdî İnancının Temel Kaynağının Şiilik Olduğu.....	20
3.2. İslam Dünyasında Mehdî İnancının Ortaya Çıkmasının Sebepleri.....	20
3.2.1. Sosyal ve Siyasî Sebepler.....	20
3.2.2. Dinî Sebepler.....	21
4. KUR'ÂN VE HADİSLERDE MEHDÎ KAVRAMI.....	23
4.1. Kur'ân'da Mehdî.....	23
4.2. Hadislerde Mehdî.....	26
4.2.1. Mehdî ile İlgili Hadisleri Kabul Etmeyenlerin Görüşleri.....	28
4.2.2. Mehdî İle İlgili Hadisleri Kabul Edenlerin Görüşleri.....	30

5. MEHDÎ'NİN HADİSLERDE BELİRTİLEN ÖZELLİKLERİ.....	33
5.1. Mehdî'nin Ortaya Çıkışı.....	33
5.2. Soyu.....	34
5.3. Şemâili.....	34
5.4. Çıkış Yeri ve Zamanı.....	34
5.5. Hâkimiyeti.....	35
5.6. Üstün Özellikleri.....	35
6. BAZI İSLÂM ÂLİMLERİNİN MEHDÎ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ.....	36
6.1. İbn-i Kesir.....	37
6.2. İbn Haldun.....	38
6.3. İmam-ı Rabbani.....	39
6.4. Muhammed Reşit Rıza.....	40
6.5. Ahmed Emin	41
6.6. Mevdudi.....	41
6.7. Fazlurrahman.....	43

II. BÖLÜM

SAİD NURSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1. SAİD NURSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	45
1.1. Said Nursî'nin Hayatı.....	45
1.2. Said Nursî'nin Eserleri.....	51
2. RİSALE-İ NUR HAREKETİNİN DOĞUŞ DÖNEMİNDE İSLÂM ÂLEMİ VE TÜRKİYE.....	57
2.1. Risale-i Nur Hareketinin Doğuş Döneminde İslam Âlemi.....	57
2.2. Risale-i Nur Hareketinin Doğuş Döneminde Türkiye.....	60

III III. BÖLÜM

A) SAİD NURSÎ'NİN KIYAMET ALÂMETLERİ VE ÂHİRZAMAN OLAYLARI İLE İLGİLİ HADİSLERE YAKLAŞIMI

1. HADİSLERİ AÇIKLAMA METODU.....	64
1.1. Hadisleri Olduğu Gibi Kabul Ederek Ehl-i Sünnet Çizgisini Takip Eder.....	64
1.2. Müteşabih Olarak Nitelendirdiği Hadisleri Tevil Eder.....	65
1.3. Hadislerin Senedinden Çok Metnini Ön Plana Çıkarır.....	65

2. HADİSLERİN MÜPHEM VE BİRBİRİNE ZİT GÖRÜNMESİNİN SEBEPLERİ..66

- 2.1. Dinin İmtihan Vesilesi Olması, Aklın Veya İradenin Baskı Altına Alınmasının Önlenmesi.....67
- 2.2. Ahirzaman Hadislerinin Teferruattan Olup İman Esaslarına Dahil Olmaması.....68
- 2.3. İsrailiyattan Olan Haberlerin Hadis Gibi Anlaşılması.....68
- 2.4. Ravilerin Sözlerinin Hadis Telakki Edilmesi.....69
- 2.5. Tasavvuf Ehlinin Keşflerinin Hadis Zannedilmesi.....69
- 2.6. Hz. Peygamberin Temsil Ve Kinayeli Üslub Kullanması.....70
- 2.7. Hadislerdeki Teşbihlerin Ve Misallerin Gerçek Sanılması.....70

3. MÜTEŞABİH RİVAYETLERE VERDİĞİ ÖRNEKLER.....72

B) SAİD NURSÎ'NİN RİSALELERİNDE MEHDİLİK

1. MEHDİNİN ÖZELLİKLERİ.....74

- 1.1. Mehdînin Bir Şahıstan İbaret Olmayıp Her Asırda Bir Mehdî Bulunduğu.....76
- 1.2. Mehdînin Ehl-i Beytten Geleceği.....80
- 1.3. Mehdînin İnsanüstü Niteliklerinin Bulunmadığı.....82

2. MEHDİNİN GÖREVLERİ.....84

- 2.1. **İman:** Felsefeyi ve Maddiyûn Fikrini Tam Susturacak Bir Tarzda İmanı Kurtarmak.....85
- 2.2. **Hayat:** Hilâfet-i Muhammediye Ünvanıyla Şeâir-i İslâmiyeyi İhyâ Etmek.....87
- 2.3. **Şeriât:** Hilâfet-i İslâmiyeyi İttihad-ı İslâma Bina Ederek, İsevî Ruhanîleriyle İttifak Edip Din-i İslâm'a Hizmet Etmek.....87
 - 2.3.1. Müslüman-Hıristiyan Diyalogu91

3. MEHDİNİN ZUHURU İLE İLGİLİ İFADELERİ.....98

- 3.1. Cefr Yöntemini Kullanarak Mehdînin Geleceği Zaman Hakkında Tahminlerde Bulunması.....98
- 3.2. Mehdînin Çıkacağını Reddedenlerin İddialarına Verdiği Cevaplar.....103
 - 3.2.1. “Mehdî Meryem Oğlu İsa'dır” Hadisi.....103
 - 3.2.2. Hadislerin Zayıf Olduğu İddiası.....104
 - 3.2.3. Mehdînin Olağanüstü Olduğu İddiası.....104
 - 3.2.4. Mehdî Beklentisinin İnsanı Atalete Sevkettiği İddiası.....105

4.	MEHDİNİN KİMLİĞİ.....	106
4.1	Mehdilik Sifatının Said Nursî'ye Atfedilmesi.....	106
4.2.	Müceddidlik Sifatının Said Nursî'ye Atfedilmesi.....	115
4.3.	Said Nursî'nin Şahsından Çok Risaleleri Öne Çıkarması.....	116
	SONUÇ.....	125
	KAYNAKÇA.....	131

GİRİŞ

İslâm kültüründe renkli bir şekilde yaşatılan ve karizmatik bir kurtarıcı ya da lider beklentisi şeklinde ortaya çıkan mehdî tasavvurunun, İslam'a başka din ve kültürlerden mi geçtiği, yoksa bu inancın İslam'ın kendi kaynaklarından mı neşet ettiği tartışmalı bir meseledir. Ancak medeniyetlerin hiçbir zaman saf olmadığı ve insanların farklı kültürlerden daima etkilendiği hususu dikkate alınırca, dünya tarihinde Mehdî düşüncesinin ortak bir fenomen olduğu gerçeği karşımıza çıkacaktır. Bu durumda izlenmesi gerekli en tutarlı yol, söz konusu tasavvurun insan hayatına katkı sağlayıp sağlamadığının tesbit edilmesidir. Ancak bu konunun araştırılmasını başka çalışmalara bırakarak asıl mevzumuz olan Said Nursî'nin Mehdi anlayışı bu tezin konusunu teşkil edecektir.

Bu konuya geçmeden önce İslam dünyasındaki mehdîlik fikrinin nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığını incelemek gerekecektir. Birinci bölümde 'Teorik Yaklaşım' başlığı altında mehdî kavramının üzerinde durarak bu kavramın tarihî seyri, özellikle Şia ve Ehl-i Sünnette nasıl algılandığı ele alınacaktır. Bu inancın oluşumunda nasların mı yoksa toplumsal gereksinimlerin mi ya da başta Yahudi ve Hıristiyan kültürleri olmak üzere diğer din ve inançlardaki kurtarıcı şahsiyetlerin mi etkisinin olduğu 'Mehdî Düşüncesinin Temelleri' başlığı altında açıklanacaktır. Ardından kavramın Kur'ân ve hadislerdeki yerine temas edilerek, mehdî hakkında bazı İslam âlimlerinin görüş ve düşüncelerine yer verilecektir.

Said Nursî'nin eserlerinde mevzu bahis ettiği mehdî düşüncesini daha iyi kavrayabilmek için onun biyografisine bakmak ve böylece içinde yaşadığı ve etkilendiği sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel yapıyı analiz etmek de faydalı olacaktır. Zira bir şahsın görüş ve düşüncelerini onu çevreleyen sosyal şartlardan bağımsız ele almak isabetli olamasa gerektir. Bu nedenle ikinci bölümde 'Said Nursî'nin Hayatı ve

Eserleri' başlığı altında Nursî'nin yaşadığı yüzyıla genel bir bakış yaparak hem İslam âleminin hem de o dönemde Türkiye'nin şartlarına temas edilecektir. Ayrıca Risale-i Nurlar hakkında genel bir malumat verilerek bu bölüm sonlandırılacaktır.

Asıl konumuz olan 'Said Nursî'nin Risalelerinde Mehdîlik' başlığı üçüncü bölümde ele alınacaktır. Bu bölüm de iki ayrı ana başlık halinde irdelenecektir. Öncelikle Said Nursî'nin, ahir zaman olaylarının zikredildiği hadisleri ele alış yöntemi ve bu hadisleri yorumlama metodu belirtilecek, ardından bu tür hadislerin neden birbirinden farklı ibareler içerdiğini ve bazılarının da neden anlaşılması zor müphem ifadeler taşıdığını izah eden bölüme yer verilecektir.

En son kısımda mehdînin özellikleri, görevleri, zuhuru ve kimliği konuları ayrı başlıklar halinde zikredilip mevzu bitirilecektir.

I. BÖLÜM

TEORİK YAKLAŞIM

1. MEHDÎ KAVRAMI

1.1. Kelime Anlamı:

Mehdî kavramı sözlükte, “ilahî olarak yol gösterilen”, mühdî ve hâdî olduğunda ise yol gösteren, hidâyete erdiren anlamına gelmekte olup “hediye veren” yahut mu'tî kelimesi gibi sırf “veren” anlamına da gelmektedir.¹

Arap dilinde “hedeye” kelimesinden ism-i meful olan mehdî Allah'ın kendisini doğru yola ilettiği kimse demektir.² Buna göre mehdî, hidâyete eren, doğru yolu bulan, Allah tarafından kendisine rehberlik edilen kişidir.³ Bütün istikametler Allah'tan geldiği için, kelime nihayet kendisine Allah tarafından yol gösterilen, yani hususî ve şahsî bir tarzda Allah'ın hidâyetine nâil olan mânasını almıştır.⁴

1.2. İstilah Anlamı:

Bir kavram olarak ise mehdî; İslamî vahyin tüm milletler için bir norm olacağı âdil bir sosyal düzen ve baskı ve zulümlerden uzak bir dünya kurarak bütün insanlığa hakikî ve bozulmamış rehberliği getirecek olan, arı duru bir inancı yeniden hâkim kılmakla kendisini izleyenlerin arzularını somutlaştıran kişidir.⁵ Bir diğer ifadeyle mehdî, insanları doğru yola iletmesi için Allah tarafında seçilmiş ve gerçeğe ulaştırılmış

¹ Ali Coşkun, **Mehdilik Fenomeni**, İstanbul:İz,2004,s.95.

² İbn Manzur, **Lisanü'l-Arab**, c.15, Beyrut,1970,s.354.

³ Ahmet Ağırakça, “Mehdi”, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul:Dergah,2000,s.149.

⁴ Macdonald DB, “Mehdi”, **İA**, c.7,s.475.

⁵ Ağırakça,s.149.

kişi demektir.⁶

2. MEHDİ KAVRAMININ TARİHİ SEYRİ

2.1. Günlük Dilde Kullanımı:

Mehdî kelimesi İslam tarihinin çeşitli dönemlerinde, o dönemin siyasî, içtimaî, sosyo-kültürel şartlarına paralel olarak farklı anlamlarda kullanılmıştır.

Günlük dildeki mânasıyla mehdî kelimesi ilk İslamî devirlerde bazı şahsiyetler için bir şeref unvanı olarak kullanılmıştır. Hasan b. Sabit bir kasidesinde Hz. Peygamber'i, Cerîr de Hz. İbrahim'i mehdî olarak nitelemiştir. Süleyman b. Surad Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şahâdetinden sonra onu mehdî oğlu mehdî diye anarken, genellikle snnler, Hz. Peygamber'den sonra dört halife için el-Hulefa'r-Raşidn el-Mehdiyyn ifadesini kullanmışlardır.⁷ Hz. Ali'yi diğer  halifeden ayırmak için ona hâdiyen mehdiyyen dendiđi⁸ ve yine mehdî kelimesinin Emevi halifeleri için bir şeref nvanı olarak kullanıldığı bilinmektedir.⁹

İlk dönemlerde Mesih ifadesi olarak kullanılan mehdî sözü, daha sonraki zamanlarda ideal, gerçek halife mânasında kullanılmıştır. Son olarak kavram bir ileri merhaleye ulaştırılarak neticede “dünyaya hâkim olacak, zulüm ve haksızlıkları ortadan kaldırarak tam manasıyla adaleti ve ekonomik refahı sağlayıp acılara son verecek, olağanüstü bir lider” anlayışına ulaşmıştır.¹⁰

⁶ Ebu Mansur Abdülkadir b.Tahir el-Bağdadî,**Mezhepler Arasındaki Farklar**,Ethem Ruhi Fığlalı (ev.) Ankara:TDV,1991,s.31.

⁷ Mustafa z,**İmamiyye şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnanç**,İstanbul:İFAV,1995,s.33.

⁸ Ethem Ruhi Fığlalı,**ağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**,İstanbul:Birleşik,1999,s.313.

⁹ Macdonald,s.475.

¹⁰ Avni İlhan,**Mehdilik**,İstanbul:Beyan,1993,ss.180-181.

2.2. Teolojik Anlamda Kullanımı:

Genel olarak mehdî kelimesinin teolojik anlamda kurtarıcı mânasında ilk kullanımının Muhtar es-Sakafi'ye ait olduğu belirtilmektedir. Muhammed b. el-Hanefiyye'nin taraftarı olarak 66/685 yılında Kufe'de isyân ettiğinde onun halife olmasının gereğini ileri sürerek hakkında ilahî kurtarıcı anlamında mehdî ismini kullanmıştır.¹¹ Hz. Hüseyin'in Kerbela'da 61/680 yılında Emevilerce şehid edilmesi, müslümanları hakikaten çok sarsmış ve bir kurtarıcıya ihtiyaç acil hale gelmişti. Halkın bu psikolojisinden kendi çıkarı adına faydalanmasını iyi bilen el-Muhtar b. Ebî Ubeyd es-Sakafi, Muhammed b. el-Hanefiyye'yi halifelik iddiasına teşvik etti ve ona 'el-Mehdî İbnu'l-Vasi' adını verdi. İbnu'l-Hanefiyye, kendisine zorla verilen bu unvanı reddetmiş ise de, istemeyerek de olsa, kullanılmasına itiraz etmemiştir. Daha sonra ölümü, kurucusu olarak kabul edildiği Keysaniyye fırkasınca inkâr edilmiş ve o, ölmez olarak Radva dağına yerleştirilmek suretiyle oradan döneceği zaman beklenir olmuştur. Böylece Muhammed b. el-Hanefiyye, daha sonraki isna-aşeriyye Şiiilerinin gizli imamı gibi Mehdiyyu'l-Muntazar haline gelmiştir.¹² Bu dönemden sonra mehdî inancı İslâm kültürünün vazgeçilmez bir unsuru olarak her devirde ve her toplumda kendine yer bulmuştur.

2.3. Şiilik'te Mehdî İnancı:

Şiilikte mehdî hayatî bir şahsiyet olup, ilahî emirlere uygun olarak yönetim kurmak üzere zuhur edecek olan bir şahsiyettir.¹³

Şiadaki mehdî fikri imamet anlayışıyla doğrudan irtibatlıdır. Şia'ya göre imâmet, toplumun menfaat ve maslahatına dayanan, ümmetin iradesine bırakılmış bir

¹¹ Öz,s.34

¹² Fığlalı,ss.313-314.

¹³ Coşkun,s.96.

husus değildir. Bundan dolayı, ümmetin fertlerinin aralarında seçip işbaşına getirdikleri kimse imam olamaz. İmâmet usulle ilgili bir konudur, dinin rüknüdür, hiçbir peygamberin bundan gaflet etmesi veya ihmali söz konusu olmadığı gibi, bu hususu umuma havale etmesi, yahut hali üzere bırakması da câiz değildir. Şia imâmet konusunda tayin ve tansisi benimsemiş, nebîler ve imamların büyük ve küçük günahlardan masum oldukları, takıyye hali dışında, söz, fiil ve akit itibariyle tevellî ve teberî konularında icmâ ve ittifak etmişlerdir.¹⁴ Buna göre zamanının imamını bilmeden ölen kimse cahiliyye ölümü üzerine ölür. Şia'da ideal devlet başkanı imamdır. İdeal imam da mehdîdir.¹⁵

Şiî akâidinin kilit taşlarından biri olan mehdîlik inancı, hemen hemen her Şiî fırkasında farklı tezahürler göstermektedir. Her Şiî fırkasının mehdîsi ayrı şahıslardır; ama vasıflarındaki cüz'i farklılığa rağmen hepsi de 'ismet' sıfatını haiz, "hususî bir ilim" ile mücehhez "seçilmiş" varlıklardır. Şia içinde, mehdîlik görüşleri bakımından dikkat çeken iki fırka Zeydiyye ile İsmailiyyedir.¹⁶

Görüşleri itibariyle Sünnî akideye yakın duran Zeydiyye fırkasında mehdî beklentisi zayıf yahut marjinal kalmıştır. Çünkü onlar diğerlerinde olduğu gibi imamlara insanüstü vasıflar yüklememişlerdir. Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali'ye uyanların mezhebi olan Zeydîlik, mehdîliği imametin şartı olarak görür; çünkü onlara göre imam, nass yoluyla değil, zulmün kaldırılması ve adaletin yerleştirilmesi için kılıçla davette bulunan kimsedir. Böylece Zeydiyye, gelmesi beklenen bir imam değil, doğrudan doğruya kendine davetle ayaklanacak bir mehdî imamı kabul etmektedir.¹⁷

¹⁴ Muhammed Abdülkerim eş-Şehristânî, **el-Milel ve'n-Nihal**, Mustafa Öz(çev.), İstanbul: Ensar, 2005, s.147.

¹⁵ İlhan, s.144.

¹⁶ Fığlalı, s.322.

¹⁷ Fığlalı, s.325.

Müfrit bir Şiî mezhebi olan İsmailiyye, İmamiyye'nin altıncı imamı Cafer es-Sadık'ın ölümünden sonra ortaya çıkmıştır ve yedinci imam olarak onun büyük oğlu İsmail'i tanımaktadırlar. Bunlar, Mehdî'nin İslam hukukunu kaldırıp yeni bir hukuk getireceğini, hatta hiçbir hukuka ihtiyaç duyulmayan saf manevî bir hukuk ya da manevî bir durum getireceğine inanmaktadırlar.¹⁸ Onların bugün mehdîlikten kastı, kılıçla ikame yerine, bâtinî bir anlayışla dinin ıslahı ve yenilenmesi fikridir.¹⁹

Mehdî inancının tam manasıyla bir inanç esası halini aldığı fırka imamiyye/isnâaşeriyyedir. İsnâaşeriyye onikinci imamı mehdî olarak kabul eder. Buna göre 873 yılında ortadan kaybolan onikinci imam Muhammed el-Mehdî gaybettedir, halen sağdır ve ahir zamanda yalan, haksızlık, dinsizlik gibi her türlü menfî cereyanların hüküm sürdüğü; rüşvet, fâiz, zina, hırsızlık, adam öldürme gibi bütün haramların helal sayıldığı; namaz, zekât, oruç gibi dinî emirlerin terk edildiği; iyiliği emir ve kötülüğü yasaklamanın kalktığı; zulmün ve adaletsizliğin yayıldığı; mü'minlerin tutunacakları dalların koptuğu; Kur'an ve İslam'ın sadece isimlerinin kaldığı bozuk bir zamanda ortaya çıkacak ve yeryüzünü yeniden adaletle dolduracaktır.²⁰

2.4. Tasavvufta Mehdî İnancı:

Mehdînin geleceğini kabul edenler içerisinde özellikle sufileri zikretmek gerekir. İlk dönem mutasavvıfları bu konuyla meşgul olmadıkları halde sonraki sufiler keşf, vahdet-i vücûd, abdal, kutub inançlarını kabul ederek Şia'dan ve özellikle Rafizîler'den etkilenmişlerdir. Sonraki mutasavvıflardan mehdînin durumu hakkında en çok konuşanların isimleri ve eserleri şunlardır: İbn Arabî Hatimî(560-638/1165-1240) Ankaü Mağrib;İbn Kasî Hal'u'n-na'leyn;Abdulhak b.Seb'în ve onun talebesi İbn Ebu

¹⁸ Coşkun,s.97.

¹⁹ Fığlalı,s.326.

²⁰ Fığlalı,s.324.

Vâtıl, Hal'u'n-na'leyn Şerhi.²¹

İbn Arabî Ankaü Mağrib adlı eserinde- Buharî de Hatemü'n-Nebiyîn babında yer alan şu hadisten kinaye olarak-mehdîyi hatemü'l-evliya olarak isimlendiriyor: Hz. Peygamber dedi ki: “Benimle diğer peygamberlerin misali şu adamın misali gibidir. Adam bir ev yapıp evi tamamlar. Ancak bir kerpiç yeri boş kalmıştır. İşte ben o boşluğu dolduracak olan kerpicim.” Hatemü'n-Nebiyîn olmayı binayı ikmal eden kerpiç diye tefsir etmektedirler. Bunun manası Hz. Peygamberin, peygamberliğinin tam ve mükemmel olmasıdır. Velayeti de, derecelerinin farklılığı açısından peygamberliğe benzetiyorlar ve tıpkı peygamberlikte en üst derecenin, kendisiyle peygamberlik son bulup tamama eren hatemü'n-nebiyyîn'e(Hz. Peygamber'e) ait olması gibi, velayette de en üst derecenin, kendisiyle velayet son bulup tamama eren hatemü'l-evliya'ya (mehdî'ye) ait olduğunu söylüyorlar. Hz. Peygamber bu nihaî ve mükemmel dereceyi, hadiste geçen kerpiç ile örneklendirmiştir. Bu örnek hem peygamberlik hem de velayet için geçerlidir. Örnekte kerpiç tektir. Ancak tıpkı altın ve gümüşün dereceleri farklı olduğu gibi peygamberlik ve velayet dereceleri de farklıdır ve bu yüzden peygamberlik için altın, velilik için gümüş kerpiçten söz edilir. Altın kerpici Hz. Peygamberden, gümüş kerpici de çıkacağı beklenen mehdîden kinaye olarak kullanırlar. Biri hatemü'n-nebiyyîn, diğeri de hatemü'l-evliyâdır.²²

İbn Arabî Futuhât el-Mekkiye isimli eserinde ise şöyle demektedir: “Mehdî, din bakımından rey ve kıyasa başvurmaktan masumdur. Ona böyle davranması haramdır. Zira Allah'ın dini konusunda hüküm vermede nebi yani peygamber olan birinin kıyas yapması doğru değildir. Şayet kıyas yapmasına izin verilseydi, Allah onu Hz. Muhammed'in diliyle bildirirdi. Ayrıca Hz. Peygamber imamlardan hiçbirisi için

²¹ İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (çev.), c.1, Ankara: İmaj, 2004, ss.426-427.

²² İbn Haldun, s.428.

benim izimde yürüyecekler hata etmeyecekler dememiştir. Bu ifadeyi sadece Mehdî için söylemiştir. Onun masumluğunu, halifeliğini ve vereceği hükümleri konusunda masumiyetini bildirmiştir.²³

Esas sufî bakış açısına uygun olarak dış dünya olaylarını içe, bâtına ve ferdî ruha ya da enfüse uygulayan birçok sufiye ve Mevlana'ya göre ise mehdî, her zaman bulunan ve zamanının imamı olan Kutub'tur. Aynı zamanda o, insanda zuhur eden halidir ki bu hidayet zuhur edince Deccal, yani "mevhum varlık" yok olmakta ve "vücut ülkesi" düzene girmektedir.²⁴

Tasavvuf erbabından bazıları mehdîlik meselesini Şia'nın paralelinde izah etmişler, böylece Şiilik ve tasavvuf dünyanın sonunda ortaya çıkarak, Allah'ı tanımayanların karşısına dikileceği, dünyayı saadetle dolduracağı ve İslâmın üstünlüğünü yeniden kuracağı inançlarına yer veren mehdî beklentilerinin gelişip kurumsallaşması için en uygun ortamı oluşturmuşlardır.²⁵

2.5. Ehl-i Sünnet'te Mehdî İnancı:

Ehl-i Sünnet'e göre mehdî inancı Allah'a, peygambere, kadere îman gibi dinin temel inanç esasları arasında yer almaz. Zarûriyât-ı diniyeden değildir. İlk dönem akaid ve kelâm kitaplarında yer almayan mehdî konusu hicrî II. yüzyıldan itibaren vâizler vasıtasıyla hayal kırıklığına uğrayan halk kesimine ümit vermek maksadıyla işlenmeye başlanmıştır. Tartışmaların yoğunlaştığı hicrî V. Yüzyıldan itibaren Sünnîler arasında konuşulmaya, VIII. yüzyıldan itibaren de ferî bir konu olarak kelâm kitaplarında yer

²³ İbnü'l-Arabî, Muhyiddin Muhammed b. Ali, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye*, Osman Yahya-İbrahim Medkur (nşr.), c.3, Kahire, 1392/1972, ss.327-328.

²⁴ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlana Celaleddin Mektupları*, İstanbul: İnkılap, 1963, s.271.

²⁵ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, 3. Basım, İstanbul: İnsan, 2000, s.453.

almaya başlamıştır.²⁶

Ehl-i Sünnet'te mehdî bekleme temâyülü olmasına rağmen ona insanüstü özellikler atfedilmemiş ve bir inanç esası olarak yerleşmemiştir. Dolayısıyla mehdîye inanmayan bir kimse dinî dairenin dışına çıkmış olmamaktadır.

Sünnîliğe göre İslam toplumunda zulmün ve baskının giderek arttığı ya da inananların imanî bir zaafa uğramaya başladığı dönemde ortaya çıkıp ihya hareketini başlatacak tüm şahsiyetler mehdîdir. Bundan başka ahir zamanda kıyamet kopmadan önce genellikle Hz. İsa ile özdeşleştirilen bir kimsenin çıkıp yeryüzünde adil bir düzen ve yönetim kuracağına da Sünnî çoğunluk tarafından inanılmaktadır.²⁷

2.6. Ehl-i Sünnet ve Şia'nın Mehdî Anlayışındaki Farklılıklar:

Ehl-i Sünnet'le Şia'yı birbirinden ayıran en önemli unsur imamet müessesesidir. Bu nedenle Sünnî dünyadaki mehdî inancıyla Şîî dünyasındaki mehdî inancı birbirinden farklıdır.

Şia'da imamlar Hz. Ali'nin soyundan geldiği için mehdî de aynı soydandır. İmamların masum olması gibi mehdî de böyledir. Ümmetin geneli içerisinde Ehl-i beytin konumu farklıdır. Onlar İslam ümmetinin seçilmişleridir. Bu yüzden imamlık onlara mahsustur. Şîîler, peygamber soyunu yüceltmek suretiyle Ehl-i beyti, İslamî bir aristokrasinin temsilcileri haline dönüştürmüşlerdir. Hz. Peygamber sadece yeni bir dinin kurucusu değil, aynı zamanda yeni bir sosyal düzenin de kurucusudur. Onun mesajı, kozmopolit ve adil bir toplumun inşa edilmesinde sosyo-politik olduğu kadar ruhî-manevî bir dürtüyü sağlamıştır. Daha sonra Hz. Peygamberin vefatını takip eden yıllarda, İslam tarihinin tek ideal çağı olarak görülen bu ilk döneme bakarak hilâfet

²⁶ Şaban Döğen, **Mehdî ve Deccal**, İstanbul: Gençlik, 1996, s.146.

²⁷ Çoşkun, s.96.

altında gelişen olaylardan hoşnutsuzluk duyan bir grup ortaya çıkmıştır. Peygamberin bu şekil bir idealleştirilmesi, onun Allah tarafından seçilmiş ve böylece kendisine uyanları kurtuluşa götüren gerçek bir lider olması gerektiği düşüncesine yol açmıştır. Peygamberin özel konumu hakkındaki bu duygudan hareketle bazı müslümanlar; “İsmi onun ismi gibi Muhammed, künyesi de onun künyesi gibi Allah’ın Elçisi olan ve o ana kadar adaletsizlik, zulüm ve baskıyla dolu olan dünyayı eşitlik ve adaletle dolduracak” kendi sülâlesinden bir kimsenin yönetimini dört gözle beklemeye başlamıştır.²⁸

Ehl-i Sünnet’e göre ise Allah Teala hiçbir sülâleye, hiçbir ırka doğuştan getirecekleri ve başkalarına karşı kullanacakları bir üstünlük vermemiştir. Bu manada insanlar eşittir, üstünlük ancak takva ileldir. İmamet konusu fūrû’a ait bir meseledir. Devlet başkanını tayin edip ümmetin başına geçirmek ümmetin işidir. Ayrıca Hz. Peygamber vefat ederken kendisinden sonra devletin başına geçecek kimseyi belirleyerek vasiyet etmemiş, bu işin hallini ümmete bırakmıştır.²⁹ Böylece halifeliğin hiçbir kabileyeye has olmadığı; hangi ırktan ve kabileden olursa olsun ehliyetli her müslümanın halife olabileceği, başka türlü bir anlayışın son derece ilkel bir cahiliyye alışkanlığı olduğu ortaya çıkmıştır.³⁰

Sahihayn dışındaki hadis mecmualarında yer alan mehdî ile ilgili rivayetlerin sıhhat dereceleri tartışılmış ve büyük çoğunluğunun zayıf derecesinde hadis oldukları kabul edilmiştir. Bu nedenle Ehl-i sünnette mehdî inancı bir inanç esası olarak yerleşmemiştir. Şifler ise, ezilen ve zayıf düşürülen müminlerle salih müminlerin günün birinde yeryüzünün varisleri olacakları mealindeki ayetler olmak üzere Kur’an’ın birçok

²⁸ Coşkun,ss.290-291.

²⁹ İlhan,ss.144-145.

³⁰ M. Sait Hatipoğlu, “İslamda İlk Siyasi Kavmiyetçilik:Hilafetin Kureyşiliği”,**AÜİF Dergisi**,Sayı:23, ss.121-213.

ayetini mehdîlik inancını desteklemek amacıyla kullanmışlardır.³¹

3. MEHDÎ DÜŞÜNCESİNİN TEMELLERİ

Kurtarıcı (Mehdî), değişik din ve kültürlerde değişik adlarla anılan ve kurtuluşun kendisiyle sağlanacağı kişi, grup ve topluluk yanı sıra kurumsal ve sembolik unsurların da genel adı olup çoğu kere kurtuluş kavramıyla özdeşleştirilen şahsiyetlerdir.³²

Pek çok din ya da inanç sisteminin bünyesinde yer alan, ahirete ya da kıyamete yakın zamanlarda dünya üzerinde büyük çapta dönüşümlere yol açarak sefaletle son verecek, insanlara huzur ve selamet getirecek belli olayların olacağı inancı veya beklentisi, kutsal bir kurtarıcının şahsında gerçekleşecektir.³³

Birçok büyük dinlerde bu ihtiyaca cevap teşkil etmek üzere kurtuluş öğretilerine ve kurtarıcı şahsiyetlere, araçılara, öncülere, haleflere, muhaliflere ve bunlarla ilgili inanç ve olgulara sıklıkla rastlanmaktadır. Mesela, Gnastisizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'in bir dizi kurtarıcı şahsiyetleri ve bunlarla ilgili inanç ve öğretileri mevcuttur.³⁴

Kurtarıcı (Mehdî) beklentisi, insanlık tarihi kadar eskidir. Zira insan var olduğu sürece, içinde bulunduğu zorluk ve sıkıntılardan kendisini çekip çıkartacak bir kutsal şahsın varlığını hep hissetmek istemiştir. Bu, umut duygusu ile ilişkili olarak insan

³¹ Coşkun,s.294.

³² Coşkun,ss.56-57.

³³ Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın, "Milenaryanizm",**Antropoloji Sözlüğü**,Ankara:Bilim ve Sanat, 2003,s.587.

³⁴ Alperen Çelik, "Sünni Dünyada Belli Başlı Mehdilik Hareketleri",**(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Marmara Üniversitesi SBE,2005),s.11.**

düşüncesinin bir ürünüdür.

Kurtarıcı inancı Yahudi ve Hıristiyan dünyasında ‘Mesih’ kavramı ile özdeşleşirken, İslam dünyasında ahir zaman kurtarıcısı ‘Mehdî’ kavramında hayatiyet kazanmıştır.

3.1. Mehdî İnancının Kökleri:

Mehdî (Kurtarıcı) fikrinin kökü İslam’dan çok öncelere, muhtemelen haksızlığa uğrayan en eski topluluklara kadar uzanmaktadır.³⁵ Mehdî inancının nasıl ortaya çıktığı ve bu düşüncenin temel kaynağı hakkında farklı görüşler vardır. Bu görüşlerden bazıları şunlardır:

3.1.1. Mehdî İnancının İkel Dinlere ve Kavimlere Dayandığı Düşüncesi:

Mehdî inancının ilk defa Sümerliler’de doğduğu, Babiller’de ve Mısırlılar’da gelişmeye devam ettiği ve iki kanaldan dünyaya yayıldığı teorisi. Buna göre bu inanç Mısır’dan İsrailoğulları’na, Babil’den İran’a oradan da Hindistan’a geçmiştir. Mehdî inancı Sümerliler’den başlar; Kral Sargon, Hamurabi bir mehdîdir. Snefru’nun kâhini “Ameni” denilen bir kurtarıcıyı haber vermiştir. Zerdüşt kendisinden sonra gelecek bir torunundan haber verir: Saosyant bir mehdî edasıyla gelip dünyaya hükmedecektir. Quetzalcoatl Aztekler’in, Kalki Hindular’ın, Maytreya Budistlerin mehdîsidir. Mehdînin öncüleri de bulunmaktadır: Pramiti, Kalki’ye bir zemin oluşturacak; Şakyamuni, Maytreya’ya; Kansava Gölü’nde Zerdüştün tohumlarından hamile kalan Namikpit bir öncüyü doğuracaktır.³⁶

Bir kurtarıcıyı bekleme inancı insanlığın müşterek kültürü arasında yer almaktadır. Bu inanç sadece İslam öncesi semavi dinlerden olan Yahudi ve

³⁵ İlhan,s.177.

³⁶ Ekrem Sarıkçıoğlu,**Dinlerde Mehdi Tasavvurları**,Samsun:Sidre,1997,s.16-17.

Hıristiyanlıkta değil, hemen hemen yeryüzündeki bütün iptidai kavimlerde vardır.³⁷

J. Wach, dinlerin tarihi araştırmasının, ilkel dinlerde çeşitli, fakat büyük ölçüde benzerlikler taşıyan kurtarıcı anlayışlarının varlığını ortaya koyduğunu, kurtarıcının ya bir hayvan, ya bir insan, ya da bir tanrı olarak görünebildiğini ileri sürmektedir. Yine tamamen mitolojik özellikte olmak üzere başka kurtarıcı şahsiyetlerin Yakın Doğu dinlerinde de bulunduğunu ifade etmektedir. Üçüncü bir kurtarıcı tipinden söz etmiştir ki o da, bir kurtuluş mesajıyla gelen yahut arzusu dışında veya öldükten sonra salıklarınca kendilerine kurtarıcı payesi verilen şahsiyetlerdir. J. Wach'a göre, farklı bir kurtarıcı tipi de, geçmişte hiçbir zaman aktif olmayıp gelecekte olması beklenen kurtarıcılar tarafından oluşturulmaktadır.³⁸

3.1.2. Mehdî İnancının Yahudi ve Hıristiyan Menşe'li Olduğu Düşüncesi:

İlahî kaynaklı olan üç dinde de, 'Mesih' sözcüğünden ıstılahî olarak ortak bir fenomen şeklinde, kıyametten önce, bozulan düzeni ıslah ederek hak ve adaleti yeniden sağlamak üzere bir kimsenin gelmesi anlaşılmaktadır. Yahudileri kurtaracak bu şahıs, Hz. Davud'un soyundandır. Hıristiyanlara göre Hz. İsa, Mesih olarak ikinci defa gelecek ve Tanrı'nın krallığını yeniden kuracaktır.³⁹

3.1.2.1. Yahudilik'te Mesih İnanıcı:

M.Ö 1200 yıllarında Hz. Musa ile tarih sahnesine çıkan Yahudiler 1948 yılına gelene dek, çok az bir dönem hariç olmak üzere kendi siyasi hâkimiyetlerini kuramamışlar, diğer devletlerin egemenlikleri altında esaret ve sürgün içerisinde

³⁷ Zeki Sarıtoprak, **İslam İnanıcı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi**, İzmir: Çağlayan, 1997, s.3.

³⁸ Joachim Wach, "Din ve Felsefede Kurtuluş Düşüncesi", Ali Çoşkun (çev.), **MÜİF Dergisi**, İstanbul, 1995, Sayı:13-15, ss.250-251.

³⁹ Sami Baybal, **İbrahimi Dinlerde Mesihin Dönüşü**, Konya: Yediveren, s.29.

yaşamışlardır. Kuran’da da belirtildiği üzere zillet içinde bir hayat sürmüşlerdir.⁴⁰ Bu nedenle hiçbir dönemde kuramadıkları hâkimiyetlerini hep bir ümit olarak yaşatmışlardır. Mesih fikrinin temelindeki en önemli faktör de bu olsa gerektir.

Yahudilikte Mesih kelimesi önceleri kralları ifade ederdi. Zira krallar Yahudilerce kutsal sayılır ve bu göreve başlamadan evvel dini bir ritüel olan yağla meshedilme merasimine tâbi tutulurlardı. Daha sonradan bu kelime yaşayan bir kralı işaret için değil, zamanın sonunda ortaya çıkacak, İsrail hükümrânlığını yeniden kurup, insanları kurtarmak amacıyla gelmesi beklenen kral için kullanılmaya başlanmıştır.⁴¹

Yahudilere göre, İsrail’in hâkimiyetini yeniden tesis edecek bir kurtarıcı Allah tarafından mutlaka gönderilecektir. Yahudiler kendilerini Tanrı Krallığının kuruluşuna kadar seçilmiş bir halk olarak görmektedir. Böylece onlar insanlık adına büyük bir sorumluluk alarak Mesih’in şahsında kurulacak olan Tanrı Krallığının gerçekleşmesi için insanlığa önderlik yapacaklardır. Yahudiler başlarına gelen esaret ve sürgünü günahlarına karşılık olarak görmüşler ve Allah’ın adaletinden dolayı bu cezanın sona ereceğini düşünmüşlerdir. Bu da ancak ‘Mesih’ ile olacaktır. O, Kudüs’ü düşmanlardan temizleyecek ve kavmiyle oraya yeniden yerleşecektir. Yahudiler, değişik bölgelerden Filistin’e toplandıklarında yeniden dirilme zamanı gelmiş olacaktır. Süleyman Mabedi yeniden ihya edilecek, Allah’ın nuru onun üzerine hâkim olacak, aynı zamanda bütün İsrail milletine de nübüvvet nuru bahşedilecektir. Bu kutsal devir, zamanın sonuna, yani bu dünya yerini başkasına bırakana kadar sürecektir.⁴²

Yahudilerce mesihin öncüsü İlya (Eliyau)’dır. Malaki mesihden biraz önce İlya’nın geleceğini müjdelemiştir. İlya mesihin gelmesinden üç gün önce gelecek ve

⁴⁰ **Kur’an-ı Kerîm**, Bakara Suresi, Ayet 6.

⁴¹ Jaques Waardenburg, “Mesih”, **DİA**, c.29, ss.306-309.

⁴² Baybal, ss.43-44.

onun gelmesini müjdeleyecektir. Daha sonra mesihe başrahip olarak hizmet edecek, şer'i ve dinî meseleleri halledecektir. Eliyau; dünyaya sulhü getiren, çocukları ve anne babalarını teselli eden ve ölmediğine göre de tehlike anında Yahudi cemaatlerine yardım etmek için çıka gelecek peygamberdir. Yahudi folklorik geleneğine göre Eliyau bilgelere ve dürüst kişilere de görünmüştür.⁴³

Kutsal kaynaklar Mesih ve Mesihçilik hakkında daha çok sembolik ifadeler kullanmışlardır. Tevrattaki Mesihle ilgili ayetler son derece müphem ve yoruma müsaittir. Örneğin; Mika'da "... İsrail üzerine hükümdar olacak adam bana senden çıkacak ve onun çıkışı eski vakitten, ezeli günlerdendir".⁴⁴ "...İşte kralın adildir ve kurtarıcıdır; alçak gönüllüdür ve bir eşek üzerine, evet, eşek yavrusu sığa üzerine binmiş sana geliyor..."⁴⁵ Mevcut metinlerdeki en kesin ifade Malaki'deki "...Rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce, ben size peygamber İlya'yı göndereceğim..."⁴⁶

Yahudi ilahiyatçısı Moşe ben Maymon (Musa b. Meymun')ı Maimonides: (1135–1204) tarafından belirlenen Yahudi inanç sisteminin on üç esasından biri de Mesih'in geleceğine inanmaktır. İmanın bu rüknü "Allah, Mesih'i (Maşiah) gönderecektir ve geciktiği halde yine beklerim" şeklinde ifade edilmiştir. Günümüzde Ortodoks Yahudiler Moşe ben Meymun'un bu esaslarına inanırken, reformist ve yeniden yapılanmacı Yahudiler Mesih inancını kabul etmezler.⁴⁷

İbranî ulusu saldırıya uğradıkça, başı dara düştükçe, tutsak oldukça Mesih inancı güçlenmiş, yaygınlaşmıştır. Bu yüzden zaman zaman, İsrailoğulları içinden halkı kurtarmak, yeryüzünden kötülüğü kaldırmak için sahte Mesihler çıkmış, ortalığı

⁴³ Yusuf Besalel, "Eliyau", **Yahudilik Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul:Gözlem Gazetecilik Basın Yayın,2001, s.124.

⁴⁴ **Kitab-ı Mukaddes**,Mika,5/2.

⁴⁵ **Kitab-ı Mukaddes**,Zekarya,9/9-10.

⁴⁶ **Kitab-ı Mukaddes**,Malaki,4/5.

⁴⁷ Günay Tümer ve Abdurrahman Küçük,**Dinler Tarihi**,3.Basım,Ankara:Ocak,1997,ss.251-252.

karıştırmış, Yahudilerin başına yeni yeni yıkımlar getirmiştir.⁴⁸ Babil sürgününden 18. yüzyılın sonlarına dek bu tür hareketleri teşvik eden etkenler hep aynı olmuştur: Yahudiler'in yurtsuz oluşu, asırlardan beri kurtarıcıya karşı duyulan özlem, sürgündeki eziklik hissi, dinsel taciz ve dünyanın gözü önünde Tanrı'nın adaletinin tecellisini izlemenin güçlü arzusu.⁴⁹

Yahudi tarihinde Mesihliklerini ilan edenleri şöylece sıralayabiliriz:

Theudas, Mısırlı Menahim, Bar Kohba, Giritli Moşe, Serene, David Alroy, Abraham Abulafia.⁵⁰

Bunların dışında 14. yüzyılda Aşer Lemlein, Davit Reubeni, İzak Luria ve 16. yüzyılda ise Samuel Molto da Mesihlik iddiasında bulunmuşlardır. Bunların sonuncusu ise 17. yüzyılda ortaya çıkan İzmirli Yahudi Sabatay Sevi'dir.⁵¹

3.1.2.2. Hıristiyanlık'ta Mesih İnancı:

Hıristiyanlık'ta Mesih inancı merkezî bir yer işgal etmekte olup iman esaslarının başında gelmektedir. Hıristiyanlara göre Mesih, Meryem oğlu İsa'dır. Hz. İsa Yahudilere gönderilen bir peygamber olmasına rağmen, Yahudileri yeryüzüne yeniden hâkim kılacak faaliyetlerde bulunmaması ve insanlara sevgi, adalet ve hoşgörüyü tavsiye etmesi nedeniyle Yahudilerce Mesih olarak tanınmamıştır. Yahudiler Hz. İsa'yı halkın inançlarını bozduğu gerekçesiyle ele vermişlerdir. Hıristiyanlara göre ise o, Romalıların elinde, Yahudilerin teşvikiyle haça gerilerek öldürülmüş, ölümünden üç gün sonra dirilmiş, havarilerine görünmüş ve daha sonra da Allah(baba)'ın yanına

⁴⁸ "Mesih", **Dinler Tarihi Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul:Gelişim Basım ve Yayım, 1976, s.432.

⁴⁹ Besalel, "Mesianik Akımlar", **Yahudilik Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul:Gözlem Gazetecilik Basın Yayın, 2001, ss.400-401.

⁵⁰ Yaşar Kutluay, **İslam ve Yahudi Mezhepleri**, 4. Basım, İstanbul:Anka, 2001, ss.274-276.

⁵¹ Baybal, s.60.

çıkarak sağ tarafına oturmuştur. O, beklenen şartlar gerçekleşince tekrar dünyaya gelecek, dünyayı sulh ve adaletle doldurup kendisine inanmayanlardan öç alacak ve saltanatı ebedi olarak devam edecektir. Mesihin kim olduğu hususuna kadar, Yahudiler ile Hıristiyanlar Mesih inancı hakkında aynı tutuma sahiptirler. Yahudi Mesih'i ile Hıristiyanların Mesih'i arasındaki fark; Yahudiler Mesih olarak yeni bir şahsın gelmesini beklerken, Hıristiyanlar İsa b. Meryem'in ric'at'ine yani dönüşüne inanmaktadırlar.⁵² Mesih Hıristiyanlıkta kıyamet gününün belirticisidir ve öbür dünya hükümlanlığı söz konusudur. Yahudilikte bu, dünya hâkimiyeti şeklindedir.⁵³

Bazı farklılıklara rağmen, her iki dinin (Yahudilik-Hıristiyanlık) bağlıları da mesihin yeryüzünde Tanrı'nın krallığını kuracağına inanmaktadır. Hıristiyanlık teolojisi, bir kurtuluş teolojisidir. Buna göre İsa'nın doğumu ve dünyaya gelişi, Tanrı krallığının ilk aşamasıdır, İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesinden sonra dirilmesi, ikinci aşamayı; onun kıyamet kopmadan önce yeryüzüne tekrar dönüşü ise Tanrı krallığının kesin kuruluşunu ve tamamlanmasını sağlayacaktır. Başka bir ifadeyle ebedî hayat, yeryüzünde başlayacak ve Tanrı krallığı, dünya tarihi denilen insanlık dramının sonu olacaktır.⁵⁴

Hıristiyan dünyasında İsa'nın ikinci gelişiyle başlayacak ve 1000 yıl sürecek olan bir hükümlanlık(millennarisme) inancı vardır. Bu inanca göre 1000 yıllık süre ilk dirilişle ikinci diriliş arasında gerçekleşecektir. Deccalın hâkimiyeti ve deccal taraftarlarıyla Mesih taraftarlarının savaşmasından sonra bu sonuncuların zaferiyle Mesihin 1000 yıllık yeryüzü saltanatı başlayacak, 1000 yılın sonunda kötülerle yeni bir savaş (armagedon) olacak ve bu savaş iyilerin mutlak zaferiyle sonuçlanacaktır. Fakat

⁵² Fığlalı,s.293.

⁵³ Baybal,s.68.

⁵⁴ Sami Baybal, "İslama Göre İsa-Mesih Yeniden Dünyaya Dönecek mi",**İlk Adım Bir Mekteptir Dergisi**,Mayıs- 2004,http://www.ilkadimdergisi.com/190/kapak_samibaybal.htm

Katolik kilisesi 1000 yıllık mesihî krallık inancını reddetmektedir.⁵⁵

Hıristiyanlıkta ilk yüzyıllar, Hz. İsa'nın ikinci dönüşü beklentisi içinde geçmiştir. Ancak zamanla diğer konular ön plana çıkmış ve bu husus, bir inanç konusu olarak, geleceğe bırakılmıştır. Bu konuda, aslında, İncillerin telkini de o doğrultudadır. İncillerdeki açıklamalardan âlemin sonu ve Mesih'in gelişinin yalnız Allah tarafından bilinebileceği anlaşıldığından, ana Hıristiyan kitle bu konuda ihtiyatlıdır. Ancak Protestanlar, Katolıklara göre daha fazla kutsal kitaplarıyla meşgul olduklarını ispatlama gayreti içinde, mesihî konulara el atmışlardır. Yahudi mesihî hareketleri XVIII. yüzyıl ortalarından sonra gözükmez iken, aynı tarihten itibaren bu çeşit hareketler Hıristiyanlık âleminde ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵⁶

Günümüz Hıristiyan Mesih hareketleri çerçevesinde Yedinci Gün Adventizmi, Yehova Şahitleri ve Moonculuk (Birleşik Kilise) hareketlerini sayabiliriz.

3.1.3. Mehdî İnancının Her Dinin Kendi Şartları İçinde Doğduğu:

Bir başka görüşe göre ise; mehdî inancı, her dinin kendi inancı, kendi tarihî, psikolojik ve sosyolojik şartlarına göre doğmuş ve gelişmiştir. Bir dindeki mehdî inancının diğer dindeki mehdî inancına tesiri yoktur.⁵⁷ Beklenen kurtarıcı fikri, yalnız Yahudilik ve Hıristiyanlığın değil bütün dinler ve kültürlerin sahip olduğu ve yaşattığı bir ümit ve kurtuluş idealidir. Mutlak, müstebit idarecilerin hükmü altında ezilen kitleler, kendilerini karanlıklardan aydınlıklara çıkaracak bir kurtarıcıyı yani mehdîyi daima beklemişlerdir.⁵⁸

⁵⁵Ömer Faruk Harman, "İsa", **DİA**, c.22, s.469.

⁵⁶ Tümer ve Küçük, ss.376-377.

⁵⁷ Sarıkçoğlu, s.18.

⁵⁸ Fığlalı, s.312.

3.1.4. Mehdî İnancının Temel Kaynağının Şîlik Olduğu:

Bazı araştırmacılara göre ise; mehdî düşüncesinin temel kaynağı Şîliktir. Çünkü onlar, hilâfet ellerinden çıkıp, Muaviye'ye intikal edince, ümitsizliğe düşmüşler, mehdî vasıtasıyla tekrar eski durumlarına kavuşacaklarını düşünmüşlerdir.⁵⁹ Ancak bu fikre karşı çıkanlara göre mehdîlik Şîler veya Müslümanlara özgü bir inanç değildir. Çok eski zamanlardan beri dünya halkının çoğunluğu özellikle çeşitli dinlerin izleyicileri, o tür parlak bir dönemin bekleyişi içinde olmuşlardır. Bu düşünce birliği gök dinlerinin kök birliğinin açık bir kanıtıdır. Buna göre mehdî inancı, Müslümanları tembelliğe itip, her şeyi mehdinin düzeltereğini beklemek şeklinde bir anlayışa yol açacak mahiyette değildir. Bu anlayış, güç ve servet sahiplerini, akıllanıp bir orta yolu izlemeleri yönünde uyarırken diğer taraftan ezilen ve adalet isteyen kimselere ümitsizliğe kapılmamalarını, çaba ve dirençten vazgeçmemelerini salık vermektedir.⁶⁰

3.2. İslam Dünyasında Mehdî İnancının Ortaya Çıkmasının Sebepleri:

3.2.1. Sosyal ve Siyasî Sebepler:

İslam dünyasındaki mehdî inancının ortaya çıkmasındaki en büyük sebep hilâfet sisteminin neden olduğu çıkmazlardır.

Hız. Peygamber döneminde dinî ve dünyevî otoriteyi bizzat peygamberin kendisinin temsil ediyor olması, bu konuda herhangi bir problemin yaşanmasını engellemiştir. Peygamberin vefatının ardından ilk iki Râşit halife döneminde izlenen politika, halk arasında tasvip edildiği için sorun yaşanmamıştır. Ancak Hız. Osman döneminin son altı yılında izlenen siyaset, İslam dünyasındaki iç karışıklıkların ortaya çıkmasında temel etken olmuştur. Ardından Hız. Osman'ın bir isyan hareketi sonunda

⁵⁹ Ahmet Emin, **Duha'l-İslam**, c.3, Beyrut: 1951, s.241.

⁶⁰ Hüseyin Tacirineşeb, **Mehdilik ve İmam Mehdi**, Davut Duman(çev.), Ankara: Oba Kitabevi, 2001, s.28.

şehit edilmesi, Cemel ve Siffin savaşları, Hz. Ali'nin şehâdeti, Kerbela Olayı, Emeviler'in izlemiş olduğu müstebit siyaset anlayışı ile bu dönemde hilafet müessesesinin verâsetle intikal eden dünyevî bir saltanata dönüşmesi halk arasında hoşnutsuzluğa, itirazlara ve küskünlüğe neden olmuştur. Sosyal ve siyasî buhranların yaşandığı böyle bir dönemde halk kurtuluşu mehdî inancına sarılmakta bulmuştur.

3.2.2. Dinî Sebepler:

Bunların yanında bir de bu konudaki inançlarının kaynağını, ne Yahudilik ve Hıristiyanlıkta ne de ümmetin içinde bulunduğu sıkıntılı ve zor durumlarda aramayan, sadece ama sadece bu konuda peygamberimizden gelen ve sahih olduklarını iddia ettikleri rivayetler sebebiyle bu inancı taşıdığını söyleyenler de vardır. Mehdî beklentilerinin sebebinin, va'd-i nebi, icmâ-yı ümmet ve ulemâ-yı izâmın müjdesine itimaden olduğunu savunanlar da vardır.⁶¹

Mehdî inancı birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de mehdîlik iddiasında bulunanlardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de mehdîlik iddiasında bulunanların bazısı makam ve şöhret duygusuyla, bazısı menfaat sebebiyle, bazısı da milli birtakım duygularla kendilerini bu işin içinde bulmuşlardır. Bunlar arasında ilk akla gelen isimlerden Hindistan Mehdîsi Seyyid Muhammed 91/1504, Hindistan'da ortaya çıkan ve İngilizlerin destekçisi olan Gulam Ahmet Kadıyanî, Mağrip Mehdîsi Abdullah b. Tumert 524/1103, İngiliz işgal kuvvetlerine karşı çarpışması ve onları mağlup etmesiyle tanınan Sudan Mehdîsi Muhammed Ahmed 1303/1885 Somali Mehdîsi Muhammed b. Abdullah Hasan 1339/1920, Amerikalı zenci Müslümanların lideri Elijah Muhammed bu anlamda oluşan mehdîlik hareketlerinin

⁶¹ İbrahim Süleymanoğlu, **Mehdilik ve İmamiyye**, İzmir, 1992, ss.284-285.

bazı mümessilleridir.⁶²

İslam tarihinde Mesih'im, Mehdi'yim diye ortaya çıkan kimseler birçok fitneye sebep olmuş, toplumun kafasını karıştırmış, huzurunu bozmuş sonra da yok olup gitmiştir. Günümüzde bazı kimseler bunun sebebinin İslam inancına sokulmuş Mehdî ve Mesih beklentisi olduğunu ileri sürmektedirler. Kitaplarda bu beklentiye dayanak teşkil eden bilgiler ve açıklamalar olmasaydı böyle kimseler çıkmazdı demektedirler. Bunda doğruluk payı bulunmakla beraber Mesihlik ve Mehdilik iddialarını yalnızca kitaplarda bu bilgilerin bulunmasına bağlamak isabetli değildir; ayrıca sahtesi çıkar diye gerçeği söylememek de doğru olmazdı. Kur'ân-ı Kerim Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu kesin olarak söylediği kitaplarımızda da peygamber beklentisine dayanak olacak bir ifade barınmadığı halde (Hz. İsa'nın inmesi dışında) peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkanlar da olmuştur.⁶³

İnsanların, birtakım uyanıklar tarafından, beklenen kurtarıcı oldukları iddiası ile istismar edilmelerine yol açan bu anlayış tarih boyunca ve birçok toplumda var olagelmiştir. Mehdî inancı, İslam tarihinde çok kanlı çatışmalara neden olmuş, birçok yerde mehdî olduğunu iddia edenler ortaya çıkmış, böyle bir mehdî beklentisinde olan birçok insanı aldatmış ve istismar etmiştir.⁶⁴

Toplum psikolojisinin bir ürünü olan kurtarıcı bekleme düşüncesi aslında bir sapmadır. Kahramanlar ve kurtarıcı olarak görülen kişilere karşı gelişen minnet ve şükran duyguları onları yücelterek kutsallaştırır. Baştağinin erişilmez, tartışılmaz, mutlak itaat edilen, herşeyin doğrusunu bilen, üstün ve gizli güçlerin sahibi, kurtarıcı

⁶² Sa'd Muhammed Hasan, *el-Mehdiyye fi'l-İslam Münzü Akdemi'l Usur Hatta'l-Yevm*, Kahire:1953, ss.81-273.

⁶³ Hayreddin Karaman, "Mesih", *Laik Düzendeki Dini Yaşamak-3*, İstanbul, 2002, www.hatretinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0374.htm, (1 Eylül 2006), (Par.1).

⁶⁴ Ağırakça, s.150.

gibi görülmesi bir psikiyatrik tablonun ifadesidir. Liderlere karşı gelişen bu sapkın ve hastalıklı bağlanış, toplumları yönetenlerin işlerini kolaylaştırır. Birilerini kahramanlaştırarak putlaştırmak, onlar adına işlerin daha rahat görülmesi sonucunu sağlar.⁶⁵

4. KUR'ÂN'DA VE HADİSLERDE MEHDÎ KAVRAMI

4.1. Kur'ân'da Mehdî:

İnsanın kurtuluş probleminin çözüm arayışlarından biri olan mehdî inancı, istilâhî anlamıyla Kur'an'da geçmemekle birlikte mehdîyi bir ıslahat sembolü olarak kabul edersek Kur'an'da birçok ıslahatçıdan bahsedilmektedir. Kur'an'da insanları fitnelerden kurtaran, karanlık dönemlerde toplumlara nur götüren şahsiyetler ve gruplar mevzubahis edilmiştir.⁶⁶ Kur'an'da He De Ye kök fiilinden türeyen bütün kelimeler hidayet ve hidayetçi kapsamında kullanılmaktadır. Hidâyet ve dalâlet kavramları başta olmak üzere, kurtuluş kavramını en çok karşılayıcı mefhumlar olan necât, selâmet, halâs, felâh, salâh, fevz, saâdet vb. daha birçok Kur'anî ve İslamî kavramlar da devreye girmektedir. Bu kavramlardan selam, selâmet, İslam, teslimiyet ve müslim kelimeleri bir dine, inananlarına ve onların temel tutumlarına birer isim ve en temel kavramlardır. Bu anlamda bütün dinler “kurtuluş dini” olup o da İslamdan başkası değildir. Hatta insanın varoluş serüveniyle başlayan bütün bir hayatındaki kavramsal dokuyu bir şekilde bu temel kavramla ilişkilendirmek mümkündür.⁶⁷ Bununla birlikte Kur'an'ın öğrettiği İslamî kurtuluş anlayışı, müminler topluluğunu ahir zamanda katıksız İslama

⁶⁵ Hamdi Kalyoncu, **Liderlere Tapınma Psikolojisi**, İstanbul: Marifet Yayınları, 2001.

⁶⁶ Sarıtoprak, “Bediüzzaman Said Nursi'ye Göre Mehdilik Meselesi”, **3. Uluslararası Bediüzzaman Said Nursi Sempozyumu, İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursi**, İstanbul: 24-26 Eylül 1995, <http://www.nursistudies.com/turkishh/mod.php?>

⁶⁷ Coşkun, s.56.

götürecek bir “Kurtarıcı Mehdi”nin zuhurunu öngörmemiştir.⁶⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de “Hedeye” lügat kökünden ayrılma 70 civarında sözcük, toplam 316 kere kullanılmıştır. Mehdî sözcüğü ile çok yakın bir anlam taşıyan “Mühteda” sözcüğü tekil olarak 1 ve çoğul olarak 17 kere yer almıştır.⁶⁹ Kur’an dilinde, “ihteda” yarı meçhul veya mutavaat gibi kullanılmıştır. Böylece Allah’ın kendisine rehberlik ettiği insan sadece “rehberlik edilen” bir kimse değil, fakat Allah’ın gösterdiği istikamette kendi kendine hareket eden insandır.⁷⁰

Mühteda sözcüğü üç ayette de “Allah tarafından hidayete erilmiş” anlamında kullanılmıştır.

“Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur.”

Araf/178, İsra/97, Kehf/17

Louis Massignon’a göre, Sünni Müslümanlığın genel bir telâkki olarak Kur’an’da Mehdî ve Mesih kavramlarının geçmediğini iddia etmelerine rağmen daha ilk başta Fatıha Suresi’nde “Bizi doğru yola ilet” ayetindeki ihdinâ kelimesi güçlü mehdîci çağrışımlar içermektedir. Kur’an’da ayrıca “Her toplumun bir hâdîsi” bulunduğu da bahsedilmektedir. Hidâyet kavramı Kur’an’ın en temel kavramı olup dalâlet ve türevleriyle birlikte en çok kullanılan çiftli kavramlar olma özelliğine sahiptir.⁷¹ Kur’an’da hidâyet kökünden türeyen fiil ve isim kalıbında birçok kelime bulunmakla birlikte genelde hidâyet kavramı Allah’a, Kur’an’a ve Hz. Peygamber’e nispet edilmekte, ayrıca “insanın hidâyeti benimsemesi” anlamında da kullanılmaktadır.⁷²

⁶⁸ Coşkun,s.291.

⁶⁹ Tacirineseb,s.72.

⁷⁰ Macdonald,s.474.

⁷¹ Coşkun,s.294.

⁷² Yusuf Şevki Yavuz,“Mehdi”,**DİA**,c.28.s.371.

Allah'ın isimlerinden biri olan el-Hadî kelimesi, kullarına kendisini tanıma yollarını gösterip, onlara ulûhiyet ve rubûbiyyetini tasdik ettiren, insanlara kurtuluş yolunu gösteren anlamında kullanılmıştır.⁷³

Bilindiği üzere İslam literatüründe mehdînin zuhuru kıyametin büyük alametlerinden kabul edilmektedir. Kıyametin kopuşu öncesinde gerçekleşeceğine inanılan başlıca harikulâde olaylar deccalın ortaya çıkışı, mehdînin zuhuru, Hz. İsa'nın gökten inmesi, ye'cuc ve me'cuc'ün görünmesi, Hicaz bölgesinde büyük bir ateşin çıkışı, gökten insanları bürüyen bir dumanın inmesi ve dabbetü'l-arzın yerden çıkmasından ibarettir. Bunlardan dabbetü'l-arz, duhan, ye'cuc ve me'cuc konusu Kur'an'da zikredilmektedir. Mehdî, deccal ve nüzûl-i İsa inançları ise sadece Hz. Peygamber'e atfedilen rivayetlere dayanır.⁷⁴

Kur'an, kıyameti dünya hayatının kozmolojik olarak sona ereceği, zamanı yakın fakat ne zaman olacağı belli olmayan, ansızın gelebilecek olan bir olgu olarak tasvir etmektedir. Kur'an'da kıyamet sahneleri açıkça tasvir edilmekle beraber bu açıklıkta kıyamet alameti olarak nitelendirilebilecek ifade yoktur.⁷⁵

Süleyman Ateş Yüce Kuran'ın Çağdaş Tefsiri adlı eserinde Ehl-i sünnet inancına göre mehdîyi şöyle tanımlamaktadır: Mehdî hidâyete götüren, doğru yola ileten kimse demektir. Bu anlamıyla her çağda İslam uğrunda mücadele veren ihlâslı liderlere mehdî gözüyle bakılabilir. İslamda ahad haberiyle itikad sâbit olmayacağından, mehdînin gelmesini beklemeye ihtiyaç yoktur. Bu inançlar, kesinlik ifade etmeyen bazı haberlere dayanır. İslamın güçlenmesine yardım eden, bu uğurda canını feda etmeye

⁷³ Metin Yurdağür, **Ayet ve Hadislerle Allah'ın İsimleri**, İstanbul: Marifet, 1996, s.244.

⁷⁴ Yavuz, "Kıyamet Alametleri", **DİA**.c.25, s.524.

⁷⁵ İlyas Çelebi, **Uzak ve Yakın Gelecek İlgili Haberler**, 2. Basım, İstanbul: Kitabevi, 2000, s.79.

hazır, her Müslüman, İsa'dır, imamdır, mehdîdir. Mehdînin anlamı budur.⁷⁶ Ayrıca bazı rivayetlere dayandırılan mehdî gibi harikulâde olayların Kur'an'ın kesin açıklamasına göre kıyametin ansızın vuku bulacak olması gerçeğiyle bağdaşmamaktadır.⁷⁷

4.2. Hadislerde Mehdî:

Mehdî konusunda Kur'an-ı Kerîm'de açık bir hüküm yoktur. Zira Kur'an-ı Kerîm'de kıyamet alâmetleri kozmolojik değişiklikler (kevnî hadiseler) şeklinde ve kıyametin bir safhası gibi takdim edilmektedir. Bununla birlikte mehdî inancının dayandığı argümanlar hadislerdir. Konu ile ilgili rivayetlerin Kütüb-i Sitte denen ve Müslümanlarca ikinci derecede önemli kaynaklardan sayılan hadis kitaplarında yer alması, bu konunun Müslümanların gündeminde canlı olarak yaşamasına sebep olmuştur. Kütüb-i Sitte'yi oluşturan kitaplardan Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde ve Neseî'de Mehdi isminin geçtiği rivayetler yer almamaktadır. Buharî ve Müslim'de sarîh olarak geçmemekle birlikte *İmam*⁷⁸, *Halife*⁷⁹ ve *Kahtani*⁸⁰ tabirleriyle ahir zamandaki bir kurtarıcıdan söz edilmektedir. Kütüb-i Sitte'nin diğer kitapları olan Tirmizî, Ebu Davud ve İbn Mâce'nin mecmualarında ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde mehdîden bahsedilmektedir. Ayrıca ilk dönem akâid ve kelam kitaplarına baktığımızda başta Mu'tezile kelâmcıları olmak üzere Eş'arî, Matüridî Ebu'l Muîn en-Neseî gibi mütekaddim; Fahreddin er-Razî, Adudiddîn el-Îcî gibi müteahhir birçok bilgin yazdıkları eserlerde kıyamet alâmetleri konusuna yer vermemiştir. Gazalî eserlerinde ahiret bahislerine genişçe yer vermesine rağmen kıyamet alâmetlerine temas

⁷⁶ Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, c.2, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997, ss.406-407.

⁷⁷ Yavuz, "Kıyamet Alametleri", s.525.

⁷⁸ Buhari, Enbiya/1439; Müslim, İman/244-246, **Müttefekun Aleyh Hadisler**, Muhammed Fuad Abdülbaki (düzenleyen), Abdullah Feyzi Kocaer (çev.), Konya: Hüner, 2005, s.67.

⁷⁹ Müslim, Fiten, 67-9.

⁸⁰ Buhari, Menakıb/1465; Müslim, Fiten, 67-9, **Müttefekun Aleyh Hadisler**, s.772.

etmemektedir. Sadece el-İktisad'da Deccal ve nüzûl-i İsa'dan kısaca söz etmektedir.⁸¹

Mehdî ile ilgili hadisler, hadis kitaplarında Kitabü'l-Mehdî, Kitabu Eşrâti's-Sâa ve Kitabü'l-Melâhim bölümlerinde toplanmıştır. Bu hadisleri Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Talha, İbn Mes'ud, Enes, Ümmü Seleme, Sevban, Ümmü Habibe gibi sahabîler rivâyet etmişlerdir. Farklı yanlarına rağmen hadislerin ortak yönleri şöyle ifade edilebilir:

a) Mehdî Peygamber Efendimizin soyundan gelecek

b) İsmi Peygamber Efendimizin ismine uygun olacak

c) Dünyayı adaletle dolduracaktır.⁸²

Mehdî ile ilgili rivayetlerin çoğu âhad haber hükmündedir. Kelamcılar özellikle Allah'ın sıfatları, kıyâmetin ahvali, hesab, haşır, mizan, havz, cennet, cehennem, ru'yetullah ve benzeri konularda haber-i vahidin delil olup olamayacağını tartışmışlardır. Büyük çoğunluk Kur'an ve mütevatir haberin aksine haber-i vahidin delil olamayacağını söylemiştir. Zan ifade eden âhad haberlerin, Kur'an ve mütevatir hadislerle sabit olan iman konuları gibi kesinlik ifade etmekten uzak olduğunu belirtmişlerdir. Bir hadis Kur'an'da yer alan itikadî bir konuyu dile getiriyorsa onu kabulde tereddüd edilmemelidir. Kur'an'a açıkça zıt olan bir inancı ifade ediyorsa onu red konusunda da bir kuşku duyulmamalıdır. Kur'an'da bulunmayan bir inancı mütevatir bir yolla isbat ediyorsa onu kabul etmek de zorunludur. Zira Ehl-i sünnet mütevatir haberin yakîn bilgi ifade ettiği kanaatindedir. Ancak Kur'an'da yer almayan bir konu haber-i vahid yoluyla ortaya konuyorsa, buna inanmak itikadî açıdan zorunlu

⁸¹ Çelebi,s.80.

⁸² Sarıtoprak, "Ehl-i Sünnet İncancınaGöre MehdilikMeselesi",<http://www.enfal.de/mesele5.htm>,8 Ekim 2006.

görülmez, münkiri de küfre nisbet edilemez. Kur'an'da yer almayan Deccal ve Mehdînin hurucu, Hz. İsa'nın nüzulü gibi haberler bu gruba girmektedir. Bu nevî haberlere değer hükümleri yerine gerçeklik yargıları açısından yaklaşmak gerekir.⁸³

Söz konusu hadisler hakkında lehte ve aleyhte çok şey söylenmiş, hadislerin çoğu tenkide uğramıştır. Hadisleri kabul edelerin ve etmeyenlerin görüşlerini şöylece sıralamak mümkündür:

4.2.1. Mehdî İle İlgili Hadisleri Kabul Etmeyenlerin Görüşleri:

İki büyük hadis âlimi Buharî ve Müslim Sahihlerine bu rivayetleri almamış, bu da hadislerin kıymetlerini önemli derecede düşürmüştür.

1) Bu rivayetler ihtiva ettikleri mübalağa, tutarsızlık, tarihî ve ictimâî uygunsuzluk sebebiyle bunların doğrudan doğruya Hz. Peygamber'den, bu şekilde söylendiklerini ifade edebilmek güçtür.⁸⁴ Bir rivayette mehdî Ehl-i Beytten diğesinde Al-i Abbastan, başkasında Al-i Muttalibden, bir başkasında da Ehl-i Medinedendir. Bir rivayet der ki mehdînin ismi peygamberin adını takip eder, diğeri rivayet adının Hâris olduğunu söyler. Bazılarına göre mehdî altı veya yedi veyahut sekiz veyahut da dokuz sene yaşayacaktır. Bir diğeri rivayette tekli yıllar esas alınarak beş veya yedi veya dokuz sene denilmektedir. Bazı rivayetlerde de kat'i olarak yedi dokuz ve on seneden bahsedilmektedir. Bütün bu ayrılıklar bu tip hadislerin uydurulduklarına açıkça delalet eder.⁸⁵

2) Bu konudaki hadisler ve bunlarla ilgili olaylar ve tarihî gelişmeler incelendiğinde, özellikle Hz. Osman'ın öldürülmesinden sonra ortaya çıkan

⁸³ Çelebi, ss. 78-80.

⁸⁴ Fığlalı, s. 319.

⁸⁵ Muhsin Abdulhamit, **İslama Yönelen Yıkıcı Hareketler**, M. Saim Yeprem, (çev.), İstanbul: İrfan, 1970, s. 42.

karışıklıklar, ictimaî, ahlakî ve dinî tereddütler, halk tabakalarını, kendilerini karanlıklardan aydınlığa çıkaracak, karşılaşılan zulümlere, kötü yöneticilerin zorbalıklarına son verip adaleti hâkim kılacak bir kurtarıcıya bağlanmaya sevketmiştir. Eldeki rivayetlerden bu sonucu çıkarmak ve insanların, yaşadığı devir ve coğrafyanın, ırk ve geleneklerinin özelliklerine göre, mehdî edebiyatına yeni birtakım eklemelerde bulduklarını söylemek mümkündür.⁸⁶

3)Hz. Peygamberden sonra hiçbir şahısa doğuştan bir üstünlük, masumiyet ve benzeri sıfatların verilemeyeceği gerçeği ile Hz. Peygamberin bile başaramadığı işleri başaracak, beşer üstü güce sahip bir lider olan mehdî anlayışı çatışmaktadır.

4)Kur'an-ı Kerîm ve sahih hadislerde pek çok defalar Hz. Peygamberin dahi kendisine vahiy gelmesinin dışında diğer insanlardan farklı olmadığı belirtilirken, mehdînin belli bir soydan gelmesi –ki bu soy peygamberin soyu olsa bile- halifeliğin hiçbir kabileye has olmadığı ve ehliyetli her müslümanın halife olabileceği anlayışıyla çelişmektedir. Ayrıca mehdînin Hz. Ali'nin soyundan geleceği hususu Şîî tesirini akla getirmektedir.⁸⁷

5)Mehdî anlayışı nedeniyle İslam toplumu içinde sahte mehdîler ortaya çıkmış ve masum insanların dinî duygularını istismar etmişlerdir. Bunlar kendilerine kutsiyet atfedip halkı buna inandırarak taraftar toplamışlardır.

6)Siyasî ihtiras peşinde koşanlar bu rivayetlerle adeta oyun oynamışlar ve oyun sonunda kendi çıkarlarına yarayacak fikir ve mefhumları rivayetler arasına karıştırmışlardır. Abbasilerin şark taraflarından doğan siyah bayrakları böyle bir devirde dalgalanmış, Emeviler Şîîlerin kendileri için bir mehdî uydurduklarını görünce onlar da

⁸⁶ Fığlalı,s.320.

⁸⁷ İlhan,s.146.

buna karşılık süfyanî fikrini ortaya atmışlardır. Şiânın bir mehdîsi olduğunu, Emevilerin de bir Süfyanisi bulunduğunu görünce onlar da nesebi Abbas'a ulaşan halife Mansur'un oğlu Mehdî Abbasi'yi teyid eden hadisler uydurmaya başlamışlardır.⁸⁸

7)Vahiyle tesbit edilmemiş hususların birçoğunda fizikî ve sosyal antropolojinin izlerini görmek mümkündür. Örneğin Kur'an yer vermemesine rağmen, Mehdî, Deccal, Mesih inançları bazı İslâm kaynaklarında Kitab-ı Mukaddes'teki anlamlarına yakın şekillerde ele alınmıştır. Hz. Peygamber döneminde, müminlerin onun dışında bir Mehdî ve Mesîh beklentisine girmeleri için ne sosyal, ne de siyasî ihtiyaç yoktu. Asr-ı saâdetin parlak devri kapanıp her türlü fitne, iç karışıklık, zulüm ve ahlâksızlığın boy gösterdiği saltanat devri başlamış oldu. Bu problemlerden çıkışın İslamî olanı Kur'an'ın rehberliği ve Hz. Peygamber'in sünnetine bağlanmak iken ve Peygamberimizin tavsiyesi de bu şekilde olmasına rağmen, İslam coğrafyasında yaygın olan kültürel etkenler öne geçmiş ve Kitab-ı Mukaddes'teki Yahudileri esaretten kurtaracak olan ve kutsal mabedi yeniden inşa edecek olan kral Mesîh tipi Mehdî beklentisine girilmiştir.⁸⁹

4.2.2. Mehdî İle İlgili Hadisleri Kabul Edenlerin Görüşleri:

1. Buharî ve Müslim'de mehdî sarîh olarak geçmemekle birlikte *İmam* ve *Halife* tabirleriyle ahir zamandaki bir kurtarıcıdan bahsedilmektedir. Bununla birlikte Ebu Davud'da, Tirmizi'de, İbn Mace'nin Sünenin'de bu mevzuda sahih hadisler vardır. Bu hadisler âlimlerin pek çoğu tarafından sahih kabul edilmiştir. Hatta bunun ötesinde diğer hadis kitaplarında rivayet edilmiş belki 300'e yakın hadis vardır. İmam-ı Kettani'ye göre mehdî hadisleri mütevatirdir. Bütün bu hadisleri yok kabul etmek

⁸⁸ Abdulhamit,s.42-43.

⁸⁹ Çelebi,ss.94-95.

önyargıdan ibarettir.⁹⁰ Ebu b. Salah Osman Şehrizori Ulum'ül-Hadis isimli kitabında Buharî ve Müslim'in bütün doğru hadisleri kendi Sahih'lerinde toplamadıklarını böyle bir güvence de vermediklerini belirtir. Hatta Buharî'nin şöyle dediği nakledilmektedir: “Kitabımda sahih haber dışında bir haber yazmadım, ancak birçok sahih hadisleri de uzun olduğu için yazmadım.” Müslim'in de şöyle dediği rivayet edilir. “Sadece doğru bulduğum haberi yazmakla kalmadım, başkalarının kabul ettikleri haberleri de yazdım.”⁹¹

2. Hadis uzmanları zayıf rivayetlerin varlığını kabul ederlerse de, hadis literatüründe mehdî meselesinin gerek isim ve gerekse mefhum olarak varlığını inkâr etmenin mümkün olmadığı kanaatindedirler. Zira bu tür hadisleri ashabin en tanınmış kişileri rivayet etmektedir. Bunlar içinde Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Ömer, Talha, İbn Mesud, Ebu Hureyre, Enes b. Malik, Ümmü Seleme, Ebu Said el-Hudri, Ümmü Habibe, Sevban, Kurre b. Iyas, Abdullah b. el-Haris b. el-Cez' ve Ali el- Hilali gibi râvîler bulunmaktadır.⁹²

3. Mehdî inancını, yaratılışı gereği sadece gününü değil, geleceğini de merak eden insanın zor ve sıkıntılı dönemlerinde bir kurtarıcı aramasına bağlamak yerine mehdî inanç ve beklentisini dinlerle gelmiş bir gerçek olarak görüp, insanın da buna binaen bir kurtarıcı beklediğini düşünmek de gerekir. Modern bilim anlayışı, dünyanın farklı yerlerinde, milletlerinde ve farklı dinlerde ortak olan bazı inanç ve kabulleri mutlaka birinden diğerine geçmiş gibi ele almakta ve insanlığın ilk dinleri olarak da ilkel dinleri kabul ettiği için, bu inançların ilkel dinlerden geldiği gibi bir

⁹⁰ Selman Kuzu, “Mehdi, Mesih ve Deccal Üzerine Bir Söyleşi”, http://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=16&sec1=59&yazi_id=4583&menu=1, 10 Ekim 2006

⁹¹ Tacirineseb, s.272.

⁹² Sarıtoprak, Ehl-i Sünnet İncasına Göre Mehdilik Meselesi, <http://www.enfal.de/mesele5.htm>, 8 Ekim 2006.

sonuca varmakta; buna karşılık bütün insanlık için başlangıç itibariyle temelde tek bir din olabileceğini, sonra insanların bu dinden saptığını ve bu dinin zaman zaman gönderilen peygamberlerle yeniden aslına icra edildiğini bir ihtimal olarak bile düşünmek istememektedir.⁹³

4. Bazı sahte Mehdîlerin çıktığı ve halkı kandırdığı doğrudur. Ancak sahte mehdîler çıkıyor diye, bir fikri kökünden reddetmek doğru değildir. Tarihte Müseylemetü'l-Kezzab gibi sahte peygamberler ortaya çıkmış ama böyle oldu diye peygamberliği reddetmek gerekmemiştir. Sahte doktorların çıkması doktorluk mesleğinin reddini gerektirmediği gibi.⁹⁴

5. Mehdînin gelebileceği ve İslamiyetin yeryüzünde genel bir hâkimiyet sağlayabileceği düşüncesi Kur'an'a aykırı olmadığı gibi Kur'an'ın pek çok ayet ile işaret ettiği bir husustur. Hiçbir topluma güç yetiremeyeceği şeyleri yüklemeyen ve gerçekleşmesi mümkün olmayan muhal hedeflere yöneltmeyen Allah, ayette zikrettiği, "Din yalnız Allah'ın oluncaya ve yeryüzünde fitne kalmayıncaya kadar savaşın" çerçevesinde bir sorumluluğu Hz. Muhammed'in ümmetine yüklemekle, sınırları belli olan bu sorumluluğun güç yetirilebilecek bir sorumluluk olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca İslamın yeryüzünde egemen olması, Hz. Peygambere ümmet olan dünya Müslümanlarının gerçekleştirebilecekleri bir hedeftir. İşte bu hedefe ulaşılması ve dolayısıyla İslâmın her tarafa hâkim olması ise dünya Müslümanlarının bir imam etrafında birliği sağlayabileceklerini göstermektedir.⁹⁵

6. Kur'ân-ı Kerim'de mehdî kelime olarak aranmamalıdır. Mehdî, dindeki

⁹³ Hüdaverdi Adam, "Mehdilik Meselesi", Yeni Ümit Dergisi, Nisan-Mayıs-Haziran 2002, Sayı:56, http://www.yeniumit.com.tr/konu.php?konu_id=302&yumit=bolum2

⁹⁴ Sarıtoprak, Ehl-i Sünnet İncasına Göre Mehdilik Meselesi, <http://www.enfal.de/mesele5.htm>, 8 Ekim 2006.

⁹⁵ Baybal, s.111.

bozuklukları ıslah edici, cemiyete çöken zulmü, kötülükleri giderici, adaleti hâkim kılan bir kurtarıcı şeklinde anlaşılmalıdır ki bu manada Kur'ân-ı Kerim'de mîsak ayetleri vardır. Yani her peygamberin, kendisinden sonra gelecek bir kurtarıcıyı ümmetine haber verdiği, o kurtarıcı geldiği takdirde, ona uyacakları hususunda onlardan mîsak aldığı bazı ayetlerde belirtilmiştir. Peygambere mazhar olan her cemaat, peygamberinden, kendisinden sonra gelecek bir kurtarıcı haberini almıştır. İnsanlık yeis verici, kahredici, zâlimane idareler, istilâlar, sürgünler hengâmında bir ümide muhtaçtır. O sayede kötü şartlara tahammül edilebilir, sabredilebilir. Bu ümit insanlık için bir kısım insânî duyguların canlı kalabilmesi için gereklidir.⁹⁶

5. MEHDÎ'NİN HADİSLERDE BELİRTİLEN ÖZELLİKLERİ

5.1. Mehdi'nin Ortaya Çıkışı:

1- Meryem oğlu aranıza inip imamınız da sizden olduğu zaman sizin haliniz nasıl olur bakalım.⁹⁷

2- Ümmetinden bir taife kıyamet gününe kadar hak üzerinde mukatele ederek muzaffer olmakta devam edecektir. Nihayet Meryem oğlu İsa iner ve Müslümanların emiri ona: Gel, bize namaz kıldır, der. Bunun üzerine İsa: Hayır, Allah'ın bu ümmete bir ikramı olarak sizin bir kısmınız diğer bir kısım üzerine emirlersiniz, der.⁹⁸

3- Dünyanın ömründen sadece birgün kalsa bile, Allah(c.c.) benim ehl-i beytimden bir adam gönderecektir. O dünyayı,(daha önce) zulümle dolduğu gibi,

⁹⁶ Hüseyin Demirel, **Bediüzzaman ve Mehdiyet**, İstanbul: İttihad, 1996, ss.319-320.

⁹⁷ **Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi**, Abdullah Feyzi Kocaer (çev.) Ankara: Hüner Yayınları, 2004, c.2, s.500.

⁹⁸ **Sahih-i Müslim ve Tercemesi**, Mehmed Sofuoğlu (trc.), İstanbul: İrfan Yayınları, 1972, c.1, s.209

adaletle dolduracaktır.⁹⁹

5.2. Soyu:

1-Mehdî benim ailemden, Fatıma'nın oğullarındandır.¹⁰⁰

2- el-Mehdî, bizden, Ehl-i Beyt'tendir. Allah onu bir gecede ıslah eder.¹⁰¹

3- Biz Abdulmuttalib'in çocukları cennet halkının büyükleriyiz. Ben, Hamza, Ali, Cafer, Hasan, Hüseyin ve Mehdî.¹⁰²

5.3. Şemâili:

1- Ehl-i Beytimden ismi ismime mutabık olan bir kişi Araplara malik oluncaya kadar dünya sona ermeyecektir.¹⁰³

2- O açık alınlı ve ince burunludur.¹⁰⁴

3- Yüzü parlayan yıldız gibi nurludur.¹⁰⁵

4- Yaşı 30 ile 40 arasında olduğu halde gönderilecektir. Mehdî benim evlatlarımdandır.40 yaşlarındadır.¹⁰⁶

5.4. Çıkış Yeri ve Zamanı:

1- Doğudan birtakım insanlar çıkacak ve mehdîye zemin hazırlayacaklar, yani

⁹⁹ **Süneni Ebu Davud Terceme ve Şerhi**,Kitab el-Mehdi,Şamil Yayınları,c.14,s.402.

¹⁰⁰ **Süneni Ebu Davud Terceme ve Şerhi**,Kitab el-Mehdi,Şamil Yayınları,c.14,s.402.

¹⁰¹ **Süneni İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi**, Haydar Hatipoğlu (trc.),Kitabü'l-Fiten,Kahraman Neşriyat, c.10,s.348.

¹⁰² **Süneni İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi**,s.348.

¹⁰³ **Süneni Tirmizi Tercümesi**,O.Zeki Mollamahmutoğlu (trc.),Yunus Emre Yayınları,c.4,s.91.

¹⁰⁴ **Süneni Ebu Davud Terceme ve Şerhi**,s.404.

¹⁰⁵ el-Heytemî,İbn Hacer el-Mekkî,**el-Kavlü'l-Muhtasar fi Alâmâti'l-Mehdiyyi'l-Muntazar**, Kahire,1407/1986,s.33.

¹⁰⁶ el-Heytemî,s.41.

mehdî onlar arasında hükümran olacaktır.¹⁰⁷

2- Mehdî için iki alamet vardır ki, bunun birincisi, Ramazan'ın birinci gecesi Ay'ın, ikincisi de ortasında Güneş'in tutulmasıdır.¹⁰⁸

3- Masum insanlar katloluncaya kadar mehdî çıkmayacak ve katliamlara yerde ve göktekiler artık tahammül edemez bir hale geldiğinde zuhur edecektir.¹⁰⁹

5.5. Hâkimiyeti:

1- Mehdî tıpkı Zülkarneyn ve Süleyman gibi dünyaya hükmedecektir.¹¹⁰

2- Ümmetimde mehdî vardır. İnsanlar ona gelecek ve “Ey Mehdî bana da ver, bana da ver!” diyecek; Mehdî de onun esvabını taşıyabildiği kadar dolduracaktır.¹¹¹

3- Ümmetim arasında Mehdî çıkacak. Allah onu insanları zengin kılmak için gönderecektir. Ümmet nimetlenecek, hayvanlar bol bol yiyip içecek, arz nebatını çıkaracak, mal “sahah” üzere(seviye üzere) verilecektir.¹¹²

5.6. Üstün Özellikleri:

1- Ahlakı benim ahlakım olan bir evladım çıkacak.¹¹³

2- O kadar merhametli olacaktır ki, zamanında bir kimsenin bile burnu

¹⁰⁷ İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvinî, **Sünen**, Kitâbü'l-Fiten, Muhammed Fuad Abdülbaki (nşr.), 1953, s.35

¹⁰⁸ el-Heytemî, s.49.

¹⁰⁹ el-Heytemî, s.37.

¹¹⁰ el-Heytemî, s.30.

¹¹¹ Tirmizî, Fiten, Bab:53, HadisNo:2223; İbn Mâce, Fiten, B:34, H:4083.

¹¹² Ali b. Hüsamüddin, **Kitâbü'l-Burhan fi Alameti'l-Mehdiyyi'l-Ahir Zaman**, İstanbul, Süleymaniye/Carullah Kütüphanesi (el yazma), no.1494, s.15.

¹¹³ Ali b. Hüsamüddin, s.21.

kanamayacaktır.¹¹⁴

3- Her görevi üzerine alır ve zayıfa düşküne yardım eder.¹¹⁵

6. BAZI İSLAM ÂLİMLERİNİN MEHDÎ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ

Mehdî inancı ile ilgili hadisleri değerlendirirken her konuda olduğu gibi bu konuda da ifrat-tefritten uzak durmak, konuyu hakkaniyetle değerlendirmek gerekir. Böyle bir inancı taşımanın gerekmediğini, mehdî beklentisinin yanlış bir inanç olduğunu söyleyenler de, mutlaka mehdînin geleceğini ve beklenmesi gerektiğini söyleyenler de bunu göz önünde bulundurmaldırlar. Zira görüldüğü kadarıyla, bu inancı kabul etmeyenleri tekfirle suçlayan ve kabul edenleri de ahmaklıkla itham eden heriki görüş sahiplerinin de ellerinde bu derece ithamlarda bulunabilecek sağlamlıkta delil bulunmamaktadır.

Konuyla ilgili İslam âlimlerinin görüşlerini inceleyecek olursak mehdînin zuhurunu kabul etmeyen veya bu konuya kitaplarında hiç yer vermeyen zevatı şöylece zikredebiliriz:

İki Sahih'in hiç birinde, hem Muslim'ininde, hem Buharî'ninde Mehdî bahis mevzu edilmez. Aynı şekilde Sünni kelim âlimleri bundan bahsetmezler. el-Îcî Muvakkıfın'da, Nesefî Akaidin'de, Gazzâlî, halka inme temayülü olan bir kelim âlimi olduğu halde İhyâ'sının kıyametten bahseden son kitabında alametler hakkında hiç bilgi vermez. Haccdan bahseden kitabında deccalın çıkmasına, İsa'nın gökten inip deccalı

¹¹⁴ el-Heytemî,s.42.

¹¹⁵ İbnü'l-Arabî,Muhyiddin Muhammed b. Ali,ss.327-328.

öldürmesine hafif bir telmih vardır. Metinde de şerhte de mehdî bahis mevzu olmamaktadır.¹¹⁶

Bundan başka Muhsin Abdulhamid, Muhammed Reşit Rıza vb. zevat da kitaplarında bu mevzua temas ederek mehdînin zuhurunu reddetmişlerdir.

6.1. İbn Kesîr:

Kıyamet alametleri ve ahiret ahvaliyle ilgili eserleriyle tanınan tarihçi ve muhaddis İbn Kesîr, Ehl-i Sünnet ile Şîîlerin beklediği mehdînin farklılığına işaret ederek şöyle demektedir: “Mehdî ahir zamanda ortaya çıkacak Râşit halifelerden ve kâmil manada hidâyete ulaşmış imamlardan biridir. O Rafizîlerin Samerra’dan çıkacağını beklediği mehdî değildir. Onların mehdîlerinin bir hakikati yoktur. İddialarına göre o Muhammed b. Hasan el-Askerî’dir. Beş yaşında iken bir evin bodrumuna girip gizlenmiştir. Bizim anlattığımız mehdî Resulullah’tan vârid olan hadislerde zikredilmiştir. Ahir zamanda gelecektir. Hz. İsa’nın nüzûlünden önce zuhur edeceğini tahmin ediyorum. Nitekim hadisler de buna dalâlet eder.”¹¹⁷

İbn Kesîr Nihayetü’l-Bidâye adlı eserinde mehdî ile ilgili hadislerden bazılarını yer vermiştir. Bir rivayette Resulullah şöyle buyurmaktadır: “Ümmetim içerisinde el-Mehdî çıkacak beş veya yedi veya dokuz yıl aralarında yaşayacak. Kendisine adam gelip ey mehdî bana mal ver diyecek, mehdî de onun eteğinin taşıyabileceği kadar dolduracaktır.”¹¹⁸

¹¹⁶ Macdonald,s.476.

¹¹⁷ İbn Kesîr,Ebü’l-Fidâ,İmâdüddîn İsmail b. Ömer,Alâmâtü Yevmi’l-Kıyâme, Abdullatif Aşur,(nşr.), Kahire:1980,s.24.

¹¹⁸ İbn Kesîr,Nihâyetü’l-Bidâye ve’n-Nihâye fi’l-Fiten ve’l-Melâhim,s.43.

6.2. İbn Haldun:

Mehdî beklentisine ciddi bir tenkit tarihçi ve sosyolog İbn Haldun tarafından gelmiştir. İbn Haldun gelecekte vuku bulacak olayların gayba ait meseleler olduğunu, Allah'ın vahiy veya rüya yoluyla bildirmediğçe beşerin gaybî meseleleri bilemeyeceğini söyler. Mehdî meselesinin asırlar boyunca Müslümanlar arasında meşhur olduğunu, dini teyid ve adaleti tesis edecek birisinin gelmesinin gerekli olduğuna inanıldığını dile getiren İbn Haldun, mehdi ile ilgili 24 kadar hadisi uzun uzadıya nakledip, hepsinin senet tenkitini yaparak sahih olup olmadıklarını münakaşa eder ve sonuç olarak şu hükmü ortaya koyar: “Görülüyor ki, pek azı müstesna bu hadislerin hepsi de tenkit edilmekten hali kalmamıştır.”¹¹⁹ Ona göre tamamen akılsızlıklarının ve ahmaklıklarının bir sonucu olarak, başarıya ulaşacakları vehmine kapılan pek çok kişi mehdîlik iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Doğruyu bulacakları akıl ve bilgidен yoksun olan cahil kalabalıklar, mehdînin ne nesebinden ne de ortaya çıkacağı mekândan haberi olmadan ve bu konudaki gerçekleri de bilmeden, sadece halk arasında Hz. Fatıma soyundan birinin çıkacağını duymuş olmalarından dolayı, böyle iddialarla ortaya çıkanların peşlerine takılırlar.¹²⁰ Bu ifadelerden hareketle İbn Haldun'un mehdî meselesini bütünüyle inkâr etmediği, daha çok mutasavvifinin oldukça detaylı anlatılan mehdî anlayışını tenkit ettiği sonucunu çıkarabiliriz.

İbn Haldun mutasavvifinin mehdî anlayışlarını eleştirerek Şiîlerden etkilendiklerini belirtmektedir.¹²¹ Ona göre sufiler hiçbir dayanağı olmayan delillerle ve değişik yargularla, gelecek kişinin kim olduğunu, zamanını ve yerini belirliyorlar, sonra

¹¹⁹ İbn Haldun,s.426.

¹²⁰ İbn Haldun,s.432.

¹²¹ İbn Haldun,s.427.

belirledikleri zaman gelip ortaya söylenenlerden hiç biri çıkmayınca, görüşlerini ve söylediklerini yeniliyorlar. Bunu yaparken de yine birtakım lügavî mefhumları, hayalî konulara ve yıldızlarla ilgili hükümlere dayanıyorlar. Ömürlerini bu gibi şeylerle tüketiyorlar.

Mehdinin ehl-i beyt'ten olacağına dair inanç konusunda İbn Haldun oldukça önemli bir sosyolojik tahlil yapmakta ve şöyle demektedir:

“ Din veya hükümdarlık adına ortaya çıkan bir davet, ancak onu destekleyecek ve koruyacak güçlü bir asabiyet ile hedefine ulaşabilir. Eğer mehdî gerçekten ortaya çıkacaksa, davetinin başarıya ulaşması ancak bu asabiyetler sayesinde olabilir. Allah mehdîye tâbî oldukları için bu asabiyetleri oluşturanların kalplerini birbirine ısındırıp birleştirir ve böylece mehdî için davasını başarıya ulaştıracağı ve insanlara davetini kabul ettireceği güçlü bir asabiyet ortaya çıkar. Bunun dışında Hz. Fatıma soyundan gelen birinin, herhangi bir yerde, hiçbir güce ve asabiyete dayanmadan, sadece ehl-i beyte mensup olduğu için böyle bir davayla ortaya çıkıp başarıya ulaşması mümkün değildir.”¹²²

6.3. İmam-ı Rabbanî:

Gelmesi vaadolunan mehdînin dahi rabbı (terbiyesine gelen) ilim sıfatıdır. Hz. Ali gibi, İsa ile münasebeti vardır. Hz. İsa'nın kademi Hz. Ali 'nin başında olup bir kademi dahi Hz. Mehdînin başındadır. Geleceği vaat edilen mehdî, velayetin ekmeliyetini alacaktır. Bu Tarikat-ı Aliyye üzerine gelecek ve bu Silsile-i Aliyye'yi tamam ve tekmil edecektir. Zira bütün velayet nisbetleri, bu Nisbet-i Aliyye'nin altında

¹²² İbn Haldun,s.431.

bulunmaktadır.¹²³

“ Tüm olarak yeryüzünün meliki dört tanedir... Onların ikisi müminlerden, ikisi de kâfirlerdendir. Zülkarneyn ve Süleyman müminlerdedir. Nemrud ve Buhtunnasır ise kâfirlerdendir. Yere beşinci olarak ehli beytimden biri sahip olacaktır. Yani: Mehdî.” Resulullah birbaşka hadisi şerifinde şöyle buyurdu: “Allah-ü Teala, ehli beytimden birini çıkarmadıkça dünya çökmeyecektir. Onun ismi ismime uyar; babasının ismi dahi babamın ismine uyar. Daha önce zulüm ve adaletsizlik dolduğu gibi, onun gelmesi ile dünya adalet ve hakların yerini bulması ile dolar.” Bir başka hadis-i şreifte ise Resulullah şöyle buyurmuştur: “Ashab-ı Kehf, İsa’nın yardımcısı olacaklardır. İsa, mehdî zamanında yere inecektir. Mehdî deccalin katlinde İsa’ya muvafakat eder. Onun saltanatı zamanında, Ramazan ayının on dördünde güneş tutulacaktır; o ayın ilkinde ise ay kararacak, bunların oluşu âdetin ve münecimlerin hesabı hilafına olacaktır.” Muhbir-i Sadık Resulullah efendimiz tarafından bildirilen daha çok alamet vardır ki anlatılanlardan başkadır.¹²⁴

6.4. Muhammed Reşit Rıza:

Bu zat Tefsîru'l-Menar adlı eserinin dokuzuncu cildinde mehdîlik hakkındaki görüşlerini şöyle anlatmaktadır: “Mehdî, müteahhirîn âlimlerinin çoğunluğunun söylediğine göre, İslamı tecdîd eder, adaleti her tarafa yayar. Kuvvetli bir topluluk onun başkanlığı altında toplanır. O imametinin temellerini sağlamlaştırmak için mücadele eder. Mehdî bütün bunları zamanımızdaki harp vasıtalarıyla değil, kerametlerle yapar. Hz. Peygamberle müşrikler arasında peş peşe savaşlar olmuştur. Müminler arasında da az veya çok münaferet vakîdir. Böyle olunca mehdî Hz. Peygamberden durum ve mal

¹²³ İmam-ı Rabbanî, **Mektûbât-ı Rabbanî**, Abdulkadir Akçiçek, (çev.), İstanbul: Merve, 1977, c.1, ss.550-554.

¹²⁴ İmam-ı Rabbanî, c.2, ss.1162-1163.

bakımından daha iyi ve yaptığı işler bakımından daha hidayette olabilir mi? Müslümanlar mehdînin zuhuru hususunda konuşmaya devam ediyorlar. Onlar Allah Teala'nın : “Ya onlar daha evvelki (ümme)tler (hakkında cârî) olan kanundan başkasını mı bekliyorlar. (Hayır) sen Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın kanununda asla bir döneklilik de bulamazsın.”¹²⁵mealindeki ayetlerini okudukları halde mehdînin Allah'ın kanunlarını bozacağını, yahut da değiştireceğini zannederler. Mehdî hakkındaki hadislerde, tearuz açıkça görülmektedir. Onları inkâr edenler ve onlar hakkında şüphe edenler pek çoktur. Mehdî hakkındaki hadisler sahih de olsa, o, ancak Hâşimî asabiyetinin tecdidinden sonra zuhur edebilir.¹²⁶

6.5. Ahmed Emin:

Mehdîlik düşüncesini Ehl-i Sünnet ve Şia ayırımı yapmaksızın hurafe olarak telakki eden Ahmed Emin, bunun Allah'ın kâinata koyduğu kurallarla bağdaşmayacağını söyler. İnsanların akıl ve bilgi açısından ilerlemeleriyle, akla ters düşen bu fikrin kalıntıları da sona erecektir. İnsanlar yeryüzünde adaleti, beklenen mehdî ile değil, güçleri ve akıllarıyla gerçekleştirecektir.¹²⁷

6.6. Mevdudî:

Konuyla ilgili hadislerin, Mâlik, Buharî ve Müslim'de yer almayışını bir za'fiyet işareti olarak değerlendiren muasır yazarlardan Mevdudî, mehdî ile ilgili hadislerin ravîlerinin pek çoğunun Şiiler olduğunu belirtmekle birlikte, hadislerin bir kısmını doğru olarak kabul etmektedir. “Meseleler ve Çözümleri” adlı eserinde konuyla ilgili olarak şöyle demektedir: Hadisler içinde mehdînin gelişi ile ilgili olanların bir dereceye kadar doğru, ama Allahü alem, işaret ve alametlerini geniş geniş anlatan

¹²⁵ Kur'an, el-Fâtır Suresi, Ayet 43.

¹²⁶ Muhammed Reşid Rıza, **Tefsîru'l-Menâr**, 4. Basım, c.9, Kahire, 1373, ss.459-460.

¹²⁷ Ahmed Emin, s.245.

hadislerin, her halde, uydurma olduğunu düşünüyorum. Maksatlı kişilerin daha sonra bunları sağlam hadislere eklemiş oldukları kanaatindeyim. Hz. Peygamberin olacağını önceden haber verdiği şeyleri incelediğimde gördüm ki, bu buyruklardaki üslup ve ölçü hiçbir zaman mehdînin gelişi ile ilgili hadislerdeki kadar geniş teferruat ihtivâ etmemektedir. Peygamberimiz mehdî kelimesini kullanmıştır. Manası da hidayete doğru yola ulaşan demektir, doğru yola ulaştıran (Hadî) değil. Bu mana da doğru yolda olan her lider, önder kimseye mehdî denebilir. Mehdî daha çok gelmesi gereken birinin farklılığını, özelliklerini ve özel bir kişi olacağını belirten bir kelimedir. Mehdî adı ile dinde özel bir makam ve mevki vardır ve mehdîye peygamberlere iman edildiği gibi iman etmek gerekir diye düşünmek tamamen yanlıştır. Hadiste mehdî masum bir imam (lider) olacaktır, diye bir tabir kullanılmamıştır.¹²⁸ “İslam’da İhyâ Hareketleri” adlı esrinde ise şöyle demektedir: “İmam mehdînin geleceğine inanan cahil Müslümanların inançlarındaki çarpıklıkla, mehdîyi tamamen reddeden müteceddidlerin inancındaki çarpıklığın gerçekte olan bağlantısı aynı düzeydedir. Gelecek olan mehdî, cahil müslümanların tasavvurlarındaki mehdîden çok farklıdır. Mehdî, geldiği zamanın en ideal komutanı, lideri olacaktır. Buradaki idealden maksat şudur: O, çağının bütün gerçeklerini bilecek, tam bir yönetici yeteneğine sahip olacak, hepsinden de önemlisi, kendi zamanının insanlarının sorunlarını bilip çözüm yolları getirecektir. Mehdîlik iddiaya değil, yapılan işlere karşılıktır. Mehdî olan şahsın, mehdîlik gibi bir iddiası yoktur. Mehdînin kendine ait veya kendisinin oluşturduğu bir davası da yoktur. O, en saf şekliyle İslamı ortaya koyacak ve İslamı her alanda hâkim kılmak için çalışacaktır. Bir Müslüman olarak, İslamın hâkimiyetini görmenin özlemi içindeyiz. Bunu görebiliriz veya göremeyiz, önemli olan bu değildir. Önemli olan bu gaye için gayret göstermek, çalışmaktır. Nihâî fethin komutanını zihnimizde tasavvur edersek, göreceğiz ki, böyle bir zaferin imamı ile halkın tasarladığı imam arasında hiçbir benzerlik yoktur. Böyle bir

¹²⁸ Mevdudî, **Meseleler ve Çözümleri**, 2. Basım, Yusuf Karaca, (çev.), İstanbul: Risale, 1990, ss.45-47.

liderin geleceğine olan inancı hayretle karşılayanlara şaşmamak, doğrusu elden gelmiyor. Lenin, Hitler gibi zalim liderlerin çıktığı bir dünyada, Hakkı savunan bir liderin çıkmasına inanmanın şaşılacak ne tarafı var bilemiyorum.”¹²⁹

6.7. Fazlur Rahman:

Fazlurrahman'a göre bu öğreti İslam'a sufiler vasıtasıyla girmiştir. Sufizim başlangıçta cemaat içindeki siyasî ve mezhebî mahiyetteki bazı gelişmelere karşı ahlakî ve ruhanî bir karşı çıkış idi. Ancak altıncı ve yedinci asırlardan itibaren kendine özgü adetleriyle kendini sadece din içinde bir din olarak değil, aynı zamanda din üzerinde bir din olarak onaylamıştır. Bu hareket ortaya çıktığı zaman aşırı bir reaksiyonun tüm belirtilerini sergilemiştir. Zira tek yanlı bir zühd, dünyayı red hususunda aşırı bir ısrar, parçalanmış bir ruhaniyat ve nihayet aşamalı resmî bir ahlâk jimnastiği sistemi geliştirmiştir. Dünyayı reddetme anlayışı zaman içinde daha da güçlenmiştir. Siyasî hayat, halkın gerçek iç özlenimlerini uygun bir biçimde karşılayamadığı için, Messianizm (Mesihçilik) anlayışı İslamda süratle gelişmiştir. Bu Mesihçi ümitler sadece, Hıristiyanlıktaki Hz. İsa'nın ikinci gelişi öğretisinden alınmış ve Ehl-i Sünnet de onu zamanla benimsemiştir. Şîî çevrelerde doğmuş gözükken, fakat Sünniliğe ilk sufilerin faaliyeti sonucu girmiş olan diğer bir şekil de, bu bin yıllık özlemler, zorbalık ve adaletsizliğe karşı sonunda adaletin ve İslamın zaferini gerçekleştirecek şahsiyet olan mehdî öğretisinde ifade edilmiştir. Hz. İsa'nın yeniden ortaya çıkması öğretisi ile mehdî öğretisi birbirlerinden tamamen ayrıdır; çünkü tarihî kaynakları tamamen farklıdır. Fakat bu iki şahsiyet, daha sonraları tam olarak başarılı bir şekilde olmasa da bir araya getirilmiştir. Önemli olan Mesihçiliğin cemaatin genel ahlakı üzerindeki etkisidir. Mesihçilik Yahudilerin sürgünde buldukları sıradaki durumlarında olduğu gibi bizzat ahlakî seviyenin düşmesinin tabii bir sonucudur. Ancak kesin olarak kabul edildi mi

¹²⁹ Mevdudî, **İslam'da İhya Hareketleri**, 2. Basım, A. Ali Genç, (çev.), İstanbul: Pınar, 1986, ss. 58-60.

ümitsizliği güçlendirmektedir. Böylece tarihin düzelemeyeceği açıklanmış ve bu yüzden bir şey (Mehdî ya da Mesih) hakkında bir çeşit ümit ya da tesellî geliştirilmiştir. Çünkü kabul etmek gerekir ki, tarih kötüden daha kötüye gitmektedir ve gitmeye de mecburdur; ancak bir Mesih gelecek olursa bu gidişat engellenecektir. Bu bağlamda ilk dönem hadis malzemeleri Mesih gibi bir şahsiyete yer bulabilmek için yeni bir yöne yönelmek mecburiyetinde kalmıştır.¹³⁰

¹³⁰ Fazlur Rahman, **Tarih Boyunca İslamî Metodoloji Sorunu**, 3. Basım, Salih Akdemir, (çev.), Ankara: Ankara Okulu, 2000, ss, 96-100.

II. BÖLÜM

1. SAİD NURSÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

1.1. Said Nursî'nin Hayatı:

Said Nursî, 1873'de¹³¹ Bitlis'in Hizan kazasına bağlı İsparit nahiyesinin Nurs köyünde dünyaya gelmiştir. Kısa aralıklarla çeşitli medreselerde okumuş; 1891 yılında Erzurum'a bağlı Doğu Beyazıt kasabasına geçerek tahsiline burada başlamış ve Beyazıt Medresesi alimlerinden Şeyh Mehmet Celalî'den üç ay ders okuyarak icazet almıştır. Buradan Bitlis'e giderek iki sene boyunca kelâm, hadis, tefsir, sarf, nahiv ve mantık gibi ilimlere dair çeşitli kitapları mütalaa etmiş ve son olarak Şeyh Muhammed Küfrevî'den ders almıştır.¹³²

Said Nursî'nin dokuz yaşından itibaren başladığı tahsil hayatı düzensiz bir şekilde devam etmiş ve Necip Fazıl'ın deyimiyle “mizacındaki istiklal, şahsiyet, hatta dikbaşlılığa kadar giden hususiyet” nedeniyle statik medrese disiplinine uyum sağlayamamıştır.¹³³ Sonuçta üç ay gibi bir sürede medrese hayatı sonlanmıştır. Onun tahsil hayatının bu kadar kısa sürmesinin sebeplerini, hocasına söylediği şu sözlerde aramak gerekir. Nursî Şeyh Mehmet'e şöyle demiştir: “Sizin denetiminizde bulunan hazineler bir kasada kilitli duruyor. Bu kasanın anahtarı sizde. Benim istediğim, bu

¹³¹ Said Nursî'nin doğum tarihi ihtilaflıdır. Kendisi, 1947 yılında Afyon cezaevinden içişleri bakanına yazdığı mektupta 71 yaşında olduğunu söyler. Buna göre doğum tarihi 1876'dır.(Emirdağ Lâhikası,s.1774.). Yine kendisi Afyon mahkemesine 1948'de verdiği savunmada 75 yaşında olduğunu söyler. Buna göre doğumtarihi 1873 olması gerekir. (Şualars.359.)

¹³² **Risale-i Nur Külliyyatı Müellifi Bediüzzaman Said Nursî Hayatı, Mesleği, Tercüme-i Hali**, (hzl. Talebeleri), Sözlür, İstanbul: 1976, ss.31-44; Necmeddin Şahiner, **Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî**, 7. Basım, İstanbul: Yeni Asya, 1991, ss.53-77; Abdülkadir Badıllı, **Bediüzzaman Said Nursî Mufassal Tarihçe-i Hayatı**, 1. Basım, İstanbul: Timaş, c, 1-3 , 1990, ss.63-101.

¹³³ Necip Fazıl Kısakürek, **Son devrin Din Mazlumları**, 10. Basım, İstanbul: Büyük Doğu, 1990.

kasanın içinde neler olduğuna dair ipuçlarıdır. Ben bunlardan hangisi bana uygun gelirse onu tercih edeceğim.” Böylece onun, uzayıp giden müfredatı çok zahmetli bulduğu anlaşılmaktadır.¹³⁴ Said Nursî’nin bu tavrı, bilgi yerine öğrenmenin yöntemini ve bilginin kaynaklarını öğrenmek istediğine, medresenin katılaştan skolastiğinden ve bilgi yükünden kaçmaya çalışarak, belki de öze irtibatlanmak için sabırsızlık gösterdiğine dair bir kanıt olabilir.¹³⁵ Ayrıca onun bundan maksadı, medreselerde gelenek haine gelmiş şerh ve haşiyeleri kaldırarak, yolu kısaltmak ve öğretimde bir yenilik meydana getirmektir. Bu yolla, medrese usulüne göre yirmi senede ancak tahsili mümkün olan ilimlerin özünü o, üç ayda tahsil ve ikmal eder.¹³⁶

Yirmi yaşındayken kelâm iliminin asrın problemlerinin çözümüne kafi gelmediğine inanan Nursî, medrese eğitimiyle aldığı dinî ilimlerin yanında tarih, coğrafya, matematik, fizik, kimya, astronomi ve felsefe gibi ilimleri de okumuş; ilmî ve dinî ders usullerini birleştirerek kendine has ve asrın gereklerine uygun bir ders metodu ortaya koymaya başlamış, küçük yaşta bu yoğunluktaki çalışmalarından dolayı kendisine “Bediüzzaman” lakabı verilmiştir.¹³⁷

Doğunun en zarurî ihtiyacının eğitim olduğu kanaatine ulaşan Said Nursî, bu sebeple din ve fen ilimlerinin birlikte okutulacağı, Bitlis ve Van’da ‘Medresetü’z-zehrâ’ isminde bir üniversite kurulmasını temin için padişahıtan yardım istemek ve mekteplerde din dersleri, medreselerde de müsbet ilimler okutulmasını temin maksadıyla 1907’de İstanbul’a gelmiştir.¹³⁸ Bu yolla mekteplilerin dinsizlik, medreselilerin de taassuptan kurtulacağını düşünüyordu. İstanbul’a geldiğinde Fatih Camiinin yakınındaki Şekerci

¹³⁴ Şerif Mardin, **Bediüzzaman Said Nursî Olayı**, 10. Basım, Metin Çulhaoğlu, (çev.), İstanbul: İletişim, 2005, s.115-116.

¹³⁵ Nevzat Kösoğlu, **Said Nursî (Hayatı-Yolu-Eseri)**, İstanbul: Ötüken, 2004, s.29.

¹³⁶ Şahiner, s.41.

¹³⁷ Tarihçe, s.45; Şahiner, s.78; Badıllı, c.1, s.116.

¹³⁸ Tarihçe, s.48; Şahiner, s.88; Badıllı, s.135.

Hanı'na yerleşmiş, odasının kapısına “Burada her suale cevap verilir, her müşkül halledilir, fakat sual sorulmaz” yazılı bir levha asmış ve İstanbul alimlerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır. II. Abdülhamit ile görüşme isteğinin akamete uğraması ve saraya karşı sergilediği sert tavır kendisinin delilikle itham edilmesine yol açmışsa da doktor raporları onu bu ithamdan kurtarmıştır.¹³⁹ Bundan sonra Selanik'e giden Said Nursî orada II. Abdülhamit'e karşı mücadele veren İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkiye girmiştir. O günlerde Osmanlı'yı ve İstanbul'u çalkalayan hürriyet ve meşrutiyet tartışmalarına katılmış; çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazarak meşrutiyete İslam namına sahip çıkmıştır. II. Meşrutiyet'in üçüncü günü Selanik Hürriyet Meydanı'nda istibdadı yerip hürriyeti öven ateşli bir konuşma yapmıştır.

İktidar odaklarıyla uzun süreli iyi ilişkiler kuramayan Said Nursî kısa bir süre sonra İttihatçılardan uzaklaşıp, İttihad-I Muhammedî partisinin kurucuları arasında yer almış ve Volkan gazetesinde yazılar yazmaya başlamıştır. 1909'da patlak veren 31 Mart Olayı'nda yaptığı konuşmalarla ortalığı yatıştırmaya çalışmış; fakat çeşitli ithamlarla 24 Mayıs 1909'da Sıkıyönetim Mahkemesi'ne çıkarılarak idam talebiyle yargılanmış; yaptığı müdafaa sonucu beraat etmiş ve 1910'da İstanbul'dan ayrılarak Şark'a dönmüştür.¹⁴⁰

1911 yılında Şam'a giderek Emeviyye Camii'nde yüzlerce alimin bulunduğu topluluğa bir hutbe irad etmiştir. Şam'dan tekrar İstanbul'a gelerek Sultan Reşat'ın Rumeli seyahatinde onunla birlikte bulunmuş, Kosova'da yapılması planlanan üniversite için ayrılan on dokuz bin altının Doğuda Yapılacak bu medreseye tahsisini sağlayarak Van'a dönmüş, 1913'te Van Gölü kenarındaki Artemit (Edremit)

¹³⁹ H. Ezber Bodur ve M.Saffet Sarıkaya, “Said Nursî ve Said Nursi'den Sonra Nurculuk”, (Yayımlanmamış makale)

¹⁴⁰ Tarihçe,ss.58-72;Şahiner,ss.134-143;Badıllı,c.1,ss.235-260.

üniversitesinin temelini atmıştır.¹⁴¹

I. Dünya Savaşı'nın patlak verdiği günlerde Van'da bulunan Said Nursî, talebeleriyle birlikte gönüllü milis alayları teşkil ederek cepheye katılmış, bir yandan savaşırken diğer yandan siperlerde “İşârâtü'l-i'câz” isimli tefsirini telif etmiştir. Savaşta pek çok talebesi şehit olmuş, kendisi de Bitlis müdafaası sırasında yaralanarak 1916'da Ruslar'a esir düşmüştür. İki buçuk sene kadar Rusya'da esaret hayatı yaşamış, esir olarak kaldığı Sibirya'dan Berlin ve Varşova yoluyla 1918'de İstanbul'a dönmüştür.¹⁴²

Üçüncü kez İstanbul'a gelen ve yaşı 41'i bulan Said Nursî İstanbul'da devlet ricalinin ve ilim çevrelerinin büyük teveccühüyle karşılanmış; Darü'l-Hikmeti'l-İslamiye âzâlığına tayin edilmiş, bu arada Hilâl-i Ahdar (Yeşilay) Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştır.1920'de İstanbul'un işgali sırasında “Hutuvât-ı Sitte”adlı bir broşür yayımlamış; keza Anglikan Kilisesi'nin sorularına cevap vermiştir.¹⁴³

İşgalcilerin baskısı altında verilen ve Anadolu'daki Kuvâ-i Milliye hareketini isyan olarak vasıflandıran şeyhülislam fetvasına karşı, mukabil bir fetva vererek millî kurtuluş hareketinin meşruiyetini ilan etmiştir. Bu hizmetleri Anadolu'da kurulan Millet Meclisi'nin takdirini kazanmış ve Said Nursî bizzat Mustafa Kemal tarafından ısrarla Ankara'ya davet edilmiştir. Bu mükerrer davetler neticesinde19 Kasım 1922'de Ankara'ya gelmiş ve Meclis'te resmî bir törenle karşılanmıştır. Ankara'da kaldığı günlerde, mebusların büyük çoğunluğunun dine lakayt olduğunu görünce, on maddelik bir beyannâme hazırlayarak Meclis âzâlarına dağıtmıştır. Akabinde Mustafa Kemal'le birkaç görüşmesi olmuştur. Ankara'da kaldığı süre içinde Medretü'z-zehrâ için

¹⁴¹ Tarihçe,ss.81-95;Şahiner,ss.148-157;Badıllı,c.1,ss.271-299.

¹⁴² Tarihçe,ss.98-104;Şahiner,ss.168-188,Badıllı,c.1,ss.303-347.

¹⁴³ Tarihçe,ss.108-124;Şahiner,ss.192-239,Badıllı,c.1,ss.350-397.

Meclis'e 166 mebusun imzasını taşıyan bir kanun teklifi verdirmiş; kendisine Şark umûmî vaizliği, millet vekilliği ve Diyanet Azalığı teklif edilmiş; ancak Said Nursi bu teklifleri kabul etmeyerek 1923 Mayıs'ında Ankara'dan ayrılmıştır.¹⁴⁴

Van'a giden Said Nursi Erek Dağ'ına çıkıp bir mağarada 21 ay kadar inzivaya çekilerek ibadetle vaktini geçirmeye başlamıştır. 1924 yılının sonlarına doğru çıkan Şeyh Said isyanıyla hiç bir ilgisi olmayıp hatta isyan öncesinde kendisinden destek isteyen Şeyh Said'i bu niyetinden vazgeçirmeye çalıştığı halde, isyan sonrasında, Van'da ikamet ettiği uzlet hanesinden alınarak 1925 yılı baharında Burdur'a getirilmiş, 1926'da da Isparta'nın Barla Nahiyesine götürülmüştür.¹⁴⁵

1926'da Barla'da başlayan ve 1949 senesine kadar devam eden dönem Nur Risalelerinin telif edildiği dönemdir. "Sözler" ismi altında telifine başlanan eserlerin bütününe Risale-i Nur ismi verilmiştir. Said Nursî Barla'da kaldığı sekiz buçuk sene içinde eserlerinin dörtte üçünü telif etmiş, Sözler, Mektûbat, Lem'alar adlı eserlerin büyük kısmı burada yazılmıştır. Talebe ve dostlarına yazdığı mektuplar "Lâhika Mektupları" adı altında toplanmış ve külliyata dahil edilmiştir. 1934 yazında Barla'dan Isparta'ya gönderilen Nursî, 119 parçadan oluşan Nur Risaleleri'ni yazmaya burada da devam etmiş, külliyatının büyük bir kısmını Isparta'da tamamlamıştır.¹⁴⁶

1935 tarihinden itibaren müellifin hayatında tevkif ve hapisane dönemleri başlamıştır. 25 Nisan 1935'te Eskişehir Hapishanesi'ne konulmuş; buradan 1936'da tahliye edilip Kastamonu'ya sevk edilmiş, burada bulunduğu yedi yıl boyunca telifatına devam etmiştir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Tarihçe,ss.124-131;Şahiner,ss.250-265;Badıllı,c.1,ss.398-505.

¹⁴⁵ Tarihçe,ss.131-136;Şahiner,ss.265-289;Badıllı,c.1,ss.510-582.

¹⁴⁶ Tarihçe,ss.136-250;Şahiner,ss.289-314;Badıllı,c.2,ss.707-771.

¹⁴⁷ Tarihçe,ss.191-250;Şahiner,ss.315-328;Badıllı,c.2,ss.787-847.

1943'te çeşitli illerden toplanan talebeleriyle birlikte yeniden tevkif edilerek Isparta'ya getirilmiş; oradan da Denizli Hapishanesi'ne sevk edilmiştir. Bu hâdise üzerine Nur Risaleleri Ankara'da bilirkişi heyeti tarafından incelenmiş, risalelerde hiçbir suç unsuru bulunmadığı, eserlerin Kur'ân'ın ilmî ve imanî tefsirlerinden ibaret olduğuna dair rapor verilmiştir. Denizli Ağır Ceza Mahkemesi'nin 15 Haziran 1944'te verdiği beraat kararı ile kendisi ve talebeleri serbest bırakılmış; beraat kararından sonra Emirdağ'a gönderilmiştir.¹⁴⁸ 1948 başlarında çeşitli illerden toplanan talebeleriyle birlikte Afyon Mahkemesi'ne sevk edilerek 20 ay hapis yatmış; 20 Eylül 1949 günü beraat ettikten iki ay sonra tekrar Emirdağ'a getirilmiştir.¹⁴⁹

Afyon hapsinden sonra başlayan devre kendi tabiriyle “Üçüncü Said” devresidir. Bu dönem, onun, devrin siyasilerini dine hizmet etmeleri için çeşitli yollarla ikaz ettiği bir devredir. İctimaî hayatla ilgilenip, siyaset yoluyla din ve vatana hizmete çalıştığı 1921 sonlarına kadar olan dönem “Eski Said”; 1918'den 1926'ya kadarki dönem “Eski Said'den Yeni Said'e Geçiş”; 1926'dan 1949'a kadar geçen yıllar ise “Yeni Said” devresi ve Nur Risaleleri'nin telif yıllarıdır.¹⁵⁰

1950'den sonra Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Türkiye'de başlayan yeni dönemde Said Nursî eserlerini yurt dışına göndermeye başlamıştır. Ayrıca, Kore'ye asker gönderilmesine karşı olmadığını da bir talebesini oraya göndermekle göstermiştir.¹⁵¹

23.06.1956'da Afyon Mahkemesi'nin verdiği son beraat kararı ile Riale-i Nurların yazılması, bastırılması, dağıtılması ve okunması serbest bırakılmış, eserlerin

¹⁴⁸ Tarihçe,ss.347-399;Şahiner,ss.337-355;Badıllı;c.2,ss.975-1099.

¹⁴⁹ Tarihçe,ss.473-569;Şahiner,ss.364-377;Badıllı,c.3,ss.1251-1393.

¹⁵⁰ Tarihçe,s.537;Şahiner,s.374;Badıllı,c.1,ss.370-464;c.3,ss.1321-1322.

¹⁵¹ Şahiner,ss.381-384;Badıllı,c.3,ss.1547-1549,1658-1659.

latin harfleriyle matbaalarda basılmasına başlanmıştır.¹⁵²

1960 yılı Ocak ayında İstanbul, Ankara ve Konya'ya uğramış, tekrar Emirdağ'a dönmüştür. Artan hastalığına rağmen 20 Mart 1960'ta birkaç talebesiyle Urfa'ya doğru yola çıkmış, 21 Mart günü Urfa'ya ulaşmış ve bir otele yerleştirilmiştir. Şiddetlenen hastalığı sonucunda 1960 yılı Ramazani'nda 23 Mart Çarşamba günü vefat etmiştir. Cenaze namazı Urfa Ulu Camii'nde kılınmış ve naaşı Halilürrahmân Camii'nin yanında bulunan bir dergâha defnedilmiştir. 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden sonra 12 Temmuz'da naaşı kabrinden alınarak bilinmeyen bir yere götürülmüştür.¹⁵³

1.2. Said Nursî'nin Eserleri:

Said Nursî'nin eserleri Risale-i Nur külliyyatından olanlar ve olmayanlar şeklinde bir tasnife tâbi tutulabileceği gibi, 'Eski Said', 'Yeni Said', 'Eski ve Yeni Said' dönemi eserleri; ayrıca 'gençlik' ve 'olgunluk' dönemi eserleri şeklinde de sınıflandırılabilir.¹⁵⁴ Risale-i Nur'lardan önce kaleme alınan eserlerin bazıları bilâhare müellif tarafından külliyata dahil edilmiştir. Onun, 1926'da başlayan Risale-i Nur'ların telifinden önce kaleme aldığı eserlerini şöylece sıralayabiliriz:

İşârâtü'l-i'câz fî mezânni'l-îcâz, Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı, Münâzarât, Hutbe-i Şâmiye, Divân-ı Harb-i Örfî, Mesnevi-i Nuriye, Muhakemat, Nokta, Hakikat Çekirdekleri(1-2), Lemaat, Şuaat, Rumuz, Tulûat, Katre ve Zeylül-Katre, Habbe ve Zeylül-Habbe, Şemme, Zeyl, Zehre ve Zehre'nin Zeyli.

1926 yılından sonra Risale-i Nur adında kaleme alınan ve parça parça yazıldıktan sonra çeşitli adlar altında toplanan eserler ise şunlardır:

Sözler, Mektûbat, Lem'alar, Şualar, Asâ-i Mûsâ, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Barla

¹⁵² Şahiner,ss.413-415;Badıllı,c.3,ss.1488-1493.

¹⁵³ Şahiner,ss.428-458;Badıllı,c.3,ss.1611-1782.

¹⁵⁴ Badıllı,c.1,ss.460-464.

Lâhikası, Kastamonu Lâhikası, Emirdağ Lâhikası, Tarihçe-i Hayat, İman ve Küfür Muvazeneleri.

Bu eserlerin yanı sıra yine müellifin tasvibiyle külliyata geçen ve aynı konulara temas eden çeşitli kouların birarada toplanmasıyla oluşturulan kitapçıklar da şunlardır:

Nur Âleminin Bir Anahtarı, Yirmiüçüncü Söz, Otuzüç Pencere, Ayetü'l-Kübrâ, Tabiat Risalesi, İman Hakikatleri, Gençlik Rehberi, Hanımlar Rehberi, İhtiyarlar Risalesi, Meyve Risalesi, Haşır Risalesi, Küçük Sözler, Miftâhu'l-İman, Uhuvvet Risalesi, İhlas Risalesi, Sünnet-i Seniyye Risalesi, Zühretü'n-Nur, Hastalar Risalesi, Nur'un İlk Kapısı, Hizmet Rehberi, Ramazan İktisat Şükür Risaleleri, Hakikat Nurları, el-Hüccetü'z-Zehrâ, Beyanat ve Tenvirler, Latif Nükteler, Münacât.

Risale-i Nur Külliyyatı'nın en önemli özelliği Said Nursî'nin hayatından, kerametlerinden ve bazı mektuplarından ibaret kısımlar müstesna tamamına yakınının keşf, ilham, sünûhât ve işaret yoluyla Said Nursî'ye yazdırıldığı iddiasıdır. Risaleler'in ortaya koyduğu meselelerin ilim, fikir ve irâde ile olmayıp çoğunlukla sünûhat, zuhûrat ve ihtarât ile oldukları; birkaç saat içinde sayfalarca Risale'nin süratli bir tarzda yazılmasının, eskilerin kırk elli sayfada hallettiği ve yalnızca ilim tabakasına seslendiği meselelerin bir iki sayfada halledilmesinin, bunun bir ikram ve Kur'ân'ın kerameti olduğunu gösterdiği; birçok büyük zâtın Risale-i Nur'lardan haber verip çeşitli şekillerde işaretlerde bulunduğu; kendi manevî mucizesi olması bakımından Kur'ân'ın da, mana ve cifr olarak Risale-i Nur'lara işaret ettiği; Risalelerin, Kur'ân'ın feyzinden ilham edilmiş, onun malı ve tefsiri oldukları eserlerde sıkça vurgulanan hususlardandır.¹⁵⁵ Bu durum, birçok dinî harekette gördüğümüz lidere atfedilen karizmanın Nurculuk hareketinde, bizzat kurucu tarafından eserlere atfedildiğini gösterir. Bu tavır hareketin devamlılığını sağladığı gibi, hareket bünyesinde bazı

¹⁵⁵ Kastamonu Lâhikası, Yirmi Yedinci Mektup, s.1650; Mektubat, Yirmi Sekizinci Mektup, s.518; Şuâlar, Birinci Şuâ, s.831.

polemiklere ve parçalanmalara da yol açmıştır. Diğer taraftan eserlere atfedilen bu karizma, bilhassa muhafazakar çizgide kalan Nurculuk'ta başka eserlerle meşguliyetin abesliği ve Risale-i Nur haricinde eser okunmaması gibi katı bir tavrın gelişmesine yol açmıştır. Mensuplara, Risale-i Nur'un müsbet ilimler de dahil hemen her mesele için yetkinliği telkin edilegelmiştir.¹⁵⁶

Risale-i Nur'un muhteva yönünden Kur'ân'ın çağdaş bir yorumu olduğu, yani bir tefsir hüviyetine sahip olduğu; ve "iman" meselesini ele alıp, çağdaş doktrinlere müsbet ilimler ışığında cevaplar verdiği için "yeni ilmi kelâm" çizgisinde teolojik bir mahiyete sahip olduğu ifade edilmiştir. Bununla beraber klasik tefsir ve kelâm metodolojisine uymadığı için eserlerin ilmî hüviyete haiz olmadığını ifade edenler de mevcuttur. Ancak zaten Said Nursî'nin belli bir metodolojiyi takip etmek gibi bir kaygısı da yoktur. Üstelik ilham, keşif vs. ifadelerle eserlerine lahûtî geçerlilik kazandırma çabasıdır.¹⁵⁷ Said Nursî, îman konularında kelâm ilmine ait kaynakları yetersiz gördüğünden Nur Risalelerinin bu hususta müslümanların ihtiyacını gidereceği görüşündedir. Zira ona göre risaleler Kur'ân'ın feyzinden kalbine doğan ilhamlardan oluşmuşlardır, bundan dolayı da Kur'ân'a ait hakikatleri dile getirmişlerdir.¹⁵⁸ Said Nursî kelâm ilminin kaynaklarını kullanmak yerine Allah Teâlâ'nın varlığını, birliğini, nübüvvet ve ahiret meselelerini, kaza ve kader konularını açık ve net bir şekilde Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbu ile takdim etmeyi tercih etmiş; insanın kalbine ve düşüncesine, aklına ve hayaline ve hatta bütün latifelerine birden hitap etmeyi yeğlemiştir. Sözüünü sadece akıl ve zevk ile de sınırlandırmamakta; muhatabının yaşantısında ve çevresindeki bitkilerden, hayvanlardan, yıldızlardan ve bizzat kendisinden de örnekler vermektedir.

¹⁵⁶ Bodur ve Sarıkaya, "Said Nursî ve Said Nursî'den Sonra Nurculuk",

¹⁵⁷ Bodur ve Sarıkaya, "Said Nursî ve Said Nursî'den Sonra Nurculuk",

¹⁵⁸ Yusuf Şevki Yavuz, "Nur Risalelerine Göre Said Nursî'nin Kelâmî Görüşleri", **20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî**, Mehmet Paksu (hzl.), İstanbul:YeniAsya, 1996,s.798.

Bazı akademisyenler, Said Nursî'nin takip etmiş olduğu bu yola, "Yeni İlm-i Kelâm" demişlerdir. Ancak Said Nursî'nin bizzat kendi tercihi, bu metodun, Kur'ân metodu olarak adlandırılmasıdır. Çünkü kendi sözlerinden de anlaşılacağı üzere, bu metodun temeli, ehl-i kelâm ile ehl-i keşfin yöntemlerini birleştirmek, akla ve kalbe eş zamanlı olarak, özünü ve sedasını Kur'ân-ı Kerîm'in oluşturduğu bir hitap ile hitap etmektir.¹⁵⁹

O konuları didaktik bir üslupla ele alır ve eserlerinde didaktikliği amaçlar. Abdülkadir Geylanî ve İmam Rabbanî geleneğinde vahdet-i vücûd ve vahset-i şuhûd nazariyelerinden istifade ederek, ele aldığı konuları müsbet ilmin verileri doğrultusunda açıklar. Ancak müsbet ilimlerden istifade onların pratik hayata geçirilmesi gayesinden öte, Allah'ın varlık ve birliğinin, kudret ve azametinin, hilkat ve hikmetinin bir isbatı, yani temel inanç esası olan tevhid akidesi doğrultusundadır. Bu bağlamda pozitivist, materyalist ve ateist felsefeyi çeşitli delillerle çürütüp reddeder ve haşr, kader gibi inanç esaslarına taalluk eden diğer meselelerin izahını yapar. Böylece İslam tarikat geleneğinde önemli tabiat olaylarını konu alan ve buradan da Allah'a ulaşmayı hedefleyen "Kütübü'l-Azame" kitapları olarak geniş bir literatür doğmasına neden olan bir akımın etkisi altındadır.¹⁶⁰

Edebî bakımdan ise eseri yüceltenler olduğu gibi, ağır eleştiriye tâbi tutanlar da vardır. Risale-i Nur'un dil ve üslûbu konusunda Nurcuların görüşleri şöyledir:

1. Risale-i Nur daha çok eski Türkçe'nin kelimeleriyle ve tamlamalarıyla konuşmaktadır. Örneğin "Allah'ın rızası" şeklinde ifade edebildiğimiz bir anlam için "Rıza-i İlahî" tabirini tercih etmektedir. Risalelerin dilindeki bu özellik okuyucusuna

¹⁵⁹ el-Gali,Ahmed Muhammed, "Risale-i Nur'a Göre İslam İnancı Araştırmalarında Tecdit"

6.Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu,Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk, İstanbul: Nesil,2004,s.369.

¹⁶⁰ Bodur ve Sarıkaya, "Said Nursî ve Said Nursi'den Sonra Nurculuk".

farkettirmeden iki özellik kazandırmaktadır. Bunlardan birisi ecdadın dilinin kavranabilmesi kabiliyetidir. Diğeri ise; dil ve üslûbun, kişisel ve toplumsal alt bilinçlerde bıraktığı iz farkıdır. “Rabb-ı Rahîm” ile “Acıyan Tanrı” kelimeleri alt şuurda farklı izler bırakır. İşte Said Nursî eserlerini okuyanlar kim olursa olsun, alt şuurlarında kendilerine sormadan İslamın ulvî söylemine ısrıdaran bir dili kullanmayı tercih etmiştir. Bu dil yeni neslin kavrayışını başlangıçta güçleştirse bile, gerçekten aksi halde elde edebileceğinden kat kat fazla bir etkinlik ortaya koymuştur.

2. Risale-i Nur’un üslûbunda dikkati çeken bir başka özellik aynı anlama gelen birkaç farklı kelimenin çoğu yerde peş peşe kullanılmasıdır. Örneğın; “Dünyevî, güzel, cazibedar şeyler...” gibi. Risale-i Nur diğeri hiçbir tefsirde gözlenemeyen bu özelliğiyile nesiller arasında bir köprü oluşturmuştur. Bu üslûp bir yandan her farklı kültür birikimine sahip okuyucunun kavramasına imkan tanıyor, bir yandan kelime dağarcığını geliştirerek olabildiğince geniş bir kültürel malzeme sunuyor, bir yandan geçmişle bağı güçlendiriyor, bir diğeri yandan da alternatiflerle, çağrışımlarla dolu müthiş bir düşünce platformu oluşturuyor.

3. Risale-i Nur, bir çok yerde uzun cümleler tercih etmiştir. Ancak uzun ve kısa cümlelerin ard ardalığı dikkati çeker. Ayrıca kelimelerin bitiş biçimleri, kullanılan zaman kipleri sürekli değışir. Risale-i Nur bu özelliğiyile monotonluğı yıkmıştır. Said Nursî, zihni sürekli çalışmaya, ve her defasında daha çok çalışmaya zorlayan bir muhakeme biçimi kullanır. Böylece Risaleleri çok okuyanlar, beynin devamlı aktif tutulmasının etkisi altında aralıksız düşünme alışkanlığı geliştirir.

4. Risale-i Nur’un üslûbunda dikkati çeken bir diğeri özellik, bu eserlerin anlaşılması bağlamında bir kısım ifadelerde örtüklüğün, imaların, mecazların tercih edilmesidir. Bu durumun tercih edilmesinin sebebi bazı yerlerde siyasal olabilir. Bazı yerlerde modern bilimlerin bir kısım hususları yeterince çıkarmamış olması sebebiyle

dar düşünen kimselerin açık itirazlarına yol açmamak amacı olabilir. Bazı yerlerde de gaybî olan, Kader-i İlahîce gizli tutulması istenen hususların imtihan dünyasında olmamız sebebiyle net olarak ifade edilmemesi gereğinden kaynaklanabilir.¹⁶¹

Risale-i Nur Külliyatında şu konular ele alınmıştır:

1. Allah'a iman ve tevhid akidesini isbat eder.
2. Haşre iman ve ahiret akidesini izah eder.
3. Semavi kitaplar ve dinler ile peygamberlerin hak olduğunu isbat eder.
4. Meleklerle iman dersi verir.
5. İbadet ve namazın hikmetlerini ve faydalarını anlatır.
6. İnsanın ruhî terakkisini ve ebedî bir kıymet olma sebebini açıklar.
7. Hz. Peygamber'in hak nebî, mürşid ve rehber olduğunu izah ve isbat eder.
8. Kur'ân'ın Allah kelamı ve mucize olduğunu izah ve isbat eder.
9. Miracın hakikatini izah eder.
10. Allah'ın birliğiyle beraber herşeyin Yaratıcısı, Rabbi olduğunu ilim, irade, kudret vs. sıfatlarıyla hâzır ve nâzır olduğunu açıklar.
11. Medeniyetin, fenlerin, terakkiyatın din ile ve bilhassa İslam diniyle tam mutabık bulunduğu dair geniş açıklamarda bulunur.¹⁶²

¹⁶¹ Muhammed Bozdağ, "Risale-i Nur'a Dair Birkaç Mesele", **Köprü Dergisi**, Sayı:49, (Kış:1995)

¹⁶² Bodur ve Sarıkaya, "Said Nursî ve Said Nursi'den Sonra Nurculuk",

Safa Mürsel, Said Nursî'nin eserlerini oluştururken takip ettiği ilkeleri şöyle sıralamaktadır:

1. Hadislere İslamî değerler açısından bakmak,
2. Hadisleri olduğu gibi kabul eden gerçekçiliği elden bırakmamak,
3. İzahlarında isbat usulünü, yani pozitif metodu benimsemek,
4. Sırf nazariyatta kalmamak, hayatın pratik tecrübelerinden istifade edilmiş yorumlarla nazariyatı hadiselere tatbik etmek,
5. Batı kültürünün teknolojik neticeleri ile İsalmiyet arasında yapıcı diyalog kurarak senteze gitmek,
6. Subjektif değerlendirmelerden ziyade objektif sahada kalmak,
7. Sosyal hadiselerde tekamülcü bir değişim düşüncesine mensubiyet.¹⁶³

2. RİSALE-İ NUR HAREKETİ'NİN DOĞUŞ DÖNEMİNDE İSLÂM ÂLEMİ VE TÜRKİYE

2.1. Risale-i Nur Hareketi'nin Doğuş Döneminde İslâm Âlemi:

XVIII.yüzyılın sonları ile XIX. yüzyılın başları, Avrupa için en büyük ihtilaller ve değişimlerin yaşandığı bir süreç olmuştur. Bu süreç içerisinde Avrupa sosyal, kültürel, teknolojik ve sınaî alanlarda birçok gelişme kaydetmiştir. Özellikle aydınlanma çağı ile başlayan ve rönesans, reform hareketleri ve Fransız ihtilaliyle devam eden gelişmeler, Batılı insanın büyük bir zihniyet değişimi yaşamasına sebep

¹⁶³Safa Mürsel, **Said Nursî'nin Devlet Felsefesi**, İstanbul: Yeni Asya, 1976.

olmuştur. Ardından yaşanan sanayi devrimi ve Avrupa nüfusunun çoğalması ile birlikte besin maddelerine ve hammaddeye olan ihtiyaç, sömürgecilik faaliyetlerinin doğmasına yol açmıştır.

XIX. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde Avrupa devletleri, takip ettikleri emperyalizm politikaları sonucu, siyasî bakımdan Hıristiyan olmayan ülkelerin büyük çoğunluğunu ellerine geçirmiş bulunuyordu. Böylece Batı dünyası, maddî ve teknik üstünlük yönünden İslam dünyasıyla arasına büyük mesafeler koydu. Bu yüzyılda hem Osmanlı Devleti hem de İslam dünyası bir buhran içindeydi. Yaşanan bu gelişmeler sonucunda İslam dünyasında ve özellikle Osmanlı Devleti'nde Batı medeniyetine ve sömürgeciliğine karşı birtakım siyasî, fikrî ve dinî akımlar doğmuş ve bunlar XIX. yüzyıl İslam dünyasında yankılar uyandırmıştır. Bu hareketlerin doğuşunda Batı medeniyetinin siyasî, iktisadî ve kültürel açıdan katetmiş olduğu mesafe karşısında, İslam din ve medeniyetini canlandırma duygusu önemli bir etkiye sahip olmuştur.¹⁶⁴

Bu dinî ve fikrî hareketlerin en önemlilerinden olan İslamcılık, XIX-XX. yüzyılda, İslamı bir bütün olarak yeniden hayata hakim kılmak ve akılcı bir metodla İslam dünyasını, Batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasî, fikrî ve ilmî çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden hareket olarak tarif edilebilir.¹⁶⁵

Bu hareket, Mısır'da Cemaleddin Afganî (1839-1897) ve sadık talebesi Muhammed Abduh (1845-1905), Hindistan'de Seyyid Ahmet Han (1817-1898), Seyyid Emir Ali (1849-1928), Türkiye'de Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşad, Beyanü'l Hak,

¹⁶⁴ Fığlalı, **Kadıyanilik (Ahmediye Mezhebi)**, İzmir: 1986, s.23.

¹⁶⁵ İsmail Kara, **Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi, Metinler/Kişiler** İstanbul: Risale Yayınları, 1986, s.15.

Volkan gibi dergilerde kümelenen Said Nursî, Mehmet Akif, Said Halim Paşa ve Elmalılı Hamdi Yazır gibi kişilerin öncülüğünde ortaya çıkmış ve gelişmiştir.¹⁶⁶

Osmanlı Devleti'nde görülen askerî sahadaki gerileme ilmiye sınıfında da görülmeye başlamış, medreselerden fen ilimlerinin kaldırılması, tekke ve zaviyelerin kendini yenileyememiş olması devletin çöküş sürecine girmesine neden olmuştur. Eğitim müesseselerinin skolastik bataklığa saplanması nedeniyle fenden ve felsefeden gelen hücumlar durdurulamamıştır.

Osmanlı'da durum böyle olduğu gibi İslam alemi de aşağı yukarı aynı vaziyette idi. Zaten İslam ülkeleri, evvela kültür emperyalizmi, daha sonra ekonomik ve sonra siyasî ve idarî açıdan işgal edilmiş, sömürgeleştirilmişti. İşte böyle bir dönemde görülen manevî hengâmenin tasvirini, Said Nursî şöyle ifade etmektedir. "Eski Harb-i Umumîden evvel ve evailinde, bir vakıa-i sadıkada görüyorum ki, Ararat Dağı denilen meşhur Ağrı Dağı'nın altındayım. Birden o dağ müthiş infilak etti. Dağlar gibi parçaları dünyanın her tarafına dağıttı. O dehşet içinde baktım ki, merhum validem yanımdadır. Dedim: 'Ana korkma. Cenab-ı Hakkın emridir; O Rahîmdir ve Hakîmdir. Birden, o halette iken, baktım ki mühim bir zat bana amirane diyor ki: 'İ'caz-ı Kur'ân'ı beyan et.' Uyandım, anladım ki, bir büyük infilak olacak. O infilak ve inkılaptan sonra, Kur'ân etrafındaki surlar kırılacak. Doğrudan doğruya Kur'ân kendi kendini müdafaa edecek. Ve Kur'ân'a hücum edilecek; i'cazı onun çelik bir zırhı olacak. Ve şu i'cazın bir nev'ini şu zamanda izharına, haddimin fevkinde olarak, benim gibi bir adam namzet olacak. Ve namzet olduğumu anladım."¹⁶⁷

Günümüz dünyasını etkisi altına alan ve manevî değerlere savaş açan bu akımı Deccalizm olarak değerlendiren Nursî, bu cereyana karşı Kur'ân nurları ve iman

¹⁶⁶ Kara,s.15.

¹⁶⁷ Mektubat,Yirmi Sekizinci Mektup,s.522.

hakikatleri ile cevap verilebileceğini belirtir. Deccalizm sadece müslümanlara karşı değil, bütün inançlara, dinlere karşı savaş açmıştır. Hıristiyan alemini tarumar ettikten sonra, İslam ülkelerine de sirayet etmiş, imanî zaafî doğurduktan sonra, ahlakî temelleri de sarsmıştır. Bu nedenle böyle bir zamanda, İslam'a hizmetin birinci şartı, iman esaslarını listenin birinci maddesi yapmaktır. Böylece evvela fikrî ve itikadî altyapı sağlamlaştırılmış olacaktır.¹⁶⁸

2.2. Risale-i Nur Hareketi'nin Doğuş Döneminde Türkiye:

Birinci Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devletinin toprakları, büyük devletlerin kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla paylaşılmıştır. Bu anlaşmalar gereğince harekete geçen devletler Osmanlı Topraklarını bir bir işgal etmeye başlamış ancak Türk milleti Millî Mücadele hareketini başlatarak Anadoluyu düşmandan temizlemiştir. Kurtuluş Savaşının ardından artık sıra savaşın yaralarını kapatmaya ve yeni bir devletin temellerini atmaya gelmiştir. Nitekim cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurulan yeni devlet, maziyle olan irtibatını koparmak adına yüzünü Batıya dönmüş ve iktisadî, siyasî, kültürel ve dinî alanlarda Batı tipi bir modernleşme hareketi başlatmıştır. Böylece Osmanlı toplum bakiyesi köklü bir değişimle karşı karşıya kalmıştır. Toplumun fikrî, kültürel ve dinî görüşlerine çok yönlü etkiler yapan bu değişim sonucunda yeni fikrî ve dinî durumlar ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde geleneksel yapıyı titizlikle korumaya yönelik muhafazakar nitelikli halk İslamını, 1940'ların ve 1950'lerin nesillerine ulştıran iki zümre vardır. Bunlar:

1. Taşradaki son Osmanlı medreselerinin bakiyesi taşra uleması

¹⁶⁸ Ali Ferișadođlu, "Bediüzzaman'a Göre Günümüzde Hizmet Metodu-Cihad-ı Manevî: İrşad ve Tebliğ", **Köprü Dergisi**, Sayı:63,(Yaz-1998)

2. Sufî çevrelere mensup taşra şeyhleri ¹⁶⁹

İşte böyle bir dönemde yaşayan Said Nursî'nin görüşlerine geçmeden önce yaşadığı çevrenin özelliklerini ve toplumsal yapısını irdelemekte fayda vardır. Zira toplumsal olayları, içinde bulunduğu şartlardan bağımsız değerlendirmek objektif bir değerlendirme olmayacaktır.

Said Nursî'nin doğduğu yer olan Bitlis ve çevresi, diğer Doğu bölgeleri gibi, aşiret ilişkilerinin, değişik dinî ve etnik cemaatlerin oluşturduğu karmaşık bir yapıya sahiptir.¹⁷⁰

19. yüzyılda bölgeye ağır biçimde damgasını vuran ve Bitlis'i doğrudan etkileyen en az dört önemli gelişme, Said Nursî'nin gençliğinin ve ihtiraslı bir vaiz olarak ilk dönemlerinin arkaplanını oluşturur. Bu gelişmeler, yerel düzeyde egemen sülalelerin gücüne son verilmesini, Protestan misyonerlerin bölgedeki faaliyetlerini, Nakşibendi tarikatının 19. yüzyılda Bitlis yöresinde yaygınlaşmasını ve Osmanlı Ermenilerinin yüzyılın sonlarına doğru ayrılıkçı hareketlere yönelmelerini içermektedir.¹⁷¹

Tanzimattan sonra, yöresel düzeyde egemenlik kuran sülalelerin gücü kırılmış ve merkezî güç artırılmaya başlanmıştır. Merkezi temsil eden valiler, güçlü bir konuma gelmiştir. Toplumda göçebe-yerleşik, kentli eşraf ile aşiret beyleri ve aşiretler arası çekişmeler daima vardır. Kürt köyleri Ermeni köyleri ile yan yanadır. Bu durum zaman zaman çatışma kaynağı olabilmektedir. Merkez nüfusunun büyük çoğunluğunu müslümanlar oluşturur. Sonra Ermeniler gelir. Az sayıda Suriya Yakubisi, Keldanî

¹⁶⁹ A.Yaşar Ocak, "Günümüz Türkiye'sinde İslâmî Düşüncenin Bir Tahlil Denemesi ve Perspektifi", **Dünden Bugüne İslam Dünyasında Zihniyet Değişiklikleri ve Çağdaşlaşma Problemleri Sempozyumu**, Bursa, 1990, s.147.

¹⁷⁰ Mardin, s.74.

¹⁷¹ Mardin, s.80.

Katolik ve Yezidî de vardır. Merkezde üç rüştiye, beş medrese vardır. 1891’de bir de askerî rüştiye açılmıştır. Protestan misyonerlerin çalışmaları bölgede son derece artmıştır. Bölgede Nakşibendilik tarikatı, özellikle 19.yüzyıl içinde çok yayılmıştır. Çevredeki şeyhler, eğitim ve rehberlik işlevlerinin yanı sıra, siyasî ve toplumsal yapıyı düzenlemede önemli bir konumdadır. Bölgedeki kan davaları ve aşiretler arası çekişmelerde, tarikat şeyhleri aracılık ederek, sükuneti sağlamaya çalışırlar. Özellikle nakşiliğin egemen olduğu bölgede, tekkeler, İslam anlayış ve inancının bütün dünya ölçeğinde yeniden yapılandırılması gibi bir amaç da benimsemişlerdir.¹⁷²

Bitlis Nakşibendî tarikatlarının uzmanlaşmış öğretilerinin ön planda yer aldığı bir yerdir. Hatta Bitlis, Nakşibendî tarikatının daha 19. yüzyıldan önce etkisini duyurduğu bir yöredir. 19. yüzyılda Nakşibendî tarikatının konumunu daha da güçlendiren gelişmeler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri, Mevlana Halid’in müceddidî öğretisinin yaygınlık kazanmasıdır. Bu yenilikçi Nakşibendî hareketinin kökleri, 17. yüzyıla ve Hindistan’da faaliyet gösteren Nakşibendî bilgelerine dayanmaktadır. Bunlarda biri de Ahmet Farukî el-Sirhindî (İmam Rabbanî,1563-1624)’dir. Sirhindî, müceddidî’lik ya da yenilikçilik olarak bilinen manevî canlanma hareketini başlatmıştır. Kendisine tanıdığı bu rölün kökeni, Allah’ın “dinini yenilemek üzere her yüzyılın başında kullarına bir kişi yolladığı yolundaki geleneksel İslam inancına dayanmaktadır.¹⁷³ Nitekim Said Nursî de, bu geleneksel yoldan gidecek ve ileride ele alacağımız mehdîlik düşüncesinin temel argümanları arasında zikredecektir.

Nakşibendî-Halidî topluluklarının ve tekkelerinin nüfuzu, Said Nursî’nin doğduğu yerin ilçe merkezi olan Hizan’a, oradan da Bitlis, Nursin ve Muş’a kadar uzanıyordu. Buraları, Said Nursî’nin, aralarından bazıları Halidî geleneğinin sürdürücüsü

¹⁷² Kösoğlu,s.26.

¹⁷³ Mardin,ss.91-92.

olan Nakşibendî şeyhleriyle birlikte, çalışmalarını yürüttüğü yerlerdi. Nursî'nin içinde doğup büyüdüğü türden bir toplumda, şeyhlerin yerel iktidarı altında bir yer edinmek, daha alt düzeyde toplumsal temele sahip kişiler için, toplumsal hareketliliği gerçekleştiren önemli kaynaklardan birini oluşturuyordu. Nitekim gençlik dönemi de bu tür faaliyetlerle dolu olarak, kendisine bu tür bir konum elde etme çabaları içinde geçmişe benzemektedir. Said Nursî, kendi üzerinde etkili kişiler olarak hem Sirhindî'nin hem de Mevlana Halid'in sözünü etmektedir. Ancak, bunlardan daha doğrudan olanı, Sirhindî'nin etkisidir.¹⁷⁴ Said Nursî'nin doğduğu Nurs köyü ve çevresi, Hizan Gavsı olarak tanınan Nakşi şeyhi Seyyid Sıbgatullah Efendi'ye bağlı olduğu halde, kendisi Kadirî tarikatının kurucusu olan Abdülkadir Geylanî'nin takipçisi olduğunu söylemiştir.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Mardin,ss,99-101.

¹⁷⁵ Mardin,s.111.

III. BÖLÜM

A. SAİD-İ NURSÎ'NİN KİYAMET ALÂMETLERİ VE AHİR ZAMAN OLAYLARI İLE İLGİLİ HADİSLERE YAKLAŞIMI

Akıl ile naklin tearuzu halinde, aklın esas alınarak naklin tevil olunması gerektiği görüşünde olan Said Nursî, aklı ön planda tutmasına rağmen “İslamın her meselesi makuldur, fakat akıl ona kendi başına yetişemez” demeyi de ihmal etmemektedir. Böylece o aklın her şeyi tartamayacağını, sadece maddî ve gözün gördüğü şeyler hakkında hüküm verebileceğini, aklın en büyük özelliğinin ise, burhan üzerine gitmek olduğunu ifade etmektedir.¹⁷⁶ Onun bu yaklaşımı, müteşabih olarak nitelendirdiği hadisleri yorumlama yöntemine de yansımıştır.

1. HADİSLERİ AÇIKLAMA METODU

1.1. Hadisleri Olduğu Gibi Kabul Ederek Ehl-i Sünnet Çizgisini Takip Eder:

Hadisleri olduğu gibi kabul etmiş ve hadislere İslamî değerler açısından bakmıştır. Kıyamet hadisleri Nursî'ye, eserlerinin ana mesajı olan hakla batıl, iyi ile kötü, maneviyat ile maddiyat ve dinle sekülarizm arasındaki çatışmanın ciddiyetinin altını çizmek için güçlü bir semboller ve temsiller dili sağlamıştır. Said Nursî, âhir zaman hadis literatütünü mecazî olarak açıklamak ve kullanmak şeklindeki metoduyla, klasik İslam uleması tarafından oluşturulan kalıbı izlemiştir. Böylece o, bu hadislerin

¹⁷⁶ Muhakemat,s.1986.

mesajını kendi çağdaşlarını siyasal aktivizme değil, manevî uyanışa çağırarak için kullanan uzun bir âlimler listesine dahil olmaktadır.¹⁷⁷

1.2. Müteşabih Olarak Nitelendirdiği Hadisleri Tevil Eder:

Nursî'ye göre kıyamet alametlerine ilişkin haberler müteşabih ayetler gibi üstü kapalı olup tevil edilmeye müsaittir. Kıyamet alametlerini konu edinen nasları tevil suretiyle Taftazanî tarafından başlatılan bu anlayışı benimsemiştir.¹⁷⁸ Ona göre, Kur'ân'da olduğu gibi hadislerde de müteşabihat bulunmaktadır. Bunlar muhkemat gibi tefsir edilmezler ve manasını herkes bilmez ancak tevil edilirler. Bunu da ancak ' vema yalemu tevillehu illallah' ayeti gereğince ilimde derinleşmiş olanlar izah edebilirler.¹⁷⁹

1.3. Hadislerin Senedinden Çok Metnini Ön Plana Çıkarır:

Rivayetlerin sıhhat değerini incelerken hadisin senedinden çok metnine önem vermiştir. Ahir zaman hadisleri sened açısından kati olmasa bile manası hak ve hakikat olabilir. Bu tür hadislerin bir kısmının akla ve realiteye aykırı, ayrıca zayıf veya mevzu telakki edilerek reddedildiğine temas eder. Kendisi de bunlar içinde mevzu hadisler bulunabileceğini benimsemekle birlikte hiçbir rivayeti reddetmeyip tevil yöntemini yeğlemiştir. Nursî'ye göre rivayetlerden birinin mevzû olması demek onun hadis olmadığı anlamına gelir. Yoksa o rivayetin manası yanlış demek değildir. Ümmet o rivayeti darb-ı mesel nevinde kabul etmiştir. Bu nevî tevilâta yanlış diyenler ümmetin telakkisine ihanet ve hadisleri inkâr etmektedirler. Ayrıca bu hadislerin zayıf ve muzdarip olduğu konusunda ittifak vardır diyenlere, “ İttifak olmadığına bin seneden

¹⁷⁷ Barbara Freyer Stowasser, “Said Nursî'nin Öğretilerinde Kıyamet”, **Yolların Ayrılış Noktasında İslam (Bediüzzaman Said Nursî'nin Görüşleri Işığında)**, İbrahim M. Abu-Rabi ve diğerleri (ed.), 1. Basım, İstanbul: Gelenek, 2003, ss. 275-282.

¹⁷⁸ Yavuz, “Nur Risalelerine Göre Said Nursî'nin Kelamî Görüşleri”, **20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî**, Mehmet Paksu (hızl.), İstanbul: Yeni Asya, 1996, s. 796.

¹⁷⁹ Şuâlar, Beşinci Şuâ, s. 883.

beri ehl-i hadis ve ümmetçe bu hakikatin devamı kat'î bir delildir” demektedir.¹⁸⁰

Said Nursî'nin bu tür hadislere yaklaşımı, birtakım eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Buna göre o, bazı haberlerin akla ve gerçeğe aykırı mahiyette, bazılarının da bir anlamda mevzu olduğunu söylemekle beraber bunların sahih olanlarından ayrılması konusunda her hangi bir çözüm getirmez. Mevzu hadislerin bulunabileceğini söylemekle beraber konuyla ilgili olarak ele aldığı bütün hadisleri reddetmeyip bunları müteşâbih kabul etmekte ve te'vile tabi tutmaktadır. Böylece sıradan insanların imanını şüphelerden korumayı amaçladığını söyler. Onun dînî esasları inkâr eden pozitivism ve materyalizm gibi felsefî akımların yaygın ve etkili olduğu bir dönemde yaşaması ve bütün mesâisini inanç esaslarını izah eden eserlerin telifine sarf etmesi muhtemelen onu hadis tenkidi tartışmalarından alıkoymuş olmalıdır. Ayrıca onun bu konudaki tavrı göz önünde tutulduğunda mevzu hadisleri nakledildiği dönemin kültürünü yansıtması açısından ele aldığını, akla aykırı olması durumunda ise te'vil ettiğini söylemek mümkündür. Ancak bu durumda bazı mevzu hadislerin dînî birer nitelik kazanacağı da bir gerçektir. Bu açıdan söz konusu hadislerin gerçekten Hz. Peygambere ait olup olmadığını belirleme zarureti doğmaktadır. Bu yapılmaksızın bütün haberlerin müteşâbih olduğunu söyleyerek bunları doğru kabul etmek ve akla aykırı düşenleri te'vile tâbi tutmak isabetli olmasa gerekir.¹⁸¹

2. HADİSLERİN MÜPHEM VE BİRBİRİNE ZIT OLMASININ SEBEPLERİ

Said Nursî, Mehdî ve Süfyan meseleleri gibi meselelerde çok ihtilaf olduğunu

¹⁸⁰ Mektubat, On Dokuzuncu Mektub, s.390; Şuâlar, On Dördüncü Şuâ, s.1053.

¹⁸¹ Musa Koçar, “Eleştirel Açıdan Said Nursî'nin Kelamî Görüşleri”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE.1999), ss.214-215.

ve bu konudaki rivayetlerin de çok çeşitli olup birbirine zıt hükümler içerdiğini belirtmektedir. Müphem olan, akla mugayir gibi görülen ve bazı hadisçiler tarafından da kabul edilmeyen ahir zaman hadislerinin kabul edilmesi noktasında dikkatleri şu hususlara çekmektedir:

2.1. Dinin İmtihan Vesilesi Olması, Aklın Veya İradenin Baskı Altına Alınmasının Önlenmesi:

Vukua gelecek olayların müphem ifade edilmesinin sebebi, dinin imtihan vesilesi olması, aklın veya iradenin baskı altına alınmasının önlenmesidir.

Din imtihan için gönderilmiştir. Gelecekte meydana gelecek olaylar anlatılırken kullanılan ifadeler bu imtihan sırrına uygun olmalıdır. Vukua gelecek olan hâdis ne tamamen meçhul bırakılmalı ne de apaçık bir şekilde insanları tasdik etmeye mecbur bırakılmalıdır. Şayet apaçık bir şekilde olsaydı bu durumda insanın sorumluluğu ortadan kalkar, imtihanın da bir anlamı kalmazdı. Öyleyse bu tür haberler akla kapı açmalı ve sorumluluğun esası olan iradeyi ortadan kaldırmamalıdır.¹⁸² Tâ ki Ebu Bekir'ler âlâ-yı illiyyîne çıksınlar ve Ebu Cehil'ler esfel-i sâfilîne düşsünler. İrade ortadan kalkarsa teklif olamaz. Ve bu hikmet nedeniyledir ki mucizeler seyrek ve nadir verilir. Hem teklif yurdunda gözle görünecek olan kıyamet alâmetleri ve kıyamet saati, Kur'ân'daki bir kısım müteşabihât gibi kapalı ve tevilli oluyor. Hatta Hz. İsa'nın nüzûlü ve kendisinin İsa olduğu, iman nurunun dikkatiyle bilinir, herkes bilemez. Hatta Deccal ve Süfyan gibi şahıslar kendileri dahi kendilerini bilmezler.¹⁸³

¹⁸² Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.147.

¹⁸³ Şuâlar, Beşinci Şuâ, s.884.

2.2. Ahirzaman Hadislerinin Teferruattan Olup İman Esaslarına Dahil Olmaması:

İman esaslarından olmayan teferruata giren konularda kesin bir delilin istenilmemesi gerektiğini belirten Nursî, bu konularda teslimiyetçi bir tavır öngörmektedir.

Kıyamet alametleri ile ilgili hadisler iman esaslarına dâhil olmayıp nübüvvetin fonksiyonu açısından bir önem taşımamaktadır.¹⁸⁴ Metin ve senedi mütevatir olsa bile, hadislerin bir inanç esası oluşturabilmesi için delâletlerinin mutlaka kati olması gerekir.¹⁸⁵

Said Nursî bu tür hadisler karşısında takınılması gereken tavrın teslimiyet olduğunu söyler. “Mesâil-i İslâmiyenin tabakatı vardır. Biri burhan-ı kat’i istese, diğeri bir zann-ı galibî ile iktifa eder, başkası yalnız bir kabul-u teslimi ve reddetmemek ister. Öyleyse, esâsât-ı imaniyeden olmayan mesâil-i fer’iye veya vukuat-ı zamaniyenin her birinde bir iz’ân-ı yakîn ile bir burhan-ı kat’i istenilmez. Belki yalnız reddetmemek ve teslimiyetle ilişmemektir.”¹⁸⁶ Said Nursî’ye göre müteşabih hadisleri aklına sığdıramadığı için inkâr eden, dehşetli bir kapı açar; yani küçücük aklına sığışmayan kat’î hadisleri dahi inkâra yol açar.¹⁸⁷

2.3. İsrailiyattan Olan Haberlerin Hadis Gibi Anlaşılması:

Yahudi ve Hıristiyan âlimlerden İslam’a intikal etmiş olanların, İslam öncesi düşüncelerinin hadislere mal edilmesi.

Said Nursî’ye göre bazı haberler Müsevîlik ve Hıristiyanlık’tan İslam’a intikal

¹⁸⁴ Şuâlar, Beşinci Şuâ,s.884.

¹⁸⁵ Mektubat,On Dokuzuncu Mektup,s.390.

¹⁸⁶ Sözler,Yirmi Dördüncü Söz,s.147.

¹⁸⁷ Mektubat,Yirmi Sekizinci Mektup,s.513.

etmiş ve hadis telâkki edilmiştir. “ Zaman-ı Sahabede Benî İsrail ve Nesârâ ulemalarından çoğu İslamiyete girdiler. Eski malumatları dahil onlarla beraber Müslüman oldu; bazı hilâf-ı vaki malumât-ı sâbıkaları, İslamiyetin malı olarak tevehhüm edildi.”¹⁸⁸

2.4. Ravilerin Sözlerinin Hadis Telakki Edilmesi:

Hadis râvilerinin bazı sözleri ve şerhlerinin bir kısmı yanlışlıkla hadisin metninden sayılmıştır. “ Ehâdis-i şerife râvilerinin bazı kavilleri veyahut istinbat ettikleri mânâları, metn-i hadisten telâkki ediliyordu. Halbuki, insan hatadan hâli olmadığı için, hilâf-ı vaki bazı istinbatları veya kavilleri hadis zannedilerek zaafına hükmedilmiş.”¹⁸⁹ Mehdî ile ilgili rivayetlerin farklılık arzemesi ve birbirine zıt bilgiler ihtiva etmesi konusunda Said Nursî, “Ehâdisi tefsîr edenler, hadis metnini tefsirlerine ve istinbatlarına tatbik etmişler. Mesela saltanat merkezi o vakit Şam’da veya Medine’de olduğundan, vukuat-ı mehdîye ve süfyâniyeyi merkez-i saltanat civarında olan Basra, Kûfe, Şam gibi yerlerde tasavvur ederek öyle tefsîr etmişler. Hem de o eşhasın şahs-ı mânevîsine veya temsil ettikleri cemaate ait âsâr-ı azîmeyi o eşhasın zatlarında tasavvur ederek öyle tefsir etmişler ki, o eşhas-ı harika çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Halbuki, bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır, fakat ihtiyarı elinden alınmaz. Öyleyse, o eşhas, hatta o müthiş Deccal dahi çıktığı zaman, çokları, hatta kendisi de bidâyeten Deccal olduğunu bilmez. Belki nur-u imanın dikkatiyle o eşhas-ı âhir zaman tanınabilir.”¹⁹⁰ demektedir.

2.5. Tasavvuf Ehlinin Keşflerinin Hadis Zannedilmesi:

Bazı tasavvuf ehlinin keşifleri de hadis telâkki edilmiştir. “ ‘Fî ümmetî

¹⁸⁸ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.148.

¹⁸⁹ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.148.

¹⁹⁰ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.149.

muhaddesûn' yani ' mulhemûn' sırımca bazı ehl-i keşif ve ehl-i velâyet olan muhaddisîn-i muhaddesîn ilhamlarıyla gelen bazı maânî, hadis telâkki edilmiş. Halbuki ilham-ı evliya, bazı arızalarla hata olabilir. İşte, bu neviden bir kısım hilaf-ı hakikat çıkabilir.”¹⁹¹

2.6. Hz. Peygamberin Temsil Ve Kinayeli Üslub Kullanması:

Hz Peygamber bazen bir konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için insanlar arasında meşhur olmuş bazı darb-ı meselleri, kıssa ve hikâyeleri temsil ve kinâye türünden zikretmiştir. Bu tür haberlerin görünüşteki mânâsına değil, söyleniş amacına bakılır. Zâhirî manasındaki kusurlar Hz. Peygambere değil, aksine örf, âdet ve o zamanın bilgilerine aittir. “ Beynennas iştihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki, durub-u emsal hükmüne geçer, hakiki manasına bakılmaz. Ne maksat için sevk edilir, ona bakılır. İşte, bu neviden beynennas tearüf etmiş bazı kıssa ve hikâyâtı, Resul-ü Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm bir maksad-ı irşadî için temsil ve kinaye nev'inden zikredivermiş. Şu nevi meselelerin mânâ-yı hakikisinde kusur varsa, örf ve âdât-ı nâsa aittir ve teârûf ve tesâmu-u umumîye râcidir.”¹⁹²

2.7. Hadislerdeki Teşbihlerin Ve Misallerin Gerçek Sanılması:

Hadislerdeki benzetme ve misallerin zamanın geçmesiyle veya cahillerce gerçek olarak düşünülmesi.

Rivayet edilen bazı hadislerin gerçeğe uygun düşmeyişinin sebebi bu teşbihlerin gerçek zannedilmesi ve aslında hususî olan bazı rivâyetlerin umumî telâkki edilmesidir. Hadislerdeki teşbih ve temsiller zamanla bilgisizlik yüzünden gerçek zannedilmiş ve hakîkî mânâsı unutulmuştur. “Pek çok teşbih ve temsiller bulunuyor ki,

¹⁹¹ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.148.

¹⁹² Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.148.

mürur-u zamanla veya ilmin elinden cehlin eline geçmesiyle hakikat-i maddiye telâkki ediliyor. Mesela “Sevr” ve “Hut” isminde ve âlem-i misalde sevr ve hut timsalinde, berrî ve bahrî hayvânât nâzırlarından iki melâiketullah, adeta bir koca öküz ve cismanî bir balık zannedilerek hadise ilişilmiş.¹⁹³ Bir kısım hadisler İslamların ekseriyeti noktasında veya hükümet-i İslâmiyenin veya merkez-i hilâfetin nokta-i nazarında vürud ettiği halde, umum ehl-i dünyaya şamil zannedilmiş ve bir cihette hususî bulunduğu halde, küllî ve âmm telâkki edilmiş. Mesela rivayette vardır ki “Bir zaman gelecek, Allah Allah diyen kalmayacak.” Yani “Zikirhaneler kapanacak ve Türkçe ezan ve kamet okunacak” demektir.¹⁹⁴ Ahir zamanda Allah diyenin kalmayacağını bildiren hadisi, iman eden kalmayacak değil, belki Allah’ın namı değişecek şeklinde tevil eden Bediüzzaman, bir rahmet eseri olarak kıyamet anında inananların ruhlarının daha önceden kabzedileceğini ve kıyametin kâfirlerin başına kopacağına da değinmektedir.¹⁹⁵

Said Nursî gaybî haberleri ikiye ayırır. Birinci gruba girenlerde Hz. Peygamber kendisine bildirilen haberler üzerinde hiçbir tasarrufta bulunmadan onları tafsîlî olarak beyan eder. Bunlar Kur’ân ve kudsî hadislerde yer almaktadır. Diğer haberler ise Hz. Peygambere icmâlî olarak bildirilir, o da kendi görüşünü esas alarak bunları sıradan insanların anlayacağı şekilde izah ve tasvir eder. Buna kevnî olaylar ile gelecekle ilgili hadisleri örnek veren müellife göre kıyamet alametlerinden ve ahir zamanda meydana gelecek olaylardan bahseden hadisler bu türdür. Said Nursî bu tür haberlerle ilgili olarak şöyle bir hadisi nakleder: Bir sohbet esnasında derin bir gürültü işitilince Efendimiz: “Bu gürültü, yetmiş seneden beri cehennem tarafına yuvarlanan bir taşın bu dakikada cehennemin dibine yetişip düşmesinin gürültüsüdür” buyurmuş, bu garip haberden beş altı dakika sonra birisi gelip: “Ya Resulallah, yetmiş yaşında bulunan

¹⁹³ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.148.

¹⁹⁴ Şuâlar, Beşinci Şuâ, s.886.

¹⁹⁵ Mektubat, On Beşinci Mektup, s.372.

falan münafik vefat etti ” demiştir.¹⁹⁶

3. MÜTEŞABİH RİVAYETLERE VERDİĞİ ÖRNEKLER

Müteşabih rivayetlere örnek olarak Said Nursi Beşinci Şua'nın İkinci Makamı'nda, mülhidler tarafından avamın akidelerini bozmak fikriyle yayılan yirmi üç meseleyi açıklamaktadır. Nursî'nin klasik âhir zaman hadisleri üzerine yazdığı en uzun, en kapsamlı ve en ayrıntılı risalesi Beşinci Şua'dır. Bir Mukaddime ve yirmi üç meseleden oluşan bu Şua'nın mukaddimesi ahir zaman hadislerinin genel yapısını ele alırken, meselelerde temel hadis kitaplarında yer alan spesifik hususlar incelenmektedir. Beşinci Şua'daki yirmi üç mesele, Nursî'nin talebelerinin hadislerde geçen ahir zamana ilişkin ayrıntılara dair sorulara verdiği cevaplarıdır. Burada Nursî, mukaddimede verdiği yöntemleri uygulayarak metinleri müteşabih ve mecazi olarak ele almıştır. Nursî bu gibi teşbihlerin çağdaş bağlamda nasıl yorumlanması gerektiğine ilişkin örnekler vermektedir. Ancak bütün metinlerin “En iyisini Allah bilir”, “Gaybı ancak Allah bilir”, “İlim Allah'a aittir” ya da “ Gerçek Allah katındadır, ancak O bilir” gibi ifadelerle başlaması anlamında mütereddittir. Bu durum Nursî'nin daha önce Kur'ân'ın müteşabih olan ve doğası gereği hakikati gizleyen ayetlerine benzettiği hadislere net bir anlam vermekten kaçındığını göstermektedir.¹⁹⁷ Bu rivayetler arasından seçilen aşağıdaki örnekler, Nursî'nin yöntemini ortaya koymaktadır:

Bir rivayette şöyle buyrulmaktadır: “Âhir zamanın eşhas-ı mühimmesinden olan Süfyanın eli delinecek.” Allahu a'lem, bunun bir te'vili şudur ki: “Süfyan israfi teşvik etmekle, şiddetli bir hırs ve tamamı uyandırarak insanların o zayıf damarlarını tutup

¹⁹⁶Mektubat,On Dokuzuncu Mektup,ss.389-390; Şuâlar,Beşinci Şuâ,s.884.

¹⁹⁷ Stowasser,ss.280.281.

kendine musahhar eder” diye bu hadîs ihtar ediyor; “israf eden ona esir olur, onun dâmına düşer” diye haber verir.¹⁹⁸

Rivayette var ki, “Âhir zamanın dahşetli bir şahsı sabah kalkar, alnında ‘Hâzâ kâfir’ yazılmış bulunur.” Allahu a’lem bissavab, bunun te’vili şudur ki: O Süfyan, kendi başına frenlerin serpuşunu koyup herkese de giydirir. Fakat cebir ve kanunla tâmim ettiğinden, o serpuş dahi secdeye gittiği için, inşallah ihtida eder; daha herkes-yalnız istemeyerek-onu giymekle kâfir olmaz.¹⁹⁹

Rivayette var ki, “Âhir zamanın müstebit hâkimleri, hususan Deccalın yalancı cennet ve cehennemleri bulunur.” Bunun bir te’vili şudur ki: Hükûmet dairesinde karşı karşıya kurulan ve birbirine bakan vaziyette bulunan hapisane ile lise mektebi, “Biri hûri ve gılmanın çirkin bir taklid, diğeri azap ve zindan suretine girecek” diye bir işarettir.²⁰⁰

Rivayette var ki, “Âhir zamanda Deccal gibi bir kısım şahıslar ulûhiyet dâva edecekler ve kendilerine secde ettirecekler.” Bunun bir te’vili şudur ki: Nasıl ki padişahı inkâr eden bir bedevî kumandan, kendinde ve başka kumandanlarda, hâkimiyetleri nisbetinde birer küçük padişahlık tasavvur eder. Aynen öyle de, tabiiyyun ve maddiyyun mezhebinin başına geçen o eşhas, kuvvetleri nisbetinde kendilerinde bir nevi rububiyet tahayyül ederler ve raiyetini kendi kuvveti için kendine ve heykellerine ubudiyetkârâne serfûru (baş eğdirir) ettirirler, başlarını rükûa getirirler demektir.²⁰¹

Rivayette var ki, “Fitne-i âhir zaman o kadar dehşetlidir ki, kimse nefisine hâkim olmaz.” Bunun bir te’vili şudur ki: O fitneler nefisleri kendilerine çeker, meftun

¹⁹⁸ Beşinci Şuâ,s.885.

¹⁹⁹ Beşinci Şuâ,ss.885-886.

²⁰⁰ Beşinci Şuâ,s.886.

²⁰¹ Beşinci Şuâ,s.886.

eder. İnsanlar ihtiyaurlarıyla, belki zevkle irtikâp ederler. Meselâ, Rusya’da hamamlarda kadın-erkek beraber çıplak girerler. Ve kadın kendi güzelliğini göstermeye fitraten çok meyyal olmasından, seve seve o fitneye atılır, baştan çıkar. Ve fitraten cernalperest erkekler dahi, nefsine mağlûp olup o ateşe sarhoşhâne bir sürurla düşer, yanar. İşte dans ve tiyatro gibi o zamanın lehviyatları ve kebairleri ve bid’aları, birer cazibedarlıkla pervane gibi nefisperestleri etrafına toplar, sersem eder. Yoksa cebr-i mutlakla olsa ihtiyar kalmaz, günah dahi olmaz.²⁰²

Rivayette var ki, “Süfyan büyük bir âlim olacak, ilimle delâlete düşer. Ve çok âlimler ona tâbi olacaklar.” Ve’l-ilmu indallah, bunun bir tevili şudur ki: başka padişahlar gibi ya kuvvet ve kudret veya kabile ve aşiret veya cesaret ve servet gibi vasıta-i saltanat olmadığı halde, zekâvetiyle ve fenniyle ve siyasî ilmiyle o mevkii kazanır ve akıyla çok âlimlerin akıllarını teshîr eder, etrafında fetvacı yapar. Ve çok muallimleri kendine taraftar eder ve din derslerinden tecerrüt eden maarifi rehber edip tâmimine şiddetle çalışır, demektir.²⁰³

B. SAİD NURSÎ’NİN RİSALELERİNDE MEHDÎLİK

1. MEHDÎNİN ÖZELLİKLERİ

Risale-i Nur eserlerinde mehdî meselesi ile ilgili olan yerlerde Deccal, Süfyan ve Hz. İsa’dan bahisler açılmış ve konu, bu şahıslar çerçevesinde ele alınmıştır. Said Nursî, bahsedilen şahısların âhir zamandaki rollerini hadisler ışığında şöylece izah

²⁰² Beşinci Şuâ,s.886.

²⁰³ Beşinci Şuâ,s.886.

etmektedir:

“Hadîs-i sahihte rivayet edilen: ‘Hz. İsa’nın geleceğini ve İslam şeriatı ile amel edeceğini, Deccal’i öldüreceğini’ imanı zayıf olanlar uzak görüyorlar. O hadîsin ve Süfyan ve Mehdî hakkındaki diğer hadîslerin ifade ettikleri mana şudur ki: Âhir zamanda dinsizliğin iki cereyanı kuvvet bulacak:

Birincisi: Nifak perdesi altında, Peygamberimizin (sav) peygamberliğini inkâr edecek Süfyan namında müthiş bir şahıs, nifak ehlinin başına geçecek, İslamiyet’in tahribine çalışacaktır. Ona karşı Peygamberimizin nuranî silsilesine bağlanan, veliler başına geçecek Peygamberimizin soyundan Muhammed Mehdî isminde bir nuranî zât, o Süfyan’ın şahs-ı manevîsi olan münafık cereyanlarını öldürüp dağıtacaktır.

İkincisi: Materyalist felsefesinden doğan bir Nemrut gibi cereyan, gittikçe âhir zamanda maddî felsefe vasıtasıyla yayılarak kuvvet bulup, Allah’ın varlığını ve birliğini inkâr edecek bir dereceye gelir. Allah’ı inkâr eden o cereyanın fertleri, birer küçük Nemrut hükmünde nefislerine birer rububiyet verir. Onların başına geçen en büyükleri, ispartizma ve manyetizma hâdiseleri nevinden müthiş hârikalara mazhar olan Deccal ise; daha ileri gidip zâlim bir şekilde sürdürdüğü hükümetini bir nevi rububiyet zannedip, kendi ilahlığını ilân eder. Bir sineğe mağlup olan ve bir sineğin kanadını bile icat edemeyen âciz bir insanın uluhiyet dava etmesi, ne derecesine ahmakça bir maskaralık olduğu herkesçe bilinir.

İşte böyle bir sırada, o cereyan pek kuvvetli görüldüğü bir zamanda, Hz. İsa (as)’ın manevî şahsiyetinden ibaret olan hakikî İsevîlik dini meydana çıkacak, yani rahmet-i İlahiyenin semasından inerek; hâl-i hazır Hıristiyanlık dini o hakikate karşı saflaşacak, hurafelerden ve tahriften sıyrılacak, İslamiyet ile birleşecek. Yani manen Hıristiyanlık bir nevi İslamiyet’e dönüşecek ve Kur’ân’a uyarak, azîm bir kuvvet

bulacaktır. Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlup olan İsevîlik ve İslamiyet'in birleşmesi neticesinde, dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak kabiliyetinde iken; semada bulunan İsa (as), o hak din cereyanının başına geçeceğini, bir doğru haberci, bir Kadir-i Külli Şey'in va'dine dayanarak haber vermiştir. Madem haber vermiş, haklı; madem Kadir-i Külli Şey' va'detmiş, elbette yapacaktır."²⁰⁴ Hz. Mehdî'nin nurâni cemiyeti, Süfyan komitesinin tahribatçı rejim-i bid'akârânesini tamir edecek, yani âlem-i İslâmiyette risâlet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) inkâr niyetiyle Peygamberimizin şeriatını tahrife çalışan Süfyan komitesi, Hz. Mehdî cemiyetinin mucizekâr mânevî kılıcıyla öldürülecek ve dağıtılacak. İsevî cemaatı namı altında "Müslüman İsevîleri" unvanına lâyık bir cemiyet, Deccal komitesini, Hz. İsa'nın riyaseti altında öldürecek ve dağıtacak; insanlığı Allah'ı inkâr fikrinden kurtaracak.²⁰⁵

1.1. Mehdînin Bir Şahıstan İbaret Olmayıp Her Asırda Bir Mehdî Bulunduğu:

Said Nursî'ye göre mehdî, tek bir şahıstan ibaret olmayıp her asrın bir mehdîsi bulunmaktadır. Zira her asırdaki insanlar, kendilerini ümitsizlikten kurtaracak bir mehdîye muhtaçtırlar. "...Her zaman, her asır, kuvve-i mânevîyenin takviyesine medar olacak ve yeisten kurtaracak mehdî manasına muhtaçtır. Bu mânâda her asrın bir hissesi bulunmak lazımdır. Hem gaflet içinde fenalara uymamak ve lâkaytlıkta nefsin dizginini bırakmamak için, nifakın başına geçecek müthiş şahıslardan her asır çekinmeli ve kokmalı. Eğer tayin edilseydi, maslahat-ı irşad-ı umumî zayi olurdu."²⁰⁶ Bu bağlamda Nursî, mehdîlik ve müceddidlik kavramları arasında bağ kurmuş ve iki kavramı zaman zaman birbirinin yerine kullanmıştır. Ayrıca mehdî ve müceddid kelimelerine benzer anlamlar yükleyerek her devirde ortaya çıkabilecek sosyal, siyasî ve dinî yozlaşmalar

²⁰⁴ Mektubat, Onbeşinci Mektub, ss.371-372.

²⁰⁵ Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, s.560.

²⁰⁶ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.149

karşısında insanlara doğruyu gösterecek bir nevî mehdîlerin olduğunu Peygamberimizden rivayet edilen hadislere dayanarak izâh etmiştir. Nursî, her dönemde insanların moral gücünü yükselten ve onları irşâd eden kimselerin Ehl-i beyt'ten çıktığına muhtelif şahısları örnek gösterir. Önceki dönemlerde ortaya çıkmış olan mehdîlere örnek olarak siyaset âleminde Abbasî halifelerinin üçüncüsü olan Mehdî'yi (875–885), diyânet âleminde ise Şeyh Abdülkadir-i Geylânî ve Şah-ı Nakşibend'i, aktâb-ı Erbaa ve on iki imamı misal vermektedir. Bunları büyük mehdînin birkısım vazifelerini icra eden zâtlar şeklinde değerlendirir.²⁰⁷

Bununla birlikte âhir zamanda gelecek olan mehdîyi büyük mehdî, diğerlerini ise küçük mehdîler olarak vasıflandırmıştır. “Büyük mehdînin ehemmiyetli vazifesinin ve daha evvel gelip geçen küçük mehdîler büyük mehdînin bir kısım vazifelerini bir cihette icra ettiklerini ve şeriât-ı Muhammediye'yi ve hakikat-i furkâniyeyi ve sünnet-i Ahmediye'yi ihyâ ile ilan ve icra ile başkumandanları olan büyük mehdînin kemâl-i adaletini ve hakkaniyetini dünyaya göstermeleri gayet makul olmakla beraber, gayet lazım ve zarurî ve hayat-ı ictimaiye-i insaniyedeki düsturların muktezasıdır.”²⁰⁸ Böylece Nursî âhir zamanda gelmesi beklenen büyük mehdînin geçmişte gönderilen ve Müslümanlara rehberlik eden müceddid, müctehid gibi âlimlerle karıştırılmaması gerektiğini, büyük mehdînin taklit edilmesi mümkün olmayan alametlerinin olduğunu belirtmiştir. Peygamberimizin sünnetinin yeniden canlandırılması ve İslâm ahlâkının tüm dünyada hakim olması, tüm Müslümanlar arasında İslâm birliğinin oluşturulması, Hıristiyanlarla Müslümanların ittifakının sağlanması mehdînin alâmetlerindedir ve ancak sayılan tüm görevlerini bir arada gerçekleştirmesiyle tanınabilir. Küçük mehdî olarak bahsettiği, önceki asırlarda gelen Müslüman şahıslar, mehdînin yapacağı hizmetlerden bazılarını bir açıdan yerine getirmişler, ancak hiçbiri bu görevlerin hepsini

²⁰⁷ Şualar,Beşinci Şuâ,s.889.

²⁰⁸ Fihrist Risalesi/Şuâlar,s.2431.

bir arada yerine getirememişlerdir. “Gerçi her asırda hidayet edici, bir nevî mehdî ve müceddid geliyor ve gelmiş. Fakat her biri üç vazifelerden birisini bir cihette yapması itibariyle âhir zamanın büyük mehdî ünvanını almamışlar.”²⁰⁹

Said Nursî ahir zaman mehdîsini, geçmiş dönemin müceddidlerinden ayıran özelliklerini belirtmiştir. “Âhir zamanın en büyük fesadı zamanında, elbette en büyük bir **müctehid**, hem en büyük bir **müceddid**, hem **hakim**, hem **mehdî**, hem **mürşid**, hem **kutb-u âzam** olarak bir zât-ı nurâniyi gönderecek ve o zât da, ehl-i beyt-i Nebevîden olacaktır.”²¹⁰ Mehdî için en büyük müctehid ve müceddid sıfatlarını kullanmaktadır. Müceddid dinî hakikatleri devrin ihtiyaçlarına göre açıklayan, müctehid de ihtiyaç olduğunda ayetlerden hüküm çıkaran büyük İslam alimi ve önderidir. Bu vasıftaki büyük zatlar, İslam toplumlarına örnek olmuş, zamanın kutbu olmuş önderlerdir. Bu önderlerden kimi içtihad etme ve hüküm verme vasıflarından dolayı mezhep önderleri olmuşlardır; Müslümanlar da onlara uymuşlardır. İmam Hanefî, İmam Şafi, İmam Malikî, İmam Hanbelî bu önderlerden olup dört mezhebin kurucularıdır. Bütün Ehl-i Sünnet onların verdiği hükümlerle amel etmektedir. Nursî, bu müctehid ve müceddidlerin en büyüklerinin ise mehdî olacağını ifade etmiştir. Bu da mehdînin içtihad etme ve hüküm vermeye en yetkili kişi olarak kendisinin de tüm mezhepleri kaldıracağını göstermektedir.

Mezhepleri kaldırmadan maksat Resulullah dönemine dönüş olabilir. Yani mehdînin zamanında mezhepler birleştirilecek demektir. Bu ise Sözlere’de anlatıldığı gibi, önceden asırlara göre şeriatlar değiştiği hatta aynı asırda kavimlere göre bile ayrı ayrı şeraitler geldiği halde Resulullah’ın şeriatı her asra kâfi gelecek, bütün insanlık aynı dersi alabilecek, bir tek muallimi dinleyebilecek, birtek şeraitle amel edebilecek bir

²⁰⁹ Emirdağ Lahikası I/Yirmi Yedinci Mektup,s.1794.

²¹⁰ Mektubat,Yirmi Dokuzuncu Mektup,s.559.

özellikte gönderildiği için muhtelif şeriatlere ihtiyaç kalmamıştır. Ancak insanlık bütünüyle aynı seviyeye gelmediği ve aynı sosyal hayatı koruyamadığı için teferruatta bir derece ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç duyulmuştur. Ne zaman ki çoğu insan yüksek bir okulun talebesi gibi, bir sosyal hayat tarzı içerisine girer, bir seviyeye gelirse o zaman mezhepler birleştirilebilir. Şu halde mehdî zamanında insanlık bir yüksek okulun talebeleri gibi aynı fikrî ve kültürel yapıya kavuşacak, benzer sosyal hayat tarzını paylaşacak hale gelecek, dolyısıyla da ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç kalmayacak, tek bir hukuk sistemi Müslümanların ihtiyacına cevap verebilecektir.²¹¹

Said Nursî'nin kullandığı “hakim” kelimesinin sözlük anlamı, haklı ve haksızı ayırıp adalet üzere hükmeden, idare edendir. Nursî, mehdinin, burada belirttiği hakimlik sıfatını kullanarak, tüm İslam aleminin başında olacağını ve Müslümanların meselelerine çözüm getireceğini bildirmiştir.

Said Nursî mehdinin özelliklerinden bazılarını saydığı bu sözünde onun aynı zamanda hem mürşid hem kutb-u azam olacağını bildirmiştir. Mürşid kelimesi doğru yolu gösteren kimse anlamına gelmektedir. Kutb-u azam ifadesi ise Müslümanların kendisine bağlandıkları büyük evliyalarından, zamanın en büyük mürşidi anlamındadır. Böylece mehdî, imandan ve doğru yoldan, din ahlâkından uzaklaşmış insanlığı gafletten uyandırıp hidayete yöneltecek, zamanın en büyük yol göstericisi olacaktır.

Said Nursî Peygamberimizin hadislerine dayanarak, “Allah’ın her yüzyıl başında bir müceddit göndereceğini” bildirmektedir: “Ashâb-ı Kütüb-i Sitte’den İmam-ı Hâkim Müstedrek’inde ve Ebu Dâvud Kitab-ı Sünen’inde, Beyhaki Şuab-ı İman’da tahriç buyurdıkları: ‘Her yüz senede bir, Cenab-ı Hak bir müceddid-i din gönderiyor...

²¹¹ Döğen,s.187.

hadis-i şerifine mazhar ve mâsadak ve müzhir-i tâm olan...”²¹² Nursî, fitne zamanlarında bir ıslahatçının bulunmasını, Allah’ın kâinata koyduğu kanun açısından zarurî bulur.

Her yüzyılın başında geleceği hadisçe müjdelenen mücedditler, kendilerinden yeni bir şey koymazlar; mevcudu, idrakleri açarak yeniden kavratırlar, yenilemiş olurlar. Dinin hüküm ve esaslarına ve Hz. Muhammed’in sünnetine harfiyen uyararak dini düzeltir ve kuvvetlendirirler; dinin gerçeğini ve esasını açıklarlar ve ona karıştırılmak istenen yanlışları ayıklayıp, geçersiz kılarlar; dine yapılan saldırıları karşılayıp, etkisiz hale getirirler; Rabbanî emirleri yerine oturtur ve İlahî hükümlerin onurunu ve yüceliğini açıklar ve ilân ederler. Ancak, esas tavrı bozmadan ve asıl ruhu incitmeden, yeni açıklama yöntemleriyle, zamanın anlayışına uygun, yeni ikna usulleriyle ve yeni anlamlar yükleyerek ve açıklamalar yaparak görevlerini yerine getirirler.²¹³

1.2. Mehdînin Ehl-i Beytten Geleceği:

Said Nursî büyük mehdînin, gücünü Âl-i beyt denilen Hz. Muhammed’in soyundan gelen seyyidler cemaatinden alacağını belirtmektedir. Bunun için gerekçeleri vardır. Birincisi, peygamber soyu en temiz ve yüksek nesildir. İkincisi dünyadaki seyyidlerin sayısı milyonları bulmuştur; meydana gelecek olayların bu neslin içindeki kudsî kuvveti ortaya çıkarması ile mehdî bu güce dayanarak vazifelerini başaracaktır. Üçüncüsü, Müslümanlar günde beş vakit Ehl-i Beyt’e dua ediyorlar. Bu dualar kabul edilmiş olmalı ki, Ehl-i Beyt’den birçok nuranî insan dünyanın her bir yanında toplumlara önderlik etmektedir.

²¹² Barla Lahikası, Yirmi Yedinci Mektup, s.1476.

²¹³ Kösoğlu, s.259.

Said Nursî, "...Sizden akrabalık sevgisinden başka bir şey istemiyorum..."²¹⁴ anlamındaki ayeti yorumlayarak Hz. Peygamber'in Âl-i beyt'i sadece akrabaları oldukları için değil, aynı zamanda bunlar içinden çıkacak olan mehdî hükmündeki bazı önemli şahsiyetler için sevdiğini ve ümmetin onlar etrafında kenetlenmesini istediğini söylemektedir. "Resul-i Ekrem (a.s.m.) gayb-âşinâ nazarıyla görmüş ki, Âl-i beyti, âlem-i İslam içinde bir şecere-i nuraniye hükmüne geçecek. Âlem-i İslamın bütün tabakatında, kemâlât-ı insaniye dersinde rehberlik ve mürşitlik vazifesini görecektir. Âl-i beyt'ten çıkacak." ²¹⁵ Nursî'ye göre bunların sayıları o kadar çoktur ki, dayanışma içine girip bir parti olsalar, hiç kimse onlara karşı koyamaz. Ehl-i beyt'ten olan, Seyyid Ahmed Sunûsî, Seyyid İdris, Seyyid Ebu'l-Hasan Şazelî, Seyyid Ahmed Bedevî gibi manevî kahramanların kahramanları da bir nevî mehdîdir; iman hakikatlerini yaymışlar ve yaymaktadırlar. "Âl-i beyt'ten kastedilen şey ise sünnete uymaktır. Sünnete tâbi olmayan ise zaten Âl-i bey'ten sayılmamaktadır. Hz. Peygamber'in Âl-i beyt etrafında kenetlenilmesini istemesinin hikmeti şudur ki bu topluluk zaman içinde çoğalacak, Müslümanlar zaafa uğrayınca ümmete bir dayanak noktası oluşturacaktır." ²¹⁶

Said Nursî ehl-i beytin önemini ve mehdînin seyyidler cemaatine liderlik yapmasının hikmetini şu sözlerle anlatmaktadır: "Evet, bugün tarih-i âlemde hiçbir nesil, şecere ile ve senetlerle ve an'ane ile birbirine muttasıl ve en yüksek şeref ve âli hasep ve asil neseple mümtaz hiçbir nesil yoktur ki Âl-i beyt'ten gelen seyyidler nesli kadar kuvvetli ve ehemmiyetli bulunsun. Eski zamandan beri bütün ehl-i hakikatın fırkaları başında onlar ve ehl-i kemâlin namdar reisleri yine onlardır. Şimdi de, kemiyeten milyonları geçen bir nesl-i mübarektir. Mütenebbih ve kalpleri imanlı ve

²¹⁴ Kur'an, Şûra Suresi, Ayet 23.

²¹⁵ Lem'alar, Dördüncü Lem'a, s.587.

²¹⁶ Lem'alar, Dördüncü Lem'a, s.588.

muhabbet-i Nebevî ile dolu ve cihandeğer şeref-i intisabıyla serfirazdırlar. Böyle bir cemaat-i azîme içindeki mukaddes kuvveti tehyî edecek ve uyandıracak hâdisât-ı azîme vücuda geliyor. Elbette o kuvvet-i azîmedeki bir hamiyet-i âliye feveran edecek Hz. Mehdî başına geçip tarik-i hak ve hakikate sevk edecek. Böyle olmak ve böyle olmasını, bu kıştan sonra baharın gelmesi gibi, âdetullahtan ve rahmet-i İlâhiyeden bekleriz ve beklemekte haklıyız.”²¹⁷

“Dünyada mütesanit hiçbir hanedan ve mütevafık hiçbir kabile ve münevver hiçbir cemiyet ve cemaat yoktur ki, Âl-i Beytin hanedanına ve kabilesine ve cemiyetine ve cemaatine yetişebilsin. Evet, yüzer kudsî kahramanları yetiştiren ve binler manevî kumandanları ümmetin başına geçiren ve hakikat-i Kur’âniyenin mayasıyla ve imanın nuruyla ve islamiyetin şerefiyle beslenen, tekemmül eden Âl-i Beyt, elbette âhir zamanda, şeriat-ı Muhammediyeyi ve hakikat-ı Furkaniyeyi ve sünnet-i Ahmediyeyi ihya ile, ilân ile, icra ile, başkumandanları olan büyük mehdînin kemâl-i adaletini ve hakkaniyetini dünyaya göstermeleri gayet mâkul olmakla beraber, gayet lâzım ve zarurî ve hayat-ı içtimaiye-i insaniyedeki düsturların muktezasıdır.”²¹⁸

1.3. Mehdînin İnsan Üstü Niteliklerinin Bulunmadığı:

Said Nursî Mektûbât’ta âhir zamanda mehdînin zuhur edip fesada uğramış olan dünyayı ıslah edeceğine dair muhtelif rivayetlerin bulunduğu temas etmekte ve konuyu soru cevap tarzında ele almaktadır. Soruda zamanın cemaat zamanı olduğu yani toplumda maddî ve manevî güçlerini birleştiren grupların etkili olduğu buna karşı son derece zeki bile olsa tek bir kişinin etkili olamayacağı ifade edilmekte ve mehdînin insanüstü niteliklerle ortaya çıkması durumunda ise bunun Allah’ın hikmetine ve sosyal kanunlarına uygun düşmeyeceği dile getirilmektedir. Müellif buna cevap olarak şöyle

²¹⁷ Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, s.560.

²¹⁸ Şuâlar, Beşinci Şuâ, s.889.

demektedir: “Cenâb-ı Hak, kemâl-i rahmetinden, şeriat-ı İslâmiyenin ebediyetine bir eser-i himayet olarak, her bir fesad-ı ümmet zamanında bir muslih veya bir müceddit veya bir halife-i Zîşan veya bir kutb-u âzam veya bir mürşid-i ekmel veyahut bir nevi mehdî hükmünde mübarek zatlari göndermiş, fesadı izale edip milleti ıslah etmiş, din-i Ahmedîyi (a.s.m.) muhafaza etmiş. Madem âdeti öyle cereyan ediyor, âhir zamanın en büyük fesadı zamanında, elbette en büyük bir müçtehid, hem en büyük bir müceddit, hem hâkim, hem mehdî, hem mürşid, hem kutb-u âzam olarak bir zât-ı nuranîyi gönderecek ve o zât da ehl-i beyt-i Nebevîden olacaktır. Cenâb-ı Hak bir dakika zarfında beyne’s-semâ ve’l-arz âlemini bulutlarla doldurup boşalttığı gibi, bir saniyede denizin fırtınalarını teskin eder. Ve bahar içinde bir saatte yaz mevsiminin nümunesini ve yazda bir saatte kış fırtınasını icad eden Kâdir-i Zülcelâl, mehdî ile de âlem-i İslâmın zulûmatını dağıtabilir ve vaad etmiştir; vaadini elbette yapacaktır.”²¹⁹

Müellifin ifadelerinden mehdî konusunda insanüstü niteliklere sahip bir şahıs beklentisi içinde olmadığı anlaşılmaktadır. Zira mehdî normal bir insan, büyük bir ıslahatçı olacak etrafında nuranî cemiyetler bulunacak, Hz. Peygamberin sünnetini ihya edecek ve şer güçleriyle manevî açıdan mücadele edecektir. Müellif bu şekilde sosyal kanunlara uygun hareket eden bir kimsenin başarılı olmasını Allah’ın kudreti açısından mümkün görmektedir. Nursîye göre âhir zamanda beklenen büyük mehdî diğer mehdî ve ıslahatçıların sonuncusudur. O da diğer insanlar gibi normal bir insan olacak yani insanüstü nitelikleri bulunmayacak, hizmetlerini Allah’ın tabiata ve sosyal hayata koyduğu kanunlar çerçevesinde yapacaktır.

Görüldüğü gibi Nursî’nin mehdîlik hakkındaki düşüncesi İbn Haldun’un sosyolojik tahliline uygunluk arz etmektedir. Bir şahıs ne kadar kuvvetli olursa olsun büyük bir ıslahatı tek başına yapamaz. İbn Haldun’un sosyolojik bir tespit olarak

²¹⁹ Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup, s.559

söylediği “bir kuvvete dayanması” meselesini böylece Said Nursî vuzuha kavuşturmuştur. Ona göre mehdînin beşerî güç kaynağı, Âl-i beyt-i Nebevî, yani Resulullahın soyundan gelen insanlardır. Bu neslin sayı bakımından oldukça çok ve güçlü olduklarına işaret eder. Bütün ehl-i hakikatin başında onlar bulunur. Sayısal olarak milyonları geçmektedir. Meydana gelen büyük hadiseler, o büyük cemaatin içindeki kudsî kuvveti harekete geçirecektir. Böyle bir meselenin tahakkukunu, ilahî kanunların bir gereği olarak telakkî eder.²²⁰

Said Nursî, insanüstü niteliklerle zuhur ederek zulümle dolmuş olan dünyayı ıslah edecek bir mehdî beklentisi içinde olmayı doğru bulmamaktadır. Onun mehdî konusundaki rivayetlere yaptığı te’viller sosyal prensiplere uygunluk arz etmekte fakat bu te’viller hiçbir zaman bunların esasları olan rivayetlerin yüzde yüz sağlam olduğu anlamına gelmemektedir.²²¹

2. MEHDÎ’NİN GÖREVLERİ

Said Nursî ahir zamanda Ehl-i beyt’ten çıkacak olan mehdînin ve onun temsil ettiği topluluğun manevî şahsının üç görevi olduğunu söyler. Bunlardan ilki Müslümanların imanını materyalizm gibi inanç esaslarını toptan inkâr eden akımlara karşı korumak, delalete sapmalarını önlemek ve imanı güçlendirmektir ki müellif buna iman merhalesi demektedir. İkincisi İslâm şiarlarını ihyâ etmektir ki buna hayat merhalesi demektedir. Üçüncüsü bütün müminlerin yardımı, İslâm birliğinin desteği ve

²²⁰ Sarıtoprak, “Bediüzzaman Said Nursî’ye Göre Mehdilik Meselesi”, **3.Uluslararası Bediüzzaman Said Nursî Sempozyumu, İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî**, İstanbul:24-26 Eylül 1995, <http://www.nursistudies.com/turkishh/mod.php?>

²²¹ Koçar, s.223.

bilginlerin, velilerin ve seyyidlerin katılımı ile gerçekleşecek olan şeriat merhalesidir.²²² Said Nursî âhir zamanda gelecek olan mehdînin siyaset, diyanet ve saltanat alanlarında büyük görevleri olacağını bildirmektedir. “Büyük mehdînin çok vazifeleri var. Ve siyaset âleminde, diyanet âleminde, saltanat âleminde, cihad âlemindeki çok dâirelerde icraatları olduğu gibi...”²²³

2.1. İman Merhalesi:

“ Çok defa mektuplarımda işaret ettiğim gibi, Mehdî-i Âl-i Resulün temsil ettiği kudsî cemaatinin şahs-ı manevîsinin üç vazifesi var. Eğer çabuk kıyamet kopmazsa ve beşer bütün bütün yoldan çıkmazsa, o vazifeleri onun cemiyeti ve seyyidler cemaati yapacağını rahmet-i ilâhiyeden bekliyoruz. Ve onun üç büyük vazifesi olacak. Birincisi: fen ve felsefenin tasallutuyla ve maddiyyun ve tabiiyyun tâunu, beşer içine intişar etmesiyle, her şeyden evvel felsefeyi ve maddiyyun fikrini tam susturacak bir tarzda imanı kurtarmaktır.”²²⁴ Buna göre mehdî, bu üç görevi, yanındaki kutsal toplulukla birlikte yerine getirecektir. İlk vazifesi, maddecilik fikri, yani Allah’ı inkâr üzerine kurulmuş materyalist ve ateist felsefelerle mücadele etmek ve bu felsefelerin insanlar üzerindeki etkisini tam anlamıyla kaldırmaktır. Mehdînin bu görevini en önemli ve en kıymetli vazife olarak adlandırmıştır. “Ümmetin beklediği, âhir zamanda gelecek zâtın üç vazifesinden en mühimmi ve en büyüğü ve en kıymetli olan iman-ı tahkikîyi neşir ve ehl-i imanı dalâletten kurtarmak...”²²⁵ Nursî’ye göre mehdînin görevlerinden en önemlisi iman alanında yapacağı hizmettir. Kendi zamanına işaret ederek söz konusu şahsın henüz gelmediğini, şayet gelmiş bile olsa topluma hâkim olan cereyanlar karşısında siyaset sahasındaki vazifesinden ferâgat edip hedefini iman alanına doğru

²²² Koçar,ss.222-223.

²²³ Şuâlar,Beşinci Şuâ,s.889.

²²⁴ Emirdağ Lâhikası-I,s.1793.

²²⁵ Sikke-i Tasdik-i Gaybî,s.2061.

değiştireceğini söylemekte ve bu konuda şöyle demektedir: “Birinci vazife, o iki vazifeden üç-dört derece daha ziyade kıymetlidir. Fakat o ikinci, üçüncü vazifeler pek parlak ve çok geniş bir dairede ve şaşaalı bir tarzda olduğundan, umumun ve avâmın nazarında daha ehemmiyetli görünüyorlar.”²²⁶

Günümüzdeki insanların çoğunluğu tarafından söz konusu üç görevden şariat ve hayat safhaları daha önemli kabul edilmektedir. Fakat bu durumda mehdî gelse bile bir anda büyük değişimler yapması Allah’ın sosyal hayata koyduğu kanunlara uygun düşmeyecek böylece en büyük görevi olan iman alanındaki hizmetini yapıp diğerlerinden ferâgat edecektir.²²⁷ “Fakat en ehemmiyetlisi, hakaik-i imaniyeyi muhafaza noktasında tecdid vazifesi, en mukaddes ve en büyüğüdür. Şariat ve hayat-ı içtimaiye ve siyasiye daireleri ona nispeten ikinci, üçüncü, dördüncü derecede kalıyor. Rivâyât-ı hadisiyede, tecdid-i din hakkında ziyade ehemmiyet ise, imanî hakaikteki tecdid itibarıyladır. Fakat efkâr-ı âmmede, hayatperest insanların nazarında zâhiren geniş ve hâkimiyet noktasında cazibedar olan hayat-ı içtimaiye-i İslâmiye ve siyaset-i diniye cihetleri daha ziyade ehemmiyetli görüldüğü için, o adese ile, o nokta-i nazardan bakıyorlar, mânâ veriyorlar.”²²⁸

Said Nursî, mehdînin ikinci ve üçüncü görevlerinin birincisine kıyasla çok daha geniş bir alanda etki oluşturacak büyük icraatlar olduğunu açıklamıştır. Nursî, mehdînin bu üç vazifeyi birden yapmaya vaktinin yetmeyeceğini, en mühim vazife olan iman hakikatlerini neşretmek ve ehl-i imanı delâletten kurtarmak işinin mehdînin vazifeyi alışından önce yapılacağını, mehdînin de iman hakikatlerini anlatan eserleri

²²⁶ Sikke-i Tasdik-i Gaybî,s.2062.

²²⁷ Koçar.s.223.

²²⁸ Kastamonu Lâhikası,Yirmi Yedinci Mektup,s.1641.

yayacağını, bu doğrultuda Risale-i Nur'u bir programı olarak neşr ve tatbik edeceğini belirtmektedir.²²⁹

2.2. Hayat Merhalesi:

“Mehdînin ikinci vazifesi: Hilâfet-i Muhammediye (a.s.m.) ünvanıyla şeâir-i İslâmiyeyi ihyâ etmektir. Âlem-i islâmın vahdetini nokta-i istinad edip beşeriyeti maddî ve mânevî tehlikelerden ve gazab-ı ilâhiden kurtarmaktır. Bu vazifenin, nokta-i istinadı ve hâdimleri, milyonlarla efradı bulunan ordular lazımdır.”²³⁰ Nursî'ye göre mehdî, dağınık olarak bulunan müslümanları birleştirecek, İslâm ahlâk ve faziletini, Hz. Peygamberin gerçek sünnetlerini canlandıracaktır. İslam âleminin birliğini oluşturacak, bu vesileyle insanlığı maddî ve manevî tehlikelerden kurtaracak ve insanların Allah'ın gazabından sakınmalarına vesile olacaktır. “ O zâtın ikinci vazifesi, şeriatı icrâ ve tatbik etmektir. Birinci vazife, maddî kuvvetle değil, belki kuvvetli itikad ve ihlâs ve sadakatle olduğu halde, bu ikinci vazife gayet büyük maddî bir kuvvet ve hâkimiyet lâzım ki, o ikinci vazife tatbik edilebilsin.”²³¹ Böylece Nursî mehdînin gücünün büyük bir maddî kuvvete dayanacağını ve hâkimiyetinin geniş alanlara nüfuz edeceğini belirtmektedir.

2.3. Şeriat Merhalesi:

Said Nursî'nin en fazla savunup önem verdiği düşüncelerden biri de farklı ırklardan oluşan, değişik dilleri konuşan Müslümanların İslam birliğini gerçekleştirmesidir ve bunu Müslüman milletler için tek çare olarak görür. İttihad-ı İslâm için en büyük tehlike olarak, Batı kökenli olduğuna bilhassa işaret ettiği ırkçılık ve milliyetçilik fikirlerini gösterir. Hak ve batıl mücadelesinde dünya Müslümanlarının birbiriyle çekişmesinden rahatsızlık duyar . İslam ümmetinin birliği için, Müslümanların

²²⁹ Burhan Bozgeyik, **Ölüm Sonrası Hayat**, İstanbul: TÜRDAV, 1999, s.187.

²³⁰ Emirdağ Lâhikası-I, s.1794.

²³¹ Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s.2061.

mensup oldukları farklı meşrepler, tarikatler arasında bir ittihad ilişkisi düzeni olması gereğine dikkat çeker. İttihadın ancak ihlas, samimi iman, gönül temizliği ile gerçekleşebileceğini kabul eder. Hilafeti İslam birliğinin sağlanmasında önemli bir siyasî müessese olarak telâkki etmiş ve savunmuştur.²³²

Nursî mehdînin bu vazifesi hakkında şöyle der: “Mehdînin üçüncü vazifesi: İnkılâbât-ı zamaniye ile çok ahkâm-ı Kur’âniyenin zedelenmesiyle ve şeriât-ı Muhammediyenin (a.s.m.) kanunları bir derce tâtile uğramasıyla, o zât, bütün ehl-i imanın manevî yardımlarıyla ve ittihad-ı islâmın muavenetiyle ve bütün ulema ve evliyanın ve bilhassa Âl-i Beytin neslinden her asırda kuvvetli ve kesretli bulunan milyonlar fedakâr seyyidlerin iltihaklarıyla o vazife-i uzmâyı yapmaya çalışır.”²³³ Said Nursî, mehdînin üçüncü görevini, çok önemli ve geniş kitlelerin desteğiyle gerçekleştireceğini bildirmiştir. Buna göre mehdî insanların din ahlâkına yönelmesine vesile olacak, İslâm birliğini kuracak ve büyük görevlerinde kendisine destekçi olan pek çok salih insan bulunacaktır. “ O zâtın üçüncü vazifesi, hilafet-i islâmiyeyi ittihad-ı İslâma bina ederek İsevî ruhânileriyle ittifak edip din-i islâma hizmet etmektir. Bu vazife, pek büyük bir saltanat ve kuvvet ve milyonlar fedakârlarla tatbik edilebilir.”²³⁴ Böylece mehdînin bir başka görevinin de İslam toplumunu birleştirmek ve Hıristiyan alemiyle ittifak etmek olduğunu bildirmiştir. Hıristiyanların Kur’ân’a dönerek İslâmiyete tabi olmaları ve bu iki ilâhi dinin birleşmeleri sonucunda kuvvetlenip, inkârcı felsefeleri yok edecek bir güç kazanacaklarını anlatmaktadır. Bu dönemde Hz. İsa ikinci kez yeryüzüne gelip, bu kuvvetin başına geçecektir. “ Hz. İsa (a.s), İsevîlik şahs-ı mânevîsini temsil ederek, dinsizliğin şahs-ı mânevîsini temsil eden Deccal’i öldürür;

²³² İhsan Işık, **Bediüzzaman Said Nursî ve Nurculuk**, İstanbul: Ünlem, 1990, ss.96-99.

²³³ Emirdağ Lâhikası-I, s.1794.

²³⁴ Sikke-i Tasdik-i Gaybî, s.2062.

yani, inkâr-ı ulûhiyet fikrini öldürecek.²³⁵ “İşte böyle bir sırada, o cereyan pek kuvvetli görüldüğü bir zamanda Hz. İsa (a.s.)’ın şahsiyet-i mâneviyesinden ibaret olan hakiki İsevîlik dini zuhur edecek, yani rahmet-i İlâhiyenin semâsından nüzûl edecek, halihazır Hıristiyanlık dini o hakikate karşı tasaffi edecek, hurafattan ve tahrifattan sıyrılacak, hakaik-i İslamiye ile birleşecek, manen Hıristiyanlık bir nevî İslamiyete inkılâp edecektir. Ve Kur’ân’a iktida ederek, o İsevîlik şahs-ı mânevisi tâbi ve İslamiyet metbû makamında kalacak, din-i hak bu iltihak neticesinde azîm bir kuvvet bulacaktır. Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlup olan İsevîlik ve İslamiyet, ittihad neticesinde, dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak istidadında iken alem-i semavatta cism-i beşerisiyle bulunan şahs-ı İsa (a.s.) o din-i hak cereyanının başına geçeceğini bir Muhbir-i Sâdık, bir Kâdir-i Külli Şey’in vaadine istinad ederek haber vermiştir, hakır; madem Kâdir-i Külli Şey va’detmiş elbette yapacaktır.²³⁶

Buradaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Said Nursî, âhir zamanda müjdelenen kıyamet alametlerinden birisi olan Hz. İsa ve mehdînin buluşmasını Müslümanlarla Hıristiyanların buluşması şeklinde ele almıştır. Mehdî ile İsa’nın veya bunların şahs-ı manevîlerinin buluşması birleşen yollar anlamına gelecek, yani yeryüzünde bilinen ve mahut şekliyle Hıristiyanlık kalmayacak, teslis tevhide inkılâb edecektir.²³⁷

Said Nursî, Hz. İsa’nın nüzûlü meselesini bölgesel bir hadise olarak değil, dünya çapında bir olay şeklinde görmektedir. Yeryüzünü iki kutba ayırmaktadır: Dindarlar ve dinsizler. Dindarlar kutbu Müslümanlar ve Hıristiyanları içine almakta, dinsizler kutbu ise uluhiyeti inkâr fikrini taşıyan unsurlara şâmidir. Âhir zamanda

²³⁵ Mektubat, Birinci Mektup, s.347.

²³⁶ Mektubat, On Beşinci Mektup, s.372.

²³⁷ Mustafa Özcan “Geleceği Eleme ve Geleceği Süzme Arasında: Nur Çağı veya Altın Çağ”, **Köprü Dergisi**, Sayı:69, (Kış, 2000).

inkârcı akımlara karşı, İsevîlik dini saflaşarak hurafelerden sıyrılıp islâmiyete inkılâb edecek, İsevîliğin manevî şahsiyeti vahiy kılınıcıyla dinsizliğin manevî şahsiyetini öldürecektir. İsevîliğin manevî şahsiyeti Hz. İsa ile, dinsizliğin manevî şahsiyeti Deccal ile temsil edilir. Hz. İsa'nın hakiki dinini, İslamiyet hakikatıyla birleştirmeye çalışan hamiyetkâr ve fedakâr bir İsevî cemaati ortaya çıkacaktır. Müslüman İsevîler ünvanına layık bu cemiyet, Hz. İsa'nın başkanlığında o dinsiz komiteyi öldürecek, insanlığı uluhiyeti inkâr fikrinden kurtaracaktır. Hıristiyanlık Kur'ân'a iktida ederek o İsevîlik şahs-ı manevîsi tâbi ve İslâmiyet metbu makamında kalacak, din-i hak bu ittifak sonucunda kuvvet bulacak, İslâm ve Hıristiyanlık birlik halinde dinsizlik cereyanına galebe çalacaktır.²³⁸

İslam âlimlerinden bazıları, Hz. İsa'nın şahsen nüzûlünü, Allah'ın hikmetine aykırı bularak, bu nüzûle “şahs-ı manevî” nüzûlü olarak bakmışlardır. Bazıları da ayet ve hadisleri daha değişik şekilde te'vil etmiştir. Said Nursî ise Mesihin nüzûlünün şahsen olacağını nefyetmemekle beraber, daha çok şahs-ı manevî üzerinde durmuş ve Mesihin nüzûlünü, Hıristiyanlık âleminin İslama iktida etmesi şeklinde anlamıştır. Hıristiyanlığın tasaffisi için Mesihin şahsen nüzûlünü de uzak görmemek gerektiğini ifade ederek, “...evet, her vakit melekleri semâvattan yere gönderen, bazı vakitte Hz. Cibril'in Dıhye suretine girmesi gibi onları insan suretine vaz' eden, ruhanîleri âlem-i ervahtan gönderip beşer suretinde temessül ettiren, hatta ölmüş velilerin ruhlarını cesed-i misaliyle dünyaya gönderen bir Hakîm-i Zülcelâl, değil semâ-i dünyada cesediyle bulunan ve hayatta olan Hz. İsa'yı, belki âlem-i ahiretin en uzak köşesine gitseydi ve hakikaten ölseydi, yine şöyle bir netice-i azîme için ona yeniden ceset giydirip dünyaya gönderirdi”²³⁹ demektedir. Şahs-ı manevî olarak gelecek demek, bir şefkat ruhu, bir

²³⁸ Sarıtoprak, **İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi**, ss.128-129.

²³⁹ Mektubat, On Beşinci Mektup, s.372.

merhamet mânâsı öne çıkacak, insanlar üzerinde bir rahmet esintisi belirecek, insanlar birbirleriyle anlaşacaklar, uzlaşacaklar demektir.²⁴⁰

Bu noktada Said Nursî'nin Hıristiyanlarla Müslümanları ortak bir noktada buluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Bu ortak amaç ta inançsızlığa karşı birlikte mücadele etmektir. Günümüzde özellikle onun fikirlerini benimseyenler tarafından sürdürülen diyalog faaliyetleri Nursî'nin ortaya koyduğu bu fikirler doğrultusunda devam ettirilmektedir. Bu noktada Said Nursî'nin Hıristiyanlara karşı yaklaşımına ve Hıristiyan-Müslüman diyalogu konusundaki görüşlerine bakmak faydalı olacaktır.

2.3.1. Müslüman-Hıristiyan Diyalogu:

Said Nursî materyalist ve kapitalist Batıya karşı olmasına rağmen, kapitalist “Avrupalı” ve “Amerikalı”yla, Hıristiyanlığı ciddiye alan ehl-i kitap Hıristiyan “Avrupalı” ve “Amerikalıyı” çok açık bir şekilde ayırd edip Batıyı tenkit ederken bu Hıristiyanları müstesna tutmuştur. Said Nursî'diğer din mensupları, bilhassa Hıristiyanlar hakkında, meşhur “Ehl-i Kitaba Davetiye”sinde ve Risale-i Nurun çeşitli yerlerinde şunları söylemektedir:

“Kur’ân-ı Kerim ehl-i kitabı imana teşvik etmekle, onlara bir ünsiyet, bir sühulet gösteriyor. Şöyle ki:

“Ey Ehl-i Kitab! İslâmiyeti kabul etmekte size bir meşakkat yoktur. Size ağır gelmesin! Zira size bütün bütün dininizi terk etmenizi emretmiyor. Ancak itikadınızı ikmal ve yanınızda bulunan esasat-ı diniye üzerine bina ediniz diye teklifte bulunuyor. Zira Kur’ân, bütün kütüb-ü sâlifinin güzelliklerini ve eski şeriatların kavaid-i esasiyelerini cem etmiş olduğundan, usülde muaddil ve mükemmildir. Yani tadil ve tekmil edicidir. Yanlız, zaman ve mekânın teğayyür etmesi tesiriyle tahavvül ve

²⁴⁰ Fethullah Gülen, “Mesih Nerede,Mehdî Kim?”,<http://www.herkul.org>,11.10.2004.

tebeddüle maruz olan fûruat kısmında müessistir... Bu sırdandır ki Kur'ân fer'i hükümlerden bir kısmını neshetmiştir. Yani vakitleri bitti, nöbet başka hükümlere geldi diye hükmetmiştir.”²⁴¹

Böylece Said Nursî, Hıristiyanların dinlerini bütünüyle terk ederek İslamiyet'e girmeleri şeklinde bir beklenti içinde değildir. Çünkü İslamiyet eski dinlerin güzelliklerini ve şeriatlarının prensiplerini barındırdığı için, ta'dil ve tekmil edicidir. Yalnızca, zaman ve mekânın değişimiyle hükmü kalmayan fûruat kısmında yenilikler getirmiştir. Bu sır gereğince, Hıristiyanlar zaten sahip oldukları dinlerinin esaslarına dayanmakla ve inançlarını tekmil etmekle aslî dinlerine kavuşacaklardır.

Yine Said Nursî Münazarat isimli eserinde, Müslüman kalarak, Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olunabileceğini ifade etmektedir. Dini farklılıklara zarar vermeden politik, sosyal ve ekonomik sahalarda dostluklar kurulabileceğini belirtmektedir.²⁴² Misyonerler ve Hıristiyan ruhanîleri, ile Nurcuların komünizme ve dinsizliğe karşı bir cephe oluşturmaları gerektiğini söyler. “Misyonerler ve Hıristiyan ruhanîleri, hem Nurcular, çok dikkat etmeleri elzemdir. Çünkü herhalde şimal cereyanı, İslam ve İsevî dininin hücumuna karşı kendini müdafaa etmek fikriyle, İslâm ve misyonerlerin ittifaklarını bozmaya çalışacak.”²⁴³

Hıristiyan-İslâm diyalogu için, temel şartlardan birisi de, Risale-i Nur noktasından bakıldığında, her şeyden önce her iki dinin ortak noktaları ortaya çıkar. İşte bu ortak noktalar, İslâmın ve Hıristiyanlığın bütün dünyada ateizme, materyalizme, komünizme v.s. karşı ortak hareket etmeleri imkânını vermektedir. Said Nursî bu dâvaya delil olarak En'âm Sûresinin 48. âyetini delil olarak göstermektedir. Semavi

²⁴¹ İşâratü'l-İcâz,s.1175.

²⁴² Münazarat,s.1944.

²⁴³ Emirdağ Lâhikası-1,s.1744.

dinlerin “hayırlı işlerde yarış”ması, bilhassa dinsizliğe karşı ortak mücadele, ittifakı temin ederek tek bir ümmeti ortaya çıkarmaktan daha önce gelmektedir. O gerçek Hıristiyanları bütün dünyadaki din düşmanlarına karşı mücadelede fevkalâde bir dâvâ arkadaşı olarak görmüştür. Müşterek olarak Cenab-ı Hakka hizmette bulunmak için, zamanımızda, sadece tolerans göstermekten ve hattâ Hıristiyanları Müslümanlaştırmaktan çok daha önemli, kalbî bir arzu olarak kalmıştır. “Risale-i Nur’un İhlas Lem’alarında denildiği gibi, şimdi ehl-i iman, değil Müslüman kardeşleriyle, belki hıristiyanın dindar ruhanileriyle ittifak etmek ve medar-ı ihtilaf meseleleri nazara almamak, niza etmemek gerektir. Çünkü küfr-ü mutlak hücum ediyor.”²⁴⁴

Dinlerin farklılıklarını belki kıyamete kadar sürdürecekleri fikrinden hareket eden Said Nursî, Hıristiyan-İslâm diyalogunun en önemli hedefinin, her iki dinin ortak değerlerinin keşfedilmesi ve dinsizlikle olan mücadelede Kur’ân’ı olduğu gibi İncil’i de hazır kuvvet olarak görmektir.²⁴⁵

1940’lı yıllardan itibaren Said Nursî Müslümanları, inkâr-ı uluhiyeti fitrat haline getirenlerin saldırısına karşı mücadele etmek için dindar Hıristiyanlarla ittifak kurmaya teşvik etmektedir. Risale-i Nur’un farklı yerlerinde bu yaklaşım içinde olunmasından söz edilir. “Hatta hadis-i sahihle, âhir zamanda İsevîlerin hakiki dindarları, Ehl-i Kur’ân’la ittifak edip müşterek düşmanları olan zındıkaya karşı dayanacakları gibi, şu zamanda dahi ehl-i diyânet ve ehl-i hakikat, değil yalnız dindaşı, meslektaşı, kardeşi olanlarla samimi ittifak etmek, belki Hıristiyanların hakiki dindar

²⁴⁴ Emirdağ Lâhikası-1,s.1766.

²⁴⁵ Ursula Spuler, “Hıristiyan-İslâm Diyalogu”,**İslam Düşüncesinin 20.Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî,Milletlerarası Sempozyum**,Mehmet Paksu (editör), İstanbul:Yeni Asya,1992, ss.24-36.

ruhanîleri ile dahi medar-ı ihtilaf noktaları, muvakkaten medar-ı münakaşa ve niza etmeyerek müşterek düşmanları olan mütecâviz dinsizlere karşı ittifaka muhtaçtırlar.”²⁴⁶

Said Nursî, hakiki Hıristiyan ruhaniler derken, İslama düşman olmayan, İsevîlerden bahsetmektedir ki, günümüzde birçok İsevî ruhanîler artık teslis inancını bırakmakta ve Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu değil, Allah'ın bir peygamberi ve Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu kabul etmektedir. Son yıllarında, Said Nursî, Hıristiyanlarla uzlaşma ve dostluk inşası yönünde kendi kişisel gayretlerini de ortaya koymuştur. 1950'de, Roma'ya, Papa XII. Pius'a, Risale-i Nur Külliyyatını göndermiş ve cevaben, 22 Şubat 1951'de, şahsî bir teşekkür mektubu almıştır. Bir gözlemci, bunun, İkinci Vatikan Konsülünde Katolik Kilisesinin Müslümanlara duyduğu saygı ve hürmeti ilan ve de İslâm'ın gerçekten bir selamet ve necat yolu olduğunu beyan etmesinden yalnızca on yıl önce vuku bulduğunu belirtir. Said Nursî, aynı şekilde, bundan birkaç yıl önce, 1953'te, Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında mütecaviz dinsizliğe karşı işbirliği temini için, İstanbul'da Patrik Athenagoras'ı ziyaret etmiştir.²⁴⁷

Son zamanlarda Batıda müşahede edilmeye başlanan bazı gelişmeler dikkate şâyandır. 1215 yılında Papa III. Innocent diliyle Fahr-i Âlem (a.s.)'ı Deccal, İslamiyeti de deccalîyet ilan eden Kilise, II. Vatikan Konsülü ile 1965 yılında İslamiyeti din olarak kabul etmiştir. Kilise, sadece Müslümanlara karşı tavır değiştirmekle kalmamış, kendi itikat esaslarında da tâdile gitmeye başlamıştır. Batıda cereyan etmekte olan gelişmelerin siyasî-ilmî çevrelere de sirayet ettiği söylenebilir. Bu gelişmeler, Said Nursî'nin 1960 yılında, Time gazetesi muhabiri ile yapmış olduğu mülakat sırasında söylediklerini haklı çıkarır niteliktedir. Şunları söylemiştir: “Dünyadaki komünizm ve Siyonizm tehlikesine karşı Müslümanlık âlemi de Hıristiyanlık âlemi de

²⁴⁶ Lem'alar, Yirminci Lem'a, Haşiye, s.663.

²⁴⁷ İntizam Seyda Durgun, “Beyaz Buluşma”, **Köprü Dergisi**, Sayı:93, (Kış 2006).

<http://www.oprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=738>

birleşeceklerdir. Müslümanlarla Hıristiyanlar birleşince komünizm ve Siyonizm tehlikesi ortadan kalkacaktır.²⁴⁸

Son yıllarda Hıristiyanlarla diyalog içerisine girilmesi gerektiği fikri yaygınlık kazanmıştır. Nur Cemaati bu konuda uluslar arası seminerler, sempozyumlar düzenleyerek bu çalışmalara öncülük etmektedir. Ancak cemaatin bu faaliyetlerine ihtiyatlı yaklaşanlar olduğu gibi, şiddetle karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Karşı çıkmadaki gerekçeler şunlardır: Hıristiyan Batı dünyası hiçbir zeminde İslam dünyasıyla bir araya gelmez buna tarih de şahittir. Zira Batılı insanın belleğinde haçlı zihniyeti hala canlılığını muhafaza etmektedir. Diğer bir sebep ise, diyalog çalışmaları aslında misyonerlik faaliyetlerine zemin hazırlamakta böylece diyaloga katılanlar buna alet olmaktadır. Diyalogdan yana olanlar ise bu korkuların yersiz olduğunu, heriki tarafın da birbirlerini kendi dinlerine çekmek gibi bir gayelerinin olmadığını, asıl amacın ortak bir uzlaşma zemini oluşturmak ve yeryüzünde Allah'ın adını ananların sayısını çoğaltmak olduğunu söylemektedirler. Bu nedenle diyalogun lüzumlu olduğuna dair çeşitli gerekçeler dile getirirler. Bunları şöylece zikretmek gerekir:

Birincisi her şeyden önce Müslümanlar diğer dinlerle özellikle de Hıristiyanlarla diyaloga girmek için hem tarihsel tecrübeye sahiptirler, hem de kutsal metinlerinden kaynaklanan uygun bir atmosfer vardır. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm'de, insanların zorla Müslüman yapılmalarını yasaklayan metinler, onlarla en güzel şekilde konuşmayı ve tartışmayı tavsiye ederken, İslamı bir din olarak benimseyenlere “sizin dininiz size; benim dinim bana” diyerek, zimmet ahdi ile İslam toplumunun bir ferdi olarak varlıklarını devam ettirmelerine izin vermiştir. Böylece diğer din ve inanç

²⁴⁸ İbrahim Canan, **İslam Aleminin Ana Meselelerine Bediüzzaman'dan Çözümler**, İstanbul: Yeni Asya, 1993, ss.162-166.

sahiplerine dini, hukukî özgürlük vermiş ve adalet esası üzerine bir sosyal yapı tesis etmeye çalışmıştır.

Ayrıca gerekçesi ne olursa olsun dinler arası diyalogtan kaçınmak mümkün değildir. Çünkü din, gittikçe daha çok gündeme gelmekte ve insanlar globalleşen dünyada, benliklerini muhafaza etmeye gayret etmektedirler. Kimlik, tarih ve kültürden oluştuğu; tarihin büyük bir kısmı ve kültürü oluşturan unsurlar da ağırlıklı olarak dinî olduğundan din, belirleyici özelliğini artırmaktadır.

Üçüncüsü, Müslümanların kendilerini, olduklarını düşündükleri şekilde anlatmalarını sağlayacak bir ortamın olması, aranan ancak bu zamana kadar bulunması mümkün olmayan bir imkân ve fırsattır. Böyle bir fırsatın her ne gerekçe ile olursa olsun elden kaçırılması, sonradan ortaya çıkabilecek pişmanlıklara yol açabilir.

Tüm bu sayılan nedenlerden dolayı diyalogdan kaçınmak doğru değildir. Çünkü, siyasî ortamın hazırlayıcılarının, insanlığın geleceğini kana ve savaşa boğmak maksadıyla, diyaloga değilde savaşa, çatışmaya yönelik medeniyetler çatışması gibi teoriler ürettiği bir ortamda, çok zayıf bir ışık da olsa gelecekte aydınlığın ve barışın hakim olmasına yönelik bu tür çağrılar karşılıksız kalmayacaktır. Bu diyalogun alt yapısı hazırlanmaz ve gereken önlemler alınmazsa, o zaman Huntington'un teorisi, meşruluk kazanmış olur.²⁴⁹

Hıristiyanlar ve Müslümanlar, şayet böyle ortak bir gayret mümkün olacaksa, en azından bir müddet, bu iki mü'minler ailesi arasındaki ihtilafı noktaları gündeme getirmekten uzak durmalıdır. Bunu söyleyerek, Said Nursî, Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında hiçbir farklılığın mevcut olmadığını yahut varolan bu farklılıkların önemsiz olduğunu ima ediyor değildir. Bunlar, Hıristiyan akidesi ile İslâm

²⁴⁹ Adam, "Küreselleşmenin Eşiğinde İslam-Hıristiyan Diyalogu, **Köprü Dergisi**, Sayı: 77, (Kış, 2002).

akidesi arasındaki gerçek ve önemli farklılıklardır. Onun üzerinde durduğu nokta, bu farklılıklar üzerinde yoğunlaşmanın, kafayı bu farklılıklara takmanın; gerek Müslümanları, gerek Hıristiyanları, paylaşabilecekleri çok daha önemli bir müşterek vazifeye karşı, modern dünyaya merkezinde Allah'a imanın yer aldığı ve moral değerlerin ölçüsünü Allah'ın irade ve rızasının oluşturduğu bir hayat ve toplum vizyonu sunma vazifesine karşı körleştirebildiği gerçeğidir.

Çok yıllar önce, 1910-1911'de, Said Nursî'nin Hıristiyanlarla dostluk ilişkileri inşa etme arzusundan dolayı kimilerince sorgulama konusu edildiği görülür. Kendisi, bazı Müslümanların "Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin" (5:51) âyetine vermiş oldukları kısıtlayıcı yorumla karşı karşıya gelir. Bu âyetin ışığında, onun Müslümanlar ile Hıristiyanların dost olması gerektiğini, nasıl ve ne diye söylediği sorulur. Said Nursî'nin cevabı, onun yalnızca Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında sevgi ve dostluğu teşvik etme arzusunun anlaşılması açısından değil, Kur'ân'ı tefsirdeki yaklaşımının anlaşılması açısından da öğreticidir. Onun görüşünce, bu Kur'ânî yasaklama âmm [umumî, genel] değil, mutlaktır; mutlak ise, kayıt altına alınabilir. "Zaman," onun söylediği üzere, "bir büyük müfessirdir; kaydını izhar etse, itiraz olunmaz." Yani, bir mesele zaman içinde tavazzuh ettiğinde, ona itiraz edilmez. "Hem de, hüküm müştak üzerine olsa; me'haz-ı iştikakı, illet-i hüküm gösterir." Yani, bir hüküm türetilmiş bir kanıtı dayalıysa, türetmenin kaynağı hükmün gerekçesini, illetini gösterir.

Said Nursî, bu prensibi sözkonusu âyetin yorumuna tatbik ederek, Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyle ilgili yasağın, ancak onlar Yahudilik veya Hıristiyanlığı aksettirdiğinde geçerli olduğu görüşünü serdedir. Fakat, onun hükmettiği üzere, nasıl bir Müslümanın her bir sıfatı Müslüman olmadığı gibi, bir Yahudinin veya Hıristiyanın bütün sıfatları da inançsızlığı yansıtmaz. Eğer Müslümanlar bir Yahudi veya

Hıristiyanda İslâmî öğretiyeye mutabık düşen nitelikler bulurlarsa, onların bu nitelikleri takdirle karşılaması gerekir. Yahudi ve Hıristiyanlarla dostluğun temelini teşkil eden, bu iyi nitelikler olacaktır. Said Nursî, “Bir Müslüman bir Yahudi veya Hıristiyanı sevebilir mi?” sorusunu gündeme getirir ve cevaben, Müslüman bir erkeğin Kitap Ehli bir kadınla evlenebilmesi örneğini verir. “Ehl-i Kitaptan bir harem olsa, elbette seveceksin”der. Onun Hıristiyanlarla dost olunabileceği tezi, şeriatın bir Müslüman erkeğe bir Yahudi veya Hıristiyan kadınla evlenmesine izin verdiği gerçeğine dayanmaktadır-ki, insan eşini sever, sevmesi de gerekir.²⁵⁰

3. MEHDÎ’NİN ZUHURU İLE İLGİLİ İFADELERİ

3.1. Cefr Yöntemini Kullanarak Mehdî’nin Geleceği Zaman Hakkında Tahminlerde Bulunması:

Said Nursî’ye göre mehdî ile ilgili hadisler müphem olduğundan bu hadisleri yorumlayan tabîin dahi mehdîyi kendi döneminde beklemiş daha da ötesi bazı kimseler geçmişte zuhur ettiğini söylemişlerdir. Nursî’ye göre ise mehdînin ne zaman zuhur edeceği tam olarak bilinmemekle birlikte ayetlerdeki birtakım işârî manalardan hareketle bu konuda bazı bilgilere ulaşmak mümkündür. Said Nursî cefr yöntemini kullanarak mehdînin geleceği zaman hakkında yorumlarda bulunmuştur. Nursî’nin bu konudaki görüşlerini zikretmeden önce, onun, cefr yöntemini bilginin kaynaklarından kabul etmesi hususunu ele almak gerekecektir.

Şii firkalardan imamiyyenin özellikle gayb konusunda bilgi kaynağı olarak kabul ettiği cefr, kelime olarak, bir oğlak yahut kuzu derisi üzerine yazılmış, Hz.

²⁵⁰ Thomas Michel S.J., “Bediüzzaman Said Nursî’nin Düşüncesinde Müslüman-Hıristiyan Diyalogu Ve İşbirliği”, 4. Uluslararası Bediüzzaman Said Nursî Sempozyumu, ‘Kur’ân’ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risale-i Nur Örneği, İstanbul, 20-22 Eylül, 1998.

Peygamber neslinin geçmiş ve gelecekle ilgili olarak muhtaç buldukları bütün gizli bilgileri veya bu tür bilgilerle dolu bir öküz derisini ifade etmektedir.²⁵¹

Said Nursî, cefr ilmi yahut diğer adıyla ebced hesabına değer verir ve gerçekliğine inanır. Bu hususta şöyle demektedir: “Cefr ve ebced hesapları, değil yalnız Muhiddin Arabî gibi dâhî muhakkiklerin, belki ekser edipler ve ulemaların, hususen ehl-i keşfin mabeyninde câri bir medar-ı istihraç ve esrardır. Kur’ân-ı Azimüşşan’ın sûreleri başındaki mukattaat-ı hurufun bu hesapla münasebatı bulunduğunu, hadîs-i şerif isbat ediyor.”²⁵²

Ebced hesabının ilmî ve edebî bir kanun olduğuna dair pek çok delillerin bulunduğunu belirten Said Nursî bu delilleri şu şekilde sıralamaktadır: Hz. Peygamber Yahudilerin mukataa harflerinden cifr ile ‘ümmetinin müddetinin az olduğunu’ söylemeleri üzerine diğer surelerin başlarında olanları okuyarak ‘daha var’ diye cevap vermiş²⁵³; Hz. Ali Celcelutiyye’sini²⁵⁴ bu hesapla düzenlemiş; Cafer-i Sâdık ve Muhiddin Arabî gibi zatlar bunu gaybî bir anahtar kabul etmiş; edipler yapma olarak taklide çalışmıştır. Hatta Allah eşyanın fitratında bu “tevfuk-ı hesbiye’yi bir nizam, birlik, uygunluk ve güzellik kanunu yapmıştır. Bu durum ise,-mesela ellerin, ayakların, damar ve kemiklerin birbirine tevafuk etmeleri, hatta her baharda geçen baharın bir benzerinin yaprak ve meyve olarak az farkla muvafakatlari- ilahî iradeyi ve yaratıcının birliğini gösteren kuvvetli şahitlerdir. Belirttiği bu sebeplerden dolayı Kur’ân’ında işaretlerinde cifri kullanmasını icazının gereği olarak gören Said Nursî bu hususu da şu

²⁵¹ Küleynî, **el-Usul mine'l-Kâfi**, nşr. Ali Ekber el-Gaffarî, Beyrut, 1401, c.1, s.241.

²⁵² Siracü'n-Nur, s.2300.

²⁵³ Birinci Şua, 24. izahtan evvel mühim bir ihtar bölümü, s.842.

²⁵⁴ Hz. Peygamberin derslerine İstinaden aslı cefr ve ebced hesabı ile alâkâli olarak Hz. Ali tarafından telif edilen Süryanice bir kasidedir. Bedî (nadide, eşsiz) manasına gelmektedir. Matbu olup çeşitli kütüphanelerde tek olarak veya çeşitli mecmuaların içinde bulunmaktadır. Risalelerde aslının vahiy olarak Hz. Peygambere bildirildiği ve Hz. Ali'nin de buna istinaden kaleme aldığı belirtilmektedir. (bk. Şualar, 620, 625, 627; S.T.G., 99, 101, 107.)

şekilde ifade etmektedir. Her bir ayetin pek çok manaları vardır. Çünkü Kur’ân ilm-i muhit’ten geldiği için bütün manaları murad olabilir. İnsan sözleri gibi bir iki manaya gelmez. İşte bunun için çeşitli tefsirler yapıldığı halde beyan edilmeyen daha birçok hakikati bulunmaktadır. Bilhassa harfler ve açık manası dışında işaretlerinde çok mühim ilimler vardır.²⁵⁵

Said Nursî’nin cefr konusundaki görüşleri böyle olmakla birlikte İslâm alimlerinin özellikle de kelamcılarının çoğu cefri kabul etmemekte ve bu konuda Nursî’ye eleştiriler yöneltmektedirler. Bu eleştirilerden biri de cefrin İslamî bir temeli bulunmadığı, daha çok Şia kökenli rivayetlere dayandığı ve bu yolla İslam kültürüne intikal ettiği düşüncesidir.²⁵⁶

Nursî’ye yöneltilen birbaşka eleştiri de şöyledir: “Said Nursî, cumhûrun pek başvurmadığı cefri, kesin bilgiye götüren sağlıklı bir yöntem olarak kabul etmez. Ancak onun, İslam kültüründeki bir kısım uygulamalardan, özellikle Muhyiddin İbnü’l Arabî ve İmam Rabbanî gibi bazı bilginlerden etkilenerek Kur’ân’ın i’câzı konusunda cefrin tâli bir delil olarak kullanılabileceğini söylemesi ve otuz üç ayette Nur Risaleleri’ne cefrî işaretler bulunduğunu iddia etmesi isabetsiz en azından tutarsızlıktır. Cefr konusundaki görüşlerinde bu tür çelişkiler de bulunan müellifin, dinî açıdan hiçbir dayanağı bulunmayan ve suistimale son derece müsait olan bu sırrî yöntemi Kur’ân’ın i’câzı gibi çok önemli bir konuda kullanması, onun hakkında hem kendini hem eserlerini dolaylı olarak övdüğü şeklinde bir iddianın doğmasına yol açmaktadır. Nitekim onun bazı risâlelerinin yazılmayıp “yazdırıldığını” söylemesi, bilahere bu eserlerin bir tür “kudsiyete” sahip oldukları, “harflerine bile dokunulmaması gerektiği”

²⁵⁵ Abdülkadir Harmanlı, **Said Nursî’nin Risalelerinde Kelam-Felsefe Problemleri**, İstanbul: Ayışığı, s.34.

²⁵⁶ Yurdagür, “Cefr”, **DİA**, c.7, s.217.

şeklindeki anlaşılması güç bir anlayış doğurduğundan İslam akâidi açısından kabul edilemez yanlış telakkîlere yol açmıştır.”²⁵⁷

Bununla birlikte âlimler tarafından İslâm tarihi boyunca kullanılageldiği gerekçesiyle cefr yöntemini savunanlar da vardır. Bunlara göre kiminin büyücülükle irtibatlandığı, kiminin Ehl-i Şiâ’ya mal ettiği, kimilerinin de Yahudilerin “Kabala”sına dayandırdığı cefr ilmi, İslam tarihi boyunca hep kullanılagelmiştir. Cefr metodunu kullanan alimler, tefsîr ettikleri ayet ve hadislerin sarîh manalarının yanı sıra, bunların altındaki işarî ve remzî mânâları da açmaya ve açıklamaya çalışmışlardır. Said Nursî de Kur’ân’a dayanarak ve her defasında Allah’a sığınarak eserlerinde ebced hesabı ve cifrî yorumlarla bazı istihraçlarda bulunmuş, ileriye yönelik bazı tarihleri zikretmiştir. Said Nursî ağırlıklı olarak bir derece mahrem tuttuğu Birinci Şuâ, 8.,18. ve 28. Lem’a ve bilhassa Sikke-i Tasdik-i Gaybî gibi eserlerinde kullandığı ebced ve cefr ilminin, hakikatte “makbul ve umumî bir düstur-u ilmî ve bir kanun-u edebî olduğu”nu ifade eder. Ayrıca Said Nursî’nin “Rumuzât-ı Semâniye” isimli eseri huruf-u Kur’ân’a dair bilgileri ihtiva eder.²⁵⁸

Bu açıklamalardan sonra Nursî’nin cefri bilgi kaynaklarından biri olarak kabul ettiğini söyleyebiliriz. O, bu yolla elde ettiği bilgileri kullanarak mehdînin geleceği zaman hakkında da bazı yorumlarda bulunmuştur.

Mehdî ile ilgili verdiği tarihlerden biri Tevbe Suresi’nin 32. ayetindeki “Ağızlarıyla Allah’ın nurunu söndürmek istiyorlar. Oysa kâfirler istemese de Allah kendi nurunu tamamlamaktan başkasını istemiyor” ibaresine dayanır. Bu ayette yer alan

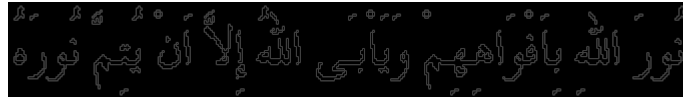
²⁵⁷ Koçar,s.274.

²⁵⁸ M.Latif Salihoğlu, “Asılsız İddialara Kaynağından Cevaplar(1-2)”,Yeniasya Gazetesi,28 Haziran 2006.<http://www.yeniasya.com.tr/2006/06/28/yazarlar/Isalihoğlu.htm>

“Allah kendi nurunu tamamlamaktan başkasını istemiyor” cümlesi hakkında yaptığı açıklamalarda şöyle demektedir:

âyetindeki

cümlesinde

Eğer şeddeli **م** dahi şeddeli *lâm*'lar gibi bir sayılsa, o vakit 1284 eder. O tarihte Avrupa kâfirleri devlet-i İslâmiyenin nurunu söndürmeye niyet ederek on sene sonra Rusları tahrik edip Rus'un '93 muharebe-i meş'umesiyle âlem-i İslâmın parlak nuruna muvakkat bir bulut perde ettiler. Fakat bunda Resâili'n-Nur şakirtleri yerinde Mevlâna Halid'in (k.s.) şakirtleri o bulut zulûmatını dağıttıklarından, bu âyet bu cihette onların başlarına remzen parmak basıyor. Şimdi hatıra geldi ki, eğer şeddeli *lâm*'lar ve **ف** ikişer sayılsa, bundan bir asır sonra zulûmatı dağıtacak zatlar ise, Hazret-i Mehdînin şakirtleri olabilir...²⁵⁹

Said Nursî Hicrî 1327'de Şam'daki Emevî Camii'nde on bin kişilik bir cemaate verdiği Şam hutbesinde, 1371'den sonraki İslâm aleminin geleceğine yönelik izahlar yapmış, ahir zamandan çeşitli tarihler vererek, beklenen mehdînin mücadele ve galibiyet zamanına dikkat çekmiştir:

“Evet şimdi olmasa da 30-40 sene sonra fen ve hakiki marifet ve medeniyetin mehasini o üç kuvveti tam teçhiz edip, cihazâtını verip o dokuz manileri mağlup edip dağıtmak için taharri-i hakikat meyelanını ve insaf ve muhabbet-i insaniyeyi o dokuz

²⁵⁹ Şuâlar, Birinci Şuâ, s.845.

düşman taifesinin cephesine göndermiş, inşallah yarım asır sonra onları darmadağın edecek.”²⁶⁰

Said Nursî, mehdînin geleceği zaman ile ilgili kesin bir tarih vermemektedir. Bununla birlikte o, eserlerinde mehdînin geleceğini haber vermiş, inananların büyük bir ümitsizliğe düştüğünü fark edip “İstikbalde bir ışık var bir nur görüyorum” diyerek her fırsatta onları teselli etmeye çalışmıştır.

3.2. Mehdî'nin Çıkacağını Reddedenlerin İddialarına Verdiği Cevaplar:

Said Nursî mehdînin çıkacağını reddedenlerin iddialarına verdiği cevaplarda şunları belirtmektedir:

3.2.1. Mehdî Meryem Oğlu İsa'dır” Hadisi:

Bazı hadis kitaplarında “Mehdî ancak Meryem oğlu İsa'dır” şeklinde rivâyet vardır. Mehdînin çıkacağını kabul etmeyenler bu hadisi delil gösterirler. Said Nursî bununla ilgili olarak Hanefî âlimlerinden sadece az bir kısmının “ İsa'dan başka mehdî yok” dediklerine dikkat çekmiş, oysa ahir zamanda İsa dışında bir mehdînin çıkacağını ümmetçe kabul edildiğini söylemiştir.

“ Mehdî hakkında Şîilerin ‘On iki imamdan birisi hayatta iken gizlenmiş, âhir zamanda çıkacak’ demelerine mukabil, Ehl-i Sünnetin bir kısmı "İmam-ı Muntazır akîdesi bâtıldır" demişler. Az bir kısım Hanefî uleması da

demişler. Bunda hem Denizli'deki ehl-i vukufun bir kısmı, hem makam-ı iddia yanlış mânâ vermişler. Her asırda mehdî mânâsına ümmetin fitrî bir ihtiyacına binaen beklemişler. Ve birkaç vecihte, rivayetlerin

²⁶⁰ Hutbe-i Şamiye.s.1964.

delâletiyle birkaç mehdi, belki her asırda bir nevi mehdî sâdât-ı Ehl-i Beytten geleceği ümmetçe kabul edilmiş.”²⁶¹

3.2.2. Hadislerin Zayıf Olduğu İddiası:

Mehdîyi kabul etmeyenlerin delillerinden biri de konuyla ilgili hadislerin zayıf olduğudur. Said Nursî'nin bu iddiaya verdiği cevap ise şöyledir: “ Hangi mesele var ki, bazı kitaplarda ona ilişilmesin. Hatta İbn Cevzî gibi büyük bir muhaddis Bazı sahih ehâdisi mevzu dediğini ulemalar taaccüble nakletmişler. Hem her zayıf ve mevzu hadisin mânâsı yanlıştır demek değildir. Belki an'aneli senedle hadisiyeti kat'i değildir demektir. Yoksa mânâsı hak ve hakikat olabilir.²⁶² Bunların zayıf ve muztarip olduğunda ittifak vardır. İmam-ı Şâfiî değil mevzuu, mürseli de kabul etmediği halde, Said Şâfiî iken bunları kavli etmesinin hikmeti anlaşılammıştır iddiasına verdiği cevapta ise; “ İttifak olmadığına bin seneden beri ehl-i hadîs ve ümmetçe bu hakikatın devamı kat'î bir delildir. Bu da hatâ içinde bir hatâdır. Hem İmam-ı Şâfiî mürsel ve zayıf hadîsleri ahkâm-ı şer'iyede hüküm çıkarmak için hüccet tutmuyor. Yoksa-hâşâ-ümmetçe kabul edilen hakikatli hadîsleri ahkâmda değil, fezâil-i a'mâlde ve hâdisât-ı İslâmiyede hüccetlerini ve delâletlerini kabul etmiştir.”²⁶³

3.2.3. Mehdînin Olağanüstü Olduğu İddiası:

Mehdî inancını reddedenlerin ileri sürdükleri bir diğer iddia, çıkacak olan mehdînin beşer üstü sıfatlarla anlatılmış olmasıdır. Said Nursî bununla ilgili olarak, mehdînin harikulade bir insan olmasının dünyanın imtihan meydanı olmasına zıt olduğunu söyler ve şöyle devam eder:

“ Hem de eşhasın şahs-ı manevîsine veya temsil ettikleri cemaate ait âsâr-ı

²⁶¹ Şuâlar, Ondördüncü Şuâ, s.1055.

²⁶² Şuâlar, Ondördüncü Şuâ, s.1055.

²⁶³ Şuâlar, Ondördüncü Şuâ, s.1055.

azîmeyi o eşhasın zatlarında tasavvur ederek öyle tefsîr etmişler ki, o eşhas-ı harika çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Hâlbuki demiştik: bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır, fakat ihtiyarı elinden alınmaz.”²⁶⁴

3.2.4. Mehdî Beklentisinin İnsanı Atalete Sevkettiği İddiası:

Mehdî beklentisi içinde olmanın acizlik ve zaaf olduğunu, himmeti ve hizmeti başkasından bekleme psikolojisinden kaynaklandığını iddia edenler bu inancın ümmeti atalete sevk ettiğini düşünmektedirler. Said Nursî ise mehdî inancının insanı ümitsizliğe düşürmediğini bilakis ümitvar olmayı gerektirdiğini belirtir. Risalelerinde Müslümanlara her ne durumda olursa olsun asla ümitlerini yitirmemeleri gerektiği konusunda nasihatlerde bulunan Nursî, bu konudaki ayet-i kerîmelerden yola çıkarak Allah’ın, İslâm ahlâkını tüm dünyaya hâkim kılacağını, inanan kullarını güç ve iktidar sahibi yapacağını, bu duruma da Hz. İsa ve Mehdî’nin vesile olacaklarını belirtmiştir. Ona göre mehdî inancı bir köşeye çekilip onun gelmesini bekleyerek yapılması gerekenleri yapmamak ve sorumluluktan kaçmak anlamına gelmemektedir. Tam tersine bu inanç, Allah’ın vaadinin gerçekleşmesi ve İslâmın tüm yeryüzüne hâkim kılınması amacına hizmet ettiğinden Müslümanları gayrete getirmekte İslâm yolundaki çalışmalara hız katmaktadır. “Resul-i Ekrem Aleyhisselâtu Vesselâm, vahye istinaden, her bir asırda kuvve-i mâneviye-i dehşetli hadiselerde ye’s’e düşmemek için, hem âlem-i İslâmiyetin bir silsile-i nuraniyesi olan Âl-i Beytine ehl-i imanı manevî raptetmek için Mehdîyi haber vermiş.”²⁶⁵

²⁶⁴ Sözler, Yirmi Dördüncü Söz, s.149.

²⁶⁵ Mektubat, On Dokuzuncu Mektup, s.391.

4. MEHDÎ'NİN KİMLİĞİ

Said Nursî, Risalelerinde mehdînin kim olduğu ya da olacağı konusundan ziyade mehdî sıfatı, bu sıfatı taşıyanın özellikleri, mehdînin vazifeleri ve âhir zamanda üstleneceği sorumlulukları hakkında bilgi vermektedir. Mehdîliği bir sıfat olarak telakkî ettiğinden, âhir zaman mehdîsinin şahsını ön plana çıkarmamıştır. Bunun yerine bu görevi yerine getirecek manevî bir şahıs olan mehdî cemaatine vurgu yapmıştır. Zira Nursî'ye göre zaman şahıs zamanı olmayıp cemaat zamanıdır. Bu nedenle mehdînin üstleneceği görevin tek başına bir şahıs tarafından yerine getirilmesi Allah'ın koyduğu sosyal kanunlara da aykırıdır. Said Nursî'nin içinde bulunduğu 19. yy. dinsizlik cereyanının ilmî, ictimaî, iktisadî velhâsıl toplumsal hayata nüfuz eden her alanda doruğa ulaştığı bir dönemdir. Bu dönemde ortaya çıkan fikir ve cereyanların İslam dünyasına sızmasıyla birlikte dinin en önemli rüknü olan iman hususu tehlikeye girmiştir. İşte böyle bir dönemde imanı kurtarmak ve İslam ahlakını tüm yeryüzüne hâkim kılmak görevi artık eskiden olduğu gibi şahısların değil bir topluluğundur. Bu nedenle şahısların kimliğine takılıp kalmak asıl vazifenin aksatılmasına ve unutulmasına sebep olacaktır. İşte bu noktada Said Nursî kendisine atfedilen mehdîlik yahut mücedditlik konusunu müphem bırakmış, sorulan sorulara da te'vile müsait cevaplar vermiştir. Eserlerinde yer alan kimi ibarelerden onun mehdî olduğu ancak bunu perdelemeye çalıştığı gözlenirken kimi ifadelerinde ise mehdîliği reddettiği görülmekte bununla birlikte mehdiye zemin hazırlayan biri olduğunu söylemektedir.

4.1. Mehdîlik Sıfatının Said Nursî'ye Atfedilmesi:

Günümüzde Nursî'nin fikirlerini benimseyenlerden bazıları onun mehdî olduğunu iddia etmektedir. Örneğin İsmail Mutlu, âhir zaman mehdîsinin Said Nursî olduğunu söyler. Onun yazmış olduğu Risale-i Nur isimli eseriyle, Kur'ân'ın sönmez bir nur olduğunu bütün inkarcılara ispat ettiğini, küfrün belini kırdığını ve küfür ehlinin

tahribatını tamir ettiğini belirtir. Daha önce de belirttiğimiz gibi hadislerde ve Said Nursî'nin kendi ifadelerinde mehdînin ehl-i beytten olacağı yer almaktadır. Bu noktada yazar, Said Nursî'nin ehl-i beytten olduğunu öne süren deliller getirir:

Bu delillerden ilkinde Said Nursî, Muhakemât'ta yer alan ifadelerinde, seyyid olmayanın "seyyidim", seyyid olanın "seyyid değilim" demesinin haram olduğuna dikkat çekmektedir.²⁶⁶ Talebelerinden Osman Çalışkan, Salih Özcan ve Hüseyin Aksu'ya kendisinin ehl-i beytten olduğunu söylemiştir. Eğer kendisi seyyid olmasaydı, bu zâtlara kendisinin seyyid olduğunu söylemezdi.

İkincisi; mahkemelerde kendisine yöneltilen "Mehdîliğini ilan etse bütün talebeleri kabul eder" şeklindeki ithamlara şu şekilde cevap vermiştir:

"Ben kendimi seyyid bilemiyorum. Bu zamanda nesiller bilinmiyor. Halbuki âhir zamanın o büyük şahsı, Âl-i beytten olacaktır. Gerçi mânen ben Hazret-i Ali'nin (r.a.) bir veled-i mânevîsi hükmünde ondan hakikat dersini aldım ve Âl-i Muhammed (a.s.m.) bir mânâda hakikî Nur şakirtlerine şâmil olmasından, ben de Âl-i Beytten sayılabiliyorum. Fakat bu zaman şahs-ı mânevî zamanı olmasından ve Nurun mesleğinde hiçbir cihette benlik, şahsiyet, şahsî makamları arzu etmek, şan ve şeref kazanmak olmaz; ve sırrı ihlâsa tam muhalif olmasından, Cenab-ı Hakka hadsiz şükür ediyorum ki, beni kendime beğendirmemesinden, ben öyle şahsî ve haddimden hadsiz derece fazla makamata gözümü dikmem. Ve Nurdaki ihlâsı bozmamak için, uhrevî makamat dahi bana verilse, bırakmaya kendimi mecbur biliyorum."²⁶⁷

Kendisine yöneltilen ithamlardan anlaşılacağı üzere hükümet, Said Nursî'nin mehdî olarak çıkmasından çekinmektedir. Çünkü mehdîlik hadisesinin siyasî bir yönü

²⁶⁶ Muhakemat,s.1999.

²⁶⁷ Emirdağ Lâhikası-I,s.1794; Şuâlar,Ondördüncü Şuâ,s.1064.

vardır. Said Nursî onları telaşlandırmamak için, bu ithama te’vile müsait bir cevap vermiştir. Ayrıca bu ifadelerden anlaşıldığı üzere kesin bir dille mehdîliğini reddetmemektedir. “Ben kendimi seyyid bilemiyorum. Bu zamanda nesiller bilinmiyor.” diyerek kendisinin seyyid olabileceğine işaret etmektedir.

İsmail Mutlu’ya göre Said Nursî, ehl-i beytten olduğunu da mehdî olduğunu da eserlerinde üstü kapalı olarak açıklamıştır. Kendisinin mehdî olduğu ile ilgili olarak sorulan sualleri reddetmez. Fakat nazarları şahıstan, bir şahs-ı manevî olan Risâle-i Nurlara çekmektedir. Mehdîlik sıfatını Risâlelere atfetmektedir.²⁶⁸ Risâle-i Nur’un müceddid-i din olduğunu söyler. Sonuç olarak Risale-i Nurlar mehdînin vazifesini yapıyorsa, Nurların müellifine de asrın mehdîsi denilebilir.²⁶⁹

Yazar Şaban Döğen ve Hüseyin Demirel ‘Mehdîlik’le ilgili yazmış oldukları eserlerinde, Said Nursî’nin mehdî olduğunu açıkça belirtmemelerine rağmen, konuyla ilgili hadisleri izah tarzları, okuyucunun zihninde Nursî’nin mehdî olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Hadisler genellikle Said Nursî’nin Tilsimler Mecmuası adlı eserinden derlenmiş ve onun yorumlarına yer verilmiştir. Bunları şöylece zikretmek mümkündür:

“Mehdî kendini gizleyip perdeleyecek; sağlığında kendisini hiçbir zaman mehdî olarak ilan etmeyecektir. Hatta insanlar ona gidip ‘Alametler sende mevcut, sen mehdîsin’ dedikleri halde o gene reddedecektir.” Nitekim Said Nursî de kendini açıkça mehdî ilan etmemiş, şahsının ön plana çıkmasının Risale-i Nurlar’ın vazifesini gölgeleyeceğini belirtmiştir.

Bayazid-i Bistamî, mehdînin babadan Hasenî, ana cihetinden de Hüseyinî olduğunu söyler. Said Nursî de talebelerinden bazılarında kendisinin hem Hz. Hasan’ın

²⁶⁸ Emirdağ Lâhikası,s.1727,1873;

²⁶⁹ İsmail Mutlu,**Bediüzzaman’ın Yorumları Işığında Kıyamet Alametleri**,5.Basım,İstanbul:Mutlu, 1996,ss.187-209.

hem Hz. Hüseyin'in neslinden olduğunu açıklamıştır. Ayrıca mehdînin ehl-i beytten olacağına dair rivayetler de bulunmaktadır.

“Mehdî Arab'a hâkim oluncaya kadar kıyamet kopmaz.” Yani Arapların içinden çıkmayacaktır. “Mehdî Rum'dan ayrılmayacaktır.” Yani faaliyetini Türkler içinde yürütecek demektir. Çünkü eskiden Türkiye'ye diyar-ı Rum deniliyordu.

Hadislerde mehdînin başına da dikkat çekilmiş, sünnet olan sarığı başından çıkarmayacağı bildirilmiştir.

“Allah onu bir gecede ıslah eder.” Yani onun uzun boylu ilim öğrenmeye ihtiyacı yoktur. İlmine olağanüstü bir tarzda kavuşacaktır. Ayrıca mehdînin cifr ve ebced ilmini, müsbet bilimleri bileceği belirtilmektedir. Nitekim Said Nursî'nin hayatı ile ilgili eserlere baktığımızda, ilim öğrenmek için uzun boylu bir tahsil hayatına gerek duymadığını görmekteyiz. Kitaplardaki bilgileri çok kısa bir zamanda hıfz etmiş, küçüklüğünden beri az yemek, az konuşmak, gazete-kitap okumamak şeklindeki riyazetiyle ilham ve keşf mertebelerine ulaşarak eserlerini de bu yöntemle oluşturmuştur.

“Mehdînin efdaliyeti, bütün kederlere ve şiddetli fitnelere gösterdiği azami sabır cihetiyledir...Deccalin muhasarası üzerinden kalkmayacaktır. Yoksa mehdînin efdaliyeti, sevap ve Allah katındaki mertebesinin yüksekliği sebebiyle değildir.”

“Deccal ile mehdî aynı zamanda gelecektir. Deccal tahrip edecek, mehdî tamir edecektir. Mehdî imanda ısrar edecek, deccalin teklif ettiği dünya nimetlerini ve makamlarını reddedecektir. Deccal 'onu tutun yaralayın' diyecek, mehdînin sırtı ve karnı dövüle dövüle genişletilecektir.” Yani zulme uğramasına rağmen mehdînin davası etrafa ilan edilip yayılacaktır. Said Nursî'ye de devlet kademesinde bazı önemli görevler teklif edilmesine rağmen kabul etmemiştir.

“Deccal yine onu öldürmek için alır. Ama onun boynu ile köprücük kemiği arası bir bakır levha haline geliverir ve deccal artık onu kesebilecek hiçbir yol bulamaz. Sonunda onu iki eli ve iki ayağı ile yakalar ve fırlatıp atar. İnsanlar deccalin onu ateşe attığını sanırlar. Oysa o mü’min cennet içine atılmıştır.” Onu ateşe atması, zamanında bir nevî cehenneme dönen zindanlara atması demektir. Aynı zamanda bu, deccalin mehdîyi en ücra, ıssız yerlere süreceğini, oraların ise bağık bahçelik yerler olacağını da göstermektedir.

“Ümmet-i Muhammed’in son emiri Ehl-i Beyt-i Nebevîden hüsn-ü sîret sahibi mehdî çıkacak, Kayser şehrini fethedecek, zamanında deccal çıkacak ve Hz. İsa gökten inecek.” Kayser şehri Kostantiniyye yani İstanbul’un ilk fethi Fatih Sultan Mehmet tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak öyle bir zaman gelecek İstanbul işgal edilecek ve mehdî tarafından yeniden fethedilecektir. Bu hadisten, fisku fesada gömüldüğü bir zamanda mehdînin onu mânen fethedeceği anlamı da çıkarılabilir.

Mehdî aynı zamanda büyük bir müceddittir. Mesajının temelini de insanı mânen diriltecek îmanî hakikatler teşkil etmektedir. “Benim vahy üzere mücadele verdiğim gibi mehdî de sünnetim üzere mücadele verir” hadisi gereyince mehdî, zamanına İslamın damgasını vuracak, İslam’a yöneltilen hücumları bertaraf edecek, sünnet-i seniyyeyi ihyâ edecektir.²⁷⁰

Böylece yukarıdaki ifadelerden Said Nursî’nin hem müceddit hem mehdî sıfatını taşıdığı sonucunu çıkartmak mümkündür. Zaten Nursî’nin takipçileri, onun mücedditliği konusunda hem fikir olmakla birlikte mehdîliği hususunda farklı görüşler serdetmişlerdir. Kimileri onun 13.yüzyılın mücedidi olduğunu ve kendisinden sonra gelecek olan âhir zaman mehdîsine zemin hazırladığını, âhir zaman mehdîsinin başka

²⁷⁰ Demirel,ss,309-333;Döğen, “Mehdî Üzerine”,**Köprü Dergisi**, Sayı:51,(Yaz 95),
<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=226> (31/07/2006)

bir şahıs olacağını söylerken kimileri de Said Nursî'nin mehdî olduğunu ve ondan sonra da mehdî gelmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu son görüşü savunanlara göre mehdî gelmiş ve görevini yapıp gitmiştir. Onun ortaya koyduğu fikirler ve eserler mehdî vazifesini görecek ve bu hizmeti onun sâdik takipçileri devam ettirecektir.

Bu anlatılanlardan sonra akıllara şöyle bir soru gelebilir. Eğer Said Nursî mehdî ise niçin açıkça mehdîliğini ilân etmemiştir? Onun mehdî olduğunu kabul edenlere göre bu durumun birkaç nedeni vardır:

Birincisi; mehdîlik siyasî bir güç demektir. Hiçbir devlet kendi toprakları içerisinde bir mehdî çıkmasını istemez ve buna fırsat vermez.

İkincisi; bizzat mehdîlik vazifesi buna mânidir. Mehdî geldiğinde 'Ben mehdîyim' diye ortaya çıkmayacaktır.

Üçüncüsü; zaman cemaat zamanı olduğundan Said Nursî nazarları fertten ziyade cemaate ve bir şahs-ı manevî olan Risale-i Nurlara yöneltmiştir.

Bir diğer sebep te, iman hizmetine gölge düşürmemektir. Çünkü mehdînin üç vazifesinden en mühimi, iman hizmetidir. Fakat zamanımızda insanlar siyasetle daha çok meşgul olduklarından, mehdînin diğer iki vazifesini ön planda görürler. Bu da mehdînin makam peşinde olduğunu hatıra getirebilir. Bu yüzden de Said Nursî insanların siyasetle daha çok meşgul oldukları bir zamanda 'Ben Mehdîyim' diyemezdi.²⁷¹

Said Nursînin mehdîliğini kabul edenlere göre, mehdînin üç vazifesi de onda toplanmıştır. Ancak içinde yaşanan durum ve şartlar bazı şeylerin değişmesine, daha mühimin mühime tercih edilmesine sebep olabilir. Nitekim Said Nursî de siyaset

²⁷¹ Mutlu,ss.203-205.

âlemindeki görevinden feragat ederek, en mühim hizmet olan iman hizmetine kendisini vermiştir. Zaten iman hizmeti yerine getirildiğinde hayat ve şariat vazifeleri kendiliğinden gelecektir. İman hizmeti yerine getirilmeden, hayat ve şariat için çalışmak boşunadır. Said Nursî'nin kendisi de, mehdînin vazifelerini tamamlamaya onun şahs-ı mânevîsinin devam edeceğini söyler.²⁷²

Mustafa Akça da bir makalesinde mehdî ve mehdiyet kavramları üzerinde durmakta ve Said Nursî'nin mehdîliğine atfen şunları söylemektedir:

“Mehdî bir isimden çok bir sıfat; şahıstan ziyade tesanüdden hasıl olan bir şirket-i kudsiyye. Bir savaşçıdan çok bir alim; kılıçtan ziyade kalem; bir ordu değil bir dârü'l fûnûn; politikacıdan ziyade bir ehl-i tefsîr; bir şeyhten çok bir muhakkik; kerametle değil bürhan ile konuşan bir keyfiyettir. Şerri defetmeyi celb-i nef'a tercih ettiğinden sansasyondan münezzehtir bir ihlas-ı mücessem. Ömer Muhtar bir şakirdi, Mehmet Feyzi bir şakirdi, Ahmet Yasin bir şakirdi. Bernard Shaw ve Eva Vitray birer muavini, Seyyid Kutup ve İzzetbegoviç talebeleri. Fakat bundan onların da haberleri yok. Şuurunu taalluk etmeyen organik bir birliktelik. Velayet bir makam-ı iddia değil, bir makam-ı isbat ve delil olduğundan ‘ben mehdîyim’ demiyor. Mehdî hak ve hakikati ilan edecek, şariat-ı Ahmediye'yi ders verecektir. Hadiste denildiği gibi, Taberiye Gölü'ne fırlatılmış olan Tabut-u Sekîne'yi bulacak; Kur'ân'ın okyanusuna bir gavs-ı muhteşem gibi dalıp, Âsâ-yı Musa'nın bu zamanda bir mümesili olan eserleriyle ehl-i küfrün yılan misal zülüm-kârâne fikirlerini tardedecek; bununla mehdî olduğu bilinecektir. Kendisinden sonra kürsüsünden ders alan bir takım insanlar ekonomide, hukukta, eğitimde, aile yaşantısında, coğrafyalar arası ilişkilerde, kısacası hayatın tüm katmanlarında onun vazettiği prensipleri hayata geçirecekler. Yani bir medeniyet önerecekler. Yoksa bütün dünyaya, siyaset cihetiyle hükümran olacağını ve

²⁷² Mutlu, ss.215-220.

mahkemelerde mevhum bir adaleti yerleştireceğini düşünmek, en hafifinden safdillik demektir. Çünkü adalet, mahkemelerde değil kalplerde ve akıllarda tesis edilirse gerçek bir adalettir. Mehdî, temsil ettiği şahs-ı manevî ile hakikat-ı adaleti tüm dünyaya ilan ve ispat edecek. Vefatından sonra oluşturduğu cemaati vesilesiyle hizmeti idame olunacak. Hatta siyaset-i islamiyenin ve şariat-ı Furkaniye'nin icrası zamanında, askerlerinden müteşekkil bir şahs-ı manevîye ve bu şahs-ı manevînin bir mümessiline mehdî nazarıyla bakılacak; hakiki mehdî olan o zât-ı nuranî de kabrinde pişdarı olduğu o bahar güllerini; kendisine Kehtani de denilen Cehcah namındaki halifesini ve ardına takılan kardeşlerini temaşa edecek.²⁷³

Said Nursî'ye atfedilen mehdîlik sıfatı nedeniyle bazı ilim adamları onunla Şii imamları arasında irtibat kurarak, onun takipçilerinin oluşturduğu cemaatin bir fırka hüviyeti taşıdığı kanaatine varmıştır. Bunlardan biri olan Yaşar Kutluay, Sadi Nursî'ye atfedilen özellikleri ele alarak, bu özelliklerin benzerlerini İslam Mezhepler Tarihi'nde aramaya çalışmış ve bunları şu şekilde sıralamıştır:

1. Doğduğu andan itibaren insanüstü bir varlık olduğu, tavır ve davranışları ile bellidir, şeklindeki özellik hemen hemen bütün Şi'î imamlarında bulunmaktadır.

2. Said Nursî çok küçük yaşta iken ilahî bir lütuf ile bütün ilimleri hemen öğrenmiş, hayatında hiç soru sormayıp yalnız suallere cevap vermiştir. Bu da imamlara has bir özelliktir. Şia inancına göre hiçbir imam bir başkasına soru sormamış, ancak kendisine sorulanları cevaplandırmıştır.

3. Bazı gerçeklere “hakke’l-yakîn” derecelerinde ilhamla vakıf olması özelliği de Said Nursî'ye mahsus kalmamakta, bu konuda bütün Şi'î imamları ve onlar dışında bilhassa Muhtâr es-Sakafî ile birleşmektedir. İstikbalde olacak olayları vuku

²⁷³ Mustafa Akça “Bir Fitnenin Seyir Defteri”, **Köprü Dergisi**, .Sayı:61,(Kış,98).

bulmalarından önce haber verme konusunda da yine Muhtâr'a çok benzemektedir.

4. Kur'ân-ı Kerîm'de, kendisinin yazdığı risalelere ve nurculara işaretler bulunduğu, bu işaretlerin risaleler dolayısıyla kendisine de râci olduğu görüşüne yine Şia'dan Beyân b.Sem'ân ve Ebu Mansûr el-İclî'de rastlanılmaktadır.

5. Said Nursî'nin birçok hârikulade işler yaptığı ileri sürülmektedir. Mesela, Nur Risaleleri'nin ifadelerindeki "i'câz" bunlardandır. Zira düzgün ifadeli tek risale değil, sadece tek sahife bile bulmak müşkildir.

6. Birçok defalar zehirlenerek öldürülmesine çalışıldığını ve bu şekilde birgün öldürüleceğini, daha doğru bir deyimle şehîd edileceğini iddia etmesi de "İsna'aşeriyye" imamları ile paylaştığı bir özelliktir. İsna'aşeriyye'de teessüs eden an'aneye göre imamların hiçbiri normal ölümle ölmemiştir, hepsi öldürülmüş yani şehîd edilmiştir. Bu şhadette seçilen yol büyük çoğunlukla zehirdir.

7. Said Nursî hayatının ikinci devresinde yazdığı risalelerin hemen hepsinde siyasetten kaçındığını tekrar tekrar belirtmektedir. Bu cephesiyle de geçmiş Şi'î fırkalarını hatırlatmaktadır. Birçok Şi'î imamı, kendilerinin siyasetle alakadar olmadıklarını, ilim, ibadet ve zikirle vakit geçirdiklerini ileri sürmüşlerdir.

Kutluay, tüm bu benzerliklerden hareketle Nurculuğu bir fırka olarak tanımlamakta ve şöyle demektedir:

"Said Nursî'nin vefatının ardından, takipçilerinden büyük bir grup onun öldüğünü kabul etmiş yerine kimin gerçek mücadelesini devam ettireceğini, daha doğrusu şakirdler arasında başlayan nüfuz kavgasından kimin galip çıkacağını beklemeye başlamışlardır. Daha küçük bir grup ise onun ölümünü kabul etmemektedirler. Onun ölmediğini pek yakında rücu ile şakirdlerinin başına geçip eksik

kalmış olan işini tamamlayacağını belirtmektedirler. Yukarıdan beri gösterilmeye çalışılan karakterleri ile Said Nursî'nin ortaya attığı bu hareket, bu haliyle tipik bir fırka hüviyeti taşımakta, geçirdiği merhale ve istihaleler de bunu teyid etmektedir.”²⁷⁴

4.2. Mücedditlik Sıfatının Said Nursî'ye Atfedilmesi:

Said Nursî'nin asrın müceddidi olduğu konusunda neredeyse tüm takipçileri hemfikirdir. Selahaddin Yaşar bu konuda şöyle demektedir: “Said Nursî Peygamberimizin tebşiri ile geleceği bilinen ve daha önce her yüz senede bir gelen müceddidler silsilesinin bu zamandaki mümessilidir. İnsanların neseblerine, isteklerine veya beklentilerine göre değil, liyâkatlarına, eserlerine ve yaşadıkları hayata bakılarak verilen bu kudsî sıfatlar, zandan veya kanaatlardan ibaret bir iddia neticesinde Said Nursî'ye verilmemiştir. Onun hayatını bilip, dâvâsını, mücadelesini takip ederek eserlerini okuyan İslâm âlimlerinin, önceleri ferdî bir kanaat halinde dile getirdikleri, daha sonra bu ferdî kanaatların birleşmesi ve fikirlerine itibar edilen insanların da aynı kanaatı taşımaları neticesinde, onun gıyabında ve iradesi dışında şekillenen kaderî bir hükümdür.”²⁷⁵

Colin Turner ise “Müceddidlik ve Bediüzzaman” adlı yazısında şunları söylemektedir: “Risale-i Nur'u inceleyen bir kimse, bu külliyatın beş bin sayfasından herhangi birinde tecdid alâmetlerini teşhis etmekte ve bir Müceddidin mührünü görmekte zorluk çekmeyecektir. Yıllar süren araştırma ve karşılaştırmalarım sonunda inancım odur ki, Risale-i Nur, kâinatı olduğu gibi gören, îman hakikatini olduğu gibi takdim eden, Kur'ân'ı Resulullahın murad ettiği gibi tefsir eden, modern insana musallat olmuş asıl tehlikeli hastalıkları teşhis edip kalıcı tedâvi çareleri sunan, kendi

²⁷⁴ Kutluay, “Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursî ve Nurculuk”, **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, c:3. Sayı:3-4, (1959-1960), İstanbul: 1966. ss.211-226.

²⁷⁵ Selahaddin Yaşar, **Bediüzzaman Kimdir?**, 3. Basım, İstanbul:Gençlik, 1995. s.274.

içinde yeterli ve şümüllü yegâne İslâmî eserdir. Bu yüzden, Risale-i Nur Müellifinin, hiçbir şüpheye yer bırakmayacak şekilde müceddid ünvanına lâyük olduğuna inanıyorum. Zamanının yegâne müceddidi olup olmadığını yahut Risale-i Nur'un yegâne tecdid eseri olup olmadığını bilemem; ama daha önce söylediğimi tekrarlamak gerekirse, yarı ömrümü alan arayışlarımın sonunda, müceddid ünvanına Risale-i Nur Müellifinden daha lâyük bir kimseyi bulamadığımı söyleyebilirim.”²⁷⁶

Ahmet Akgündüz Said Nursî'nin büyük bir İslam alimi ve asrın müceddidi olduğunu, sosyal ve siyasî hayata ait İslamın yüce düsturlarını izah ettiğini, istikbale ait tesbit ve görüşlerini, zaman ve hadiselerin tasdik ettiğini söylemektedir. “Bediüzzaman'ın kelamda müceddid, muasırları arasında mümtaz bir yeri olan müfessir, yüzlerce hadisi, senedleriyle birlikte nakledecek kadar muhaddis ve kısaca akranlarının fevkinde bir İslam âlimi ve dahi olduğunda, dost ve düşmanları ittifak halindedirler. Bediüzzaman'ı diğer İslam âlimlerinden en ayırıcı özelliği, asırlarca İslam âlimleri arasında ihtilaf vesilesi olmuş ve bir türlü halledilememiş bir kısım itikadi meseleleri, asrımızın insanının anlayışına uygun olarak farklı bir metotla izah edebilmesidir. Buna ilim ve san'at asrı olan asrımızdaki bir kısım felsefî meseleleri de eklerseniz, Bediüzzaman gibi bir allameye ve Risale-i Nur gibi bir Kur'an tefsirine olan ihtiyacı daha iyi takdir edersiniz.”²⁷⁷

4.3.Said Nursî'nin Şahsından Çok Risalelerini Öne Çıkarması:

Said Nursî, şahsı için herhangi bir mertebe, velayet iddiasında bulunmaz; bütün dikkatleri yazdıklarına yönlerdirir. Zira yazdıklarının hemen tamamının ilhama

²⁷⁶ Colin Turner, “Mücedditlik ve Bediüzzaman”, **İslam Düşüncesinin 20.Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî, Milletlerarası Sempozyum**, Mehmet Paksu (ed.) İstanbul:Yeni Asya,1992, ss.174-184.

²⁷⁷ Ahmet Akgündüz, “Vefatının 30.Yılında Bediüzzaman Said Nursî'nin Fikirleri ve İslam Düşüncesindeki Yeri”, **Uluslar arası Bediüzzaman Said Nursî Sempozyumu**, İstanbul,16 Mart 1991.

dayandığını söyler. İlhamla yazıp, konuştuğunu sık sık ifade eder. Risalelerin yazılışını şöyle anlatır: “Risale-i Nur’un mesâili, ilim ile, fikir ile, niyet ile ve kasdî bir ihtiyarla değil, ekseriyet-i mutlaka ile sünühat, zuhurat, ihtarat ile oluyor.”²⁷⁸ Risalelerde “birden hatıra geldi”, “kalbe geldi”, sorulan bir cevaba “gelen cevap”, “ihtar edildi”, “kalbde bir ihtiyaç oldu”, “birden ihtar edildi ki”, gibi ifadeler sık sık geçer.

Hemen her vesileyle, kendisine haddinden fazla değer ve makam vermemelerini, şahsı adına bunları kabule hakkı olmadığını; ancak, Risale-i Nur hizmetleri ve Kur’ân’ın dellallığını yapmak hasebi ile bu övgüleri kabullenebileceğini söyler.²⁷⁹ Ardından, otuzbirinci ayetin girişindeki ilk cümleden, cifir hesabı ile Risale-i Nur’ların yüzyılımızın manevî hastalıklarının büyük bir çoğunluğunu tedavi edebileceği anlamını çıkardıktan sonra, kendisi için de şu işareti görür: “Said tam toprak gibi mahviyet ve terk-i enâniyet ve tevâzu-ı mutlakta bulunmak şarttır; tâ ki, Risale-i Nur’u bulandırmasın, tesirini kırmasın.”²⁸⁰ Arkadaşlarına yazdığı bir mektubunda; “Perde açılrsa ve benim baştan ayağa kusurlu mahiyetim görünse, pişman olabilir benden kaçabilirsiniz; bunun için, beni haddim olmayan makamlara yükselterek bana bağlanmayınız. Ben size nisbeten kardeşim, mürşitlik haddim değil; üstad da değilim, belki ders arkadaşım.”²⁸¹ der.

Velayet ve gücün, yazara değil esere atfedilmesi gibi bir tutum İslâm tasavvuf-tarikat geleneğine aykırıdır. Said Nursî bu tavrıyla diğerlerinden ayrılmaktadır. Risale-i Nur’a özel bir şahsiyet atfedilmekte ve bütün olağanüstülükler bu şahsiyete bağlanmaktadır. Kendisi sıradan bir aracı nakilci gibidir; Kur’ân hakikatlerini

²⁷⁸ Kastamonu Lâhikası,s.1625.

²⁷⁹ Kastamonu Lâhikası,s.1575.

²⁸⁰ Kastamonu Lâhikası,s. 1576.

²⁸¹ Kastamonu Lâhikası,s.1637.

Risaleler'e aktarmaktadır. Mürşit, mürebbi hepsi Risalelerdir ve ne alınacaksa, onlardan alınacaktır.

Şerif Mardin 1987 Mayıs ayında nokta dergisinde yayınlanan yazısında Nursî'nin bu tavrıyla tarikatler arasındaki farkı şöyle açıklamıştır: “Tarikatlerde, örneğin Nakşibendîlikte, bir manevî liderle rabîta-manevî köprü-kurmak esastır. Said Nursî çok açık olarak bu köprünün salık ile Said Nursî'nin mesajı-eserleri-arasında kurulması gerektiğini vurgulamıştır. Bugün Said Nursî'nin eserlerini okumak için toplanan gruplar, şahsi rabitanın yerine-belki de ideolojik olarak tanımlanabilecek-bir örgütlenme ilkesinin örüntüsüyle gruplaştıkları oranda ‘tarikat’ olarak değil ‘bir inanç hareketi’ olarak tanımlanabilirler.”²⁸²

Said Nursî kendisini mehdîye giden yolu hazırlayan biri olarak görmekte, yaptığı hizmetlerle bu mübarek şahsa zemin hazırlayan bir öncü olduğunu belirtmektedir. “Çok zaman evvel bir ehl-i velâyetten işittim ki: O zât, eski velilerin gaybî işaretlerinden istihrac etmiş ve kanaati gelmiş ki, “Şark tarafından bir nur zuhur edecek, bid’alar zulümâtını dağıtacak. Ben böyle bir nurun zuhuruna çok intizar ettim ve ediyorum. Fakat çiçekler baharda gelir. Öyle ise o kudsî çiçeklere zemin hazır etmek lâzım gelir. Ve anladık ki, bu hizmetimizle o nuranî zatlara zemin izhar ediyoruz.”²⁸³ Ayrıca kendisini mehdînin bir askeri kabul etmekte ve mehdîlik vazifesini şahsından çok risalelerine atfetmektedir. “ O ileride gelecek acib şahsın bir hizmetkârı ve ona yer hazır edecek bir dümdârı ve o büyük kumandanın pîşdâr bir neferi olduğumu zannediyorum.”²⁸⁴

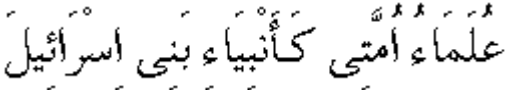
²⁸² Ruşen Çakır, **Ayet ve Slogan (Türkiye’de İslamî Oluşumlar)**, 8.Basım,İstanbul:Metis,1995,ss.83-84.

²⁸³ Mektubat,Yirmi Sekizinci Mektup,s.523.

²⁸⁴ Barla Lahikası,Yirmi Yedinci Mektup,s.1524.

Said Nursî, talebeleri tarafından kendisine yakıştırılan mehdîlik sıfatını, onların bir hüsn-ü zannı olarak kabul etmiş ve bu sıfatın asıl sahibinin, kendisine ilahî bir lütuf olarak yazdırılan Risale-i Nurlar olduğunu beyan etmiştir. Nursî, her fırsatta Risale-i Nur ve talebelerinin şahs-ı manevîsine atıfta bulunarak, bunların mehdînin en önemli vazifesi olan imanı kurtarmak görevini üstlendiğini söylemektedir.

Siracü'n-Nur'da da, öğrencilerinin eskiden beri, sevgiden gelen kendisi hakkındaki hüsn-ü zanları değiştirmek ve ilâhî nimeti inkâr etmemek niyeti ile, Risalelerin “mücedditlik vazifesi olabilir. Fakat benim değil, Risale-i Nur’undur” der.

“Evet, fermân etmiş. Gavs-ı Âzam

Şâh-ı Geylânî, İmam-ı Gazâlî, İmam-ı Rabânî gibi hem şahsen, hem vazifeten büyük ve harika zatlar, bu hadisi, kıymetli irşâdatlarıyla ve eserleriyle fiilen tasdik etmişler. O zamanlar bir cihette ferdiyet zamanı olduğundan, hikmet-i Rabbaniye onlar gibi feridleri ve kudsî dâhileri ümmetin imdadına göndermiş. Şimdi ise, aynı vazifeye, fakat müşkilâtlı ve dehşetli şerait içinde, bir şahs-ı mânevî hükmünde bulunan Risaletü'n-Nur'u ve sırr-ı tesanüdle bir ferd-i ferid mânâsında olan şakirtlerini bu cemaat zamanında o mühim vazifeye koşturmuş. Bu sırra binaen, benim gibi bir neferin ağırlaşmış müşiriyet makamında ancak bir dümdarlık vazifesi var.”²⁸⁵ Böylece Nursî Risaleler’in şahs-ı manevîsine işaret ederek, bu eserlerin zamanımızda insanların hidayetine vesile olacağını belirtmiştir.

Said Nursî şahsının öne çıkarılmasının siyasî çevreler tarafından hoş karşılanmayacağını, bunun sonucunda da Risalelerin neşredilmesinde problemler yaşanabileceğini belirtir. “Kardeşlerimin ikinci iltibası: Fâni ve çürütülebilir bir

²⁸⁵ Kastamonu Lâhikası, Yirmi Yedinci Mektup, s.1572.

şahsiyeti, bazı cihazlarla birinci vazifede pişdarlık eden Nur şakirtlerinin şahs-ı mânevîsini temsil eden o âciz kardeşine veriyorlar. Halbuki bu iki iltibas da Risale-i Nur'un hakikî ihlâsına ve hiçbir şeye, hattâ mânevî ve uhrevî makamata dahi âlet olmamasına bir cihette zarar verdiği gibi, ehl-i siyaseti de evhama düşürüp Risale-i Nur'un neşrine zarar gelir. Bu zaman, şahs-ı mânevî zamanı olduğu için, böyle büyük ve bâkî hakikatler, fâni ve âciz ve sukut edebilir şahsiyetlere bina edilmez.²⁸⁶

“Bazı ayat-ı kerime ve ehadis-i şerife ahir zamanda gelecek bir müceddid-i ekberi mana-yı işari ile haber veriyorlar. Fakat o gelecek zatın ve cemiyetinin üç vazifesinden en ehemmiyetlisi olan ve zahiren en küçüğü görünen imanı kurtarmak ve hakaik-i imaniyeyi güneş gibi göstermek vazifesini Risale-i Nur ve şakirtlerinin şahs-ı manevisi tam yaptıklarından; o gelecek zata dair haberleri ve işaretleri, Risale-i Nur'un şahs-ı manevisine hatta bazen tercümanına da tatbik çalışmışlar ve şeriatı ihya ve hilafeti tatbik olan çok geniş dairede hükmeden bu mühim vazifesini nazara almamışlar.”²⁸⁷

Said Nursî, mehdî ve talebelerini Risale-i Nur'un asıl sahipleri olarak nitelendirmekte, Risale-i Nur'un başlattığı hizmeti bu mübarek şahsın tamamlayacağını belirtmektedir.

“Ümmetin beklediği, âhir zamanda gelecek zâtın üç vazifesinden en mühimi ve en büyüğü ve en kıymetli olan iman-ı tahkikîyi neşir ve ehl-i imanı dalâletten kurtarmak cihetiyle, o en ehemmiyetli vazifeyi aynen bitemâmihâ Risale-i Nur'da görmüşler. İmam-ı Ali ve Gavs-ı Âzam ve Osman-ı Hâlidî gibi zatlar, bu nokta içindir ki, o gelecek zatın makamını Risale-i Nur'un şahs-ı mânevîsinde keşfen görmüşler gibi işaret etmişler. Bazan da o şahs-ı mânevîyi bir hâdimine vermişler, o hâdimine

²⁸⁶ Sikke-i Tasdik-i Gaybi,s.2062.

²⁸⁷ Tılsımlar Mecmuası,s.168.

mültefitane bakmışlar. Bu hakikatten anlaşılıyor ki, sonra gelecek o mübarek zat, Risale-i Nur'u bir programı olarak neşir ve tatbik edecek.”²⁸⁸

Said Nursî, Afyon mahkemesine verdiği savunmasında da “Bazı emârelerle bildim ki, gizli düşmanlarımız Nurun kıymetini düşürmek fikriyle, siyaset mânâsını hatırlatan mehdîlik dâvâsını tevehhüm ile, güya Nurlar buna bir âlettir diye çok asılsız bahaneleri araştırıyorlar. Belki benim şahsıma karşı bu işkenceler, bu evhamlarından ileri geliyor. Ben o gizli zâlim düşmanlara ve onları aleyhimizde dinleyenlere derim: Hâşâ! Sümme hâşâ! Hiç bir vakit böyle haddimden tecavüz edip iman hakikatlerini şahsiyetime bir makam-ı şan ve şeref kazandırmaya âlet etmediğime bu yetmiş beş, hususan otuz senelik hayatım ve yüz otuz Nur Risaleleri ve benimle tam arkadaşlık eden binler zatlar şehadet ederler.”²⁸⁹

Said Nursî kendisini mehdî olarak ilân ettiği gerekçesiyle tahkikatlar geçirmiştir. Bu tahkikatlardan birinde kendisinin böyle bir iddiaya sahip olmadığını söyleyerek bu isnatları reddetmektedir. “Güya bende tefahür ve hodfuruşluk var ve kendimi müceddit biliyorum. Ben bütün kuvvetimle bunu reddederim. Hem mehdîlik isnâdını hiç kabul etmediğime bütün kardeşlerim şehadet ederler. Hatta Denizli'deki ehl-i vukûf ‘Eğer Said mehdîliğini ortaya atsa bütün şakirtleri kabul edecek’ dediklerine mukabil, Said itiraznamesinde demiş ki: ‘Ben Seyyid değilim. Mehdî seyyid olacak’ diye onları reddetmiş.”²⁹⁰

Said Nursî, Risalelerin müceddid hükmünde olduğunu söylemektedir.

²⁸⁸ Sikke-i Tasdik-i Gaybî.s.2061.

²⁸⁹ Şuâlar,Ondördüncü Şuâ,s.1041.

²⁹⁰ Şuâlar,Ondördüncü Şuâ,s.1040.

“Madem tam yüz sene sonra aynen dört cihette tevafuk ederek Risale-i Nur eczaları aynı vazifeyi görmüş...Kanaat verir ki -nass-ı hadisle-Risale-i Nur tecdid-i din hususunda bir müceddid hükmündedir.”²⁹¹

“ O gelecek zatın ismini vermek, üç vazifesi birden hatıra geliyor; yanlış olur. Hem hiçbir şeye âlet olmayan nurdaki ihlâs zedelenir, avâm-ı mü'minîn nazarında hakikatlerin kuvveti bir derece noksanlaşır. Yakîniyet-i bürhaniye dahi, kazâyâ-yı makbûledeki zann-ı galibe inkılâp eder; daha muannid dalâlete ve mütemerrid zındıkaya tam galebesi, mütehayyir ehl-i imanda görünmemeye başlar. Ehl-i siyaset evhama ve bir kısım hocalar itiraza başlar. Onun için, Nurlara o ismi vermek münasip görülüyor. Belki ‘Müceddiddir, onun pişdarıdır’ denilebilir.”²⁹²

Bir diğer mektubunda Risalelere yenileme görevi yüklenildiği ifade edilir. “Bu asırda, Cenab-ı Hakka hadsiz şükür olsun ki, Risale-i Nur'un hakikatine ve şakirtlerinin şahs-ı manevîsine, hakaik-i imaniye muhafazasında tecdid vazifesini yaptırmış; yirmi seneden beri o vazife-i kudsiyede tesirli ve fatihâne neşriyle gayet dehşetli ve kuvvetli zındıka ve dalâlet hücumuna karşı tam mukabele edip, yüz binler ehl-i imanın imanlarını kurtardığını kırk binler adam şahadet eder.”²⁹³

Afyon mahkemesinin verdiği kararı temyiz ederken, öğrencilerinin kendisi hakkındaki teveccüh ve nitelemelerinden ve kendi tavrından şöyle söz eder: “Benim onların bu hüsn-ü zanlarını ve samimi övgülerini bütün bütün ve hatırlarını sertçe kırmam, Kur’ân hizmetine düşmanlık gibi olurdu. Ve o elmas kalemler ve kahraman kalpli yardımcılarımı kaçırdı. Bu yüzden bana yönelen bu övgüleri, asıl sahibine yani mucize-i Kur’ân olan Risale-i Nur'lara ve has öğrencilerimin manevî şahsiyetine

²⁹¹ Barla Lahikası, Yirmi Yedinci Mektup, s.1477.

²⁹² Sikke-i Tasdik-i Gaybi, s.2062.

²⁹³ Kastamonu Lâhikası, Yirmi Yedinci Mektup, s.1641.

çeviriyorum. Bana haddimden çok pay veriyorsunuz diye, bir yönüyle de hatırlarını kırıyorum.”²⁹⁴ Ayrıca mehdînin ehl-i beyt’ten olacağını çok kereler yazdığını, Nur öğrencilerinin ancak manevî Âl-i Beyt’ten sayılabileceğini söyler. "Âhir zamanın o büyük şahsı neslen Âl-i Beytten olacak. Biz Nur şakirtleri, ancak mânevî Âl-i Beytten sayılabiliriz. Hem Nurun mesleğinde hiç bir cihette benlik, şahsiyet ve şahsî makamları arzu etmek, şan ve şeref kazanmak olmaz. Nurdaki ihlâsı bozmamak için, uhrevî makamat dahi bana verilse, bırakmaya kendimi mecbur bilirim"²⁹⁵

“Evet, Nur şakirtleri biliyorlar ve mahkemelerde hüccetlerini göstermişim ki, şahsıma değil bir makam, şan ve şeref ve şöhrat vermek ve uhrevî ve mânevî bir mertebe kazandırmak, belki bütün kanaat ve kuvvetimle ehl-i imana bir hizmet-i imaniye yapmak için, değil yalnız dünya hayatımı ve fâni makamatımı, belki-lüzum olsa-âhiret hayatımı ve herkesin aradığı uhrevî bâki mertebeleri feda etmeyi, hattâ cehennemden bazı bîçareleri kurtarmaya vesile olmak için-lüzum olsa-Cenneti bırakıp Cehenneme girmeyi kabul ettiğimi hakikî kardeşlerim bildikleri gibi, mahkemelerde dahi bir cihette ispat ettiğim halde, beni bu ithamla Nur ve iman hizmetime bir ihlâssızlık isnad etmekle ve Nurların kıymetlerini tenzil etmekle, milleti onun büyük hakikatlerinden mahrum etmektir.”²⁹⁶

Nursî fitne zamanlarında dinin muhafazasında gayretlerin artması gerektiğini belirterek mehdiye zemin hazırlamanın dindar halkın vazifesi olduğunu söyler. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde dahi mehdîyi bekleyenlere hitab eden Said Nursî zeminin hazırlanması yolunda sadakatli, sebatkâr ve mücahid bir hareketin varlığına dikkatleri çeker.

²⁹⁴ Şuâlar, On Dördüncü Şuâ, s.1068.

²⁹⁵ Şuâlar, On Dördüncü Şuâ, s.1068.

²⁹⁶ Şuâlar, On Dördüncü Şuâ, s.1041.

Said Nursî'nin mehdîlik anlayışını ele aldığımız çalışmamızda da görüldüğü üzere mehdî bir şahıstan ibaret değildir. Faaliyetleri geniş bir zaman dilimine dağılmış bir hareket, bir ekol ve bir cemaat olabilir. Zira tek bir kişinin yapacağı işler sınırlıdır. Mehdîyi, Müslümanların hayır ve iyiliğin yanında yer alması açısından kavram olarak ele almak mümkündür. Hayır ve şer kavgası her zaman olmuş ve kıyamete kadar da devam edecektir. Dolayısıyla hayır yoluna devam edildiği sürece mehdîye tabi olmaktan elde edilen netice kazanılmış demektir. Bir hayali mehdîyi beklemek yerine, nerede hayır varsa orada bulunmak, daha isabetlidir. Her şeyin açık seçik olması imtihan prensibine ters olur. Ayrıca herkesin üzerinde mutabakata vardığı görüş şudur ki bu konu itikada müteallik bir konu değildir ve her Müslüman buna inanıp inanmamakta serbesttir. İnananları safdillikle, inanmayanları da küfürle itham etmek müslümanca bir yaklaşım tarzı olmayacaktır.

SONUÇ

Gelecekte ortaya çıkacak olan kurtarıcı fikri insanın yapısı gereği bütün toplumlarda ve inançlarda farklı isimlerle ve farklı özelliklerle de olsa yer alan bir düşüncedir.

İnsanlar çeşitli zulüm, baskı, işkence, maddî ve manevî felaketlere maruz kaldıkça, içine düştükleri bu ümitsizlik atmosferinden kurtulabilmek için bir kurtarıcı aramışlardır. Bu tarihî ve sosyolojik bir gerçekliktir. Bu kurtarıcının geleceği zaman hep merak konusu olmuş, genelde ise bu zaman dünya hayatının sonu olarak kabul edilmiştir. Buna göre gelecek olan kurtarıcı sosyal, siyasî, iktisadî, ahlakî yönden bozulmuş olan toplumu yeniden canlandırıp ihya edecek, eskiyen yönlerini yenileştirecek, durağanlaşan topluma dinamizm katacak ve topluma kaybettiği kimliğini yeniden kazandıracaktır.

Tarihî olay ve olguların akışı bazı zaman tasavvurlarına göre dairevi bazılarına göre ise doğrusaldır. İlk görüşe göre zaman, rahmet-felaket-rahmet devirleri olarak dairevî bir şekilde ebediyen devam eder. İkinci görüşe göre ise zaman bir doğrultu istikametinde rahmet devrinden felaket devrine doğru bir defaya mahsus olmak üzere akar gider ve kıyametle son bulur. Hayatın bu şekilde daha da kötüye gideceği anlayışına Müslümanlar arasında da rastlamak mümkündür. Özellikle Şia, mehdîlik anlayışını bu şekilde temellendirmekte ve ahir zamanda gelecek olan bu kurtarıcıya inanmayı imanın esaslarından kabul etmektedir. Ancak Sünnilerde durum biraz daha farklıdır. Ehl-i Sünnet arasında mehdî inancını kabul edenler olduğu gibi bu inancı reddedip böyle bir beklenti içerisinde olmayı İslam dininin özüne aykırı bulanlar da vardır.

Bir konunun inanç esaslarına dâhil olabilmesi için İslam dininin iki temel kaynağı olan Kur'ân ve sünnetteki yerine bakmak gerekecektir. Mehdî inancını bu çerçevede ele aldığımızda Kur'ân'da istilâhî olarak mehdî kavramını bulmak mümkün değildir. Ancak bu inanca sahip çıkanlar, Kur'ân'da yer alan hidayetle ilgili kelimelerden hareketle mehdînin varlığına delil bulabilmektedirler.

Hadislerde ise durum biraz daha farklıdır. Zira Kur'ân'da yer almayan mehdî inancına hadislerde sıkça rastlamak mümkündür. Buhari ve Müslim'in Sahih'leri dışında Kütüb-i Sitte yazarlarının eserlerinde mehdî ile ilgili hadisler bulunmaktadır. Ayrıca tarihçi İbn Kesîr gibi âlimler de eserlerinde konuyla ilgili bilgilere yer vermiştir. Bir sosyolog olarak nitelendirebileceğimiz İbn Haldun da mehdîlik inancını bütün bütün reddetmemekte, konuyu bir sosyal kanun ve sünnetullah çerçevesinde izah etmektedir. Tarihçi ve hadisçilerin bakış açıları ile suflerin bakış açıları birbirinden farklıdır. Mutasavvıflar da mehdî inancını kabul etmekle birlikte onun geleceği tarihi belirlemeye çalışmışlar ve onu daha somut bir vaziyette agılama eğilimi içerisinde olmuşlardır.

Mehdî inancına itirazı olanlar ise konuyla ilgili hadisleri ortaya çıktığı dönemin sosyal ve siyasî şartlarına göre değerlendirmişler ve çoğu hadisi ya zayıf veya uydurma olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca onlar konuya, İslamın ortaya koyduğu prensipler açısından yaklaştıklarında bir kurtarıcıyı bekleme anlayışının Müslüman toplumu atalete sevkedeceği endişesini taşımaktadırlar.

Mehdî inancını kabul eden ve bu konuda açıklamalarda bulunan Said Nursî'nin mehdî anlayışına geçmeden önce yaşadığı dönemin özelliklerine bakacak olursak Nursî'nin içinde bulunduğu yüzyılda İslam dünyası gerilerken Avrupa ilim, fen ve teknolojiye ilerlemeler kaydetmiştir. Bu sayede Avrupa siyasi, ekonomik hatta kültürel alanda İslam ülkelerinde söz sahibi olabilmıştır. Nursî'ye göre yaşanan bu değişim Müslümanlarda, Avrupa'yı körü körüne taklide, ilmini ve fennini alma yerine sefahatine

duyulan özentiye dönüşmüş ve Müslümanların kimliğinden çok şey alıp götürmüştür. İslamî, insanî ve ahlakî değerlerde büyük bir yozlaşma başlamış, fen ve felsefe inançsızlığa alet edilmeye başlamıştır. Böyle bir dönemin olumsuz şartları karşısında ümitsizliğe düşen ve teselli arayan inananların imanlarını takviye etmek ve istikbal hakkında ümitvar olmak gerektiğini belirten Said Nursî, Müslümanları bu durumdan kurtarabilecek ve onları hidayete sevk edebilecek bir mehdî inancından bahsetmektedir.

Ona göre hadislerde belirtilen ahir zaman şahısları olan Deccal, Süfyan ve Mehdî sadece birer şahıstan ibaret olmayıp faaliyetleri geniş bir zaman dilimine dağılmış bir hareket, bir cemaattir. Her devirde mehdî sıfatını taşıyan ıslahatçılar, faziletli şahsiyetler olagelmıştır. Bunlar o dönemin şartları içerisinde görevlerini yerine getirip gitmişlerdir. Ancak zaman belli bir şahsı mehdî olarak bekleme zamanı değildir. Çünkü artık şartlar değişmiş, düşman yani deccal taktik değiştirmiş, fen ve felsefenin getirdiği yeni bilgileri kullanarak faaliyetlerini artırmıştır. İşte böyle bir durumda bir tek şahsın bu inançsızlık akımıyla başa çıkması oldukça güçtür. Mehdînin bu görevini onun yolundan giden, hidayet üzere bulunan bir cemaatin, bir ekolün üstlenmesi gerekir ki Nursî'ye göre bu görevi Ehl-i Beytten oluşan Müslüman bir taife yapacaktır. Risale-i Nur talebeleri de manen Ehl-i Beytten sayıldığı için onlar da bu görevi üstleneceklerdir. Böylece Said Nursî yazmış olduğu eserlerle mehdîye zemin hazırladığını belirtmektedir.

Geçmiş ıslahatçılardan, mücedditlerden farklı olarak ahir zaman mehdîsinin vazifeleri daha büyüktür. Diğerleri mehdîlik görevinin yalnızca bir bölümünü yapmışken ahir zaman mehdîsi üç vazifeyi birden üstlenecektir. Nursî'nin iman, hayat, şariat olarak nitelendirdiği üç görevden en mühimi iman vazifesidir yani inananların imanını kurtarmak ve sağlam bir temele oturtmaktır. Ardından gelen, İslam ilkelerini yeniden ihyâ etmek ve İslam birliğini ihdas etmek olan hayat ve şariat görevleri ise, iman vazifesi yerine getirildiği takdirde kendiliğinden yerine gelecektir.

Ahir zamanda gelecek olan mehdînin kim olacağı konusunda Nursî bir isim veya şahıs belirtmezken, eserlerinden kendisinin zamanın müceddidi ya da mehdîsi olduğu sonucunu çıkartmak mümkündür. Zaten onun takipçileri içerisinde müceddit olduğu hususunda fikir ayrılığı bulunmamakla birlikte ahir zaman mehdîsi olduğu konusu biraz tartışmalıdır. Eserlerinin bir bölümünde onun kendi ifadelerinden böyle bir sonuç çıkarmak mümkünse de, konuyu dönemin siyasî şartları gereği çok detaylandırmamış ve müphem bırakmıştır. Zaten seksen küsur yıllık hayatının neredeyse yarısından çoğunu hapis ve sürgünlerde geçirmiş olması ve çeşitli koğuşturmalara uğramasının en önemli sebeplerinden biri de Nursî'nin kendisini mehdî ilan ettiği iddiasıdır. Bununla birlikte o, eserlerinde şahsının öne çıkarılmasını istememiş dikkatleri yazmış olduğu Risalelere çekmiştir. Her fırsatta bu eserlerin önemini belirtmiş hatta Risalelerin vehbî bir ilimle yazılmadığını bilakis kesbî bir ilmin ürünü olduğunu söylemiştir. Böylece Nursî her ne kadar zamanın tarikat değil cemaat zamanı olduğunu dile getirirse de gerek içinden çıktığı tarikat kültürünün etkisi, gerek eserlerinin yazılış yöntemi, gerekse de takipçilerinin ona isnad ettiği olağanüstü haller nedeniyle tasavvufî öğretinin etkisinden kurtulamamıştır. Mehdînin çıkacağı tarih hakkında yaptığı yorumlar da bunun ayrı bir örneğidir. Zira Nursî özellikle Şîa'nın ve tasavvuf erbabının kullandığı ve itibar ettiği cefr yöntemini bilgi edinme yollarından biri olarak kabul etmiş ve bu yöntemi kullanarak Kur'ân'dan çıkardığı bazı işarî manalardan hareketle mehdînin çıkış zamanını belirtmiştir.

Said Nursî mehdî ile ilgili hadisleri değerlendirirken hadis usûlü ile ilgili kurallardan ziyade hadisin metnine ehemmiyet vermiştir. Hadisleri tenkit etmekten kaçınmış bunun yerine hadislerin bir kısmını tıpkı ayetlerde olduğu gibi müteşabih olarak değerlendirmiş ve bunları tevil etmeye çalışmıştır. Ahir zaman şahısları ile ilgili hadisleri değerlendirirken içinde yaşadığı sosyal ve siyasî şartlardan etkilenmiş ve bu hadislere getirdiği yorumlar da bu şartlar doğrultusunda olmuştur. Özellikle mehdî ve

deccal hadislerine getirdiği yorumlar onun başını oldukça ağrıtmış, dönemin siyasîleri bu yorumları sebebiyle onu potansiyel bir tehlike olarak görüp sürekli takibat altında tutmuştur.

Mehdi hususunun İslam âlimleri arasında çokça tartışılmasının en büyük nedeni konunun gayb alanına ait olmasıdır. Özellikle Hz. Peygamberden aktarılan rivayetlerin güvenilirliği de konuyu daha çetrefilli bir hale getirmektedir. Gelecekte haber veren bu tür hadisleri, hadis usûlü açısından tenkide tâbi tuttuğumuzda karşımıza sıhhatinde şüphe olmayan rivayetlerle birlikte zayıf rivayetler de çıkmaktadır. Hadisleri değerlendirebilmek için sened tenkidinin yanında, metin tenkidinin de yapılması gerekir. Bu noktada hadislerin te'vili konusu gündeme gelmektedir. “Bir rivayetin zahîrî ifadesi, teklif sırrına, imtihan prensibine, beşeriyet âlemindeki geçerli olan ilahî kanunlara ters ise, o rivayet – sahih olmak kaydıyla – te'vil edilmelidir” görüşü gereğince dînî metinlerin zaman ve mekan üstü boyutu hesaba katıldığında yapılacak te'villerin isabet kaydetme ihtimalinin yanında, isabet kaydetmeme ihtimalinin de olacağı gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

Hz. Peygamber mehdî, deccal, nüzûl-i İsa gibi konuları anlatırken bir iman esasını ortaya koymak için bunları zikretmemiştir. Konuya ait rivayetlerin senedleri kat'î olsa da delâletleri kat'î değildir. Bu yüzden mehdinin geleceğini inkâr eden bir kimse, kesin delille sabit olan bir konuyu reddetmiş sayılmayacağı için tekfir edilmez. Bu tür hadisleri kabul etmenin pratik hayattaki tek faydası bir müslümanın düşüncesine yön vermesi ya da onu psikolojik olarak rahatlatmasından ibarettir. Zira insanı hem bu dünyada hem de öte dünyada kurtaracak olan belli şahsiyetler değil, amel-i salihdir. İslamın tavsiye ettiği kurtuluş programının özünü, insanın Allah'a, ahirete ve dünyaya yabancılaştırmadan ilahî öğretiyi doğrultusunda dengeli bir yaşam oluşturmaktadır. İslamda kurtarıcı ne Mehdi'dir ne Hz.İsa'dır ne de Hz. Muhammed'dir. Kurtarıcı olan kutsal

kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Bu yüzden Müslümanların yıllarca Mesih ya da Mehdi bekleyerek hayatlarını onlara adanmaları yerine, Allah'a ve O'nun çizdiği hayat programına adanarak, durmaksızın çalışmaları ve dünya – ahiret dengesini iyi kurmaları en tutarlı yol olsa gerektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Abdulhamit, Muhsin, **İslama Yönelen Yıkıcı Hareketler**, M.Saim Yeprem,(çev.), İstanbul:İrfan,1970.
- Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri**, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1997.
- Badıllı, Abdülkadir, **Bediüzzaman Said Nursî Mufassal Tarihçe-i Hayatı**,1.Basım, İstanbul: Timaş,c,1-3,1990.
- Baybal, Sami, **İbrahimi Dinlerde Mesihin Dönüşü**, Konya: Yediveren,2002.
- Bediüzzaman Said Nursî, **Kaynaklı, İndeksli, Lügatli Risale-i Nur Külliyyatı**, İstanbul:Nesil Basım Yayın,2004.
- Bozgeyik, Burhan, **Ölüm Sonrası Hayat**, İstanbul:TÜRDAV,1999.
- Canan, İbrahim, **İslam Aleminin Ana Meselelerine Bediüzzaman'dan Çözümler**, İstanbul: Yeni Asya,1993.
- Coşkun, Ali, **Mehdîlik Fenomeni**, İstanbul: İz Yayınları,2004.
- Çakır, Ruşen, **Ayet ve Slogan (Türkiye'de İslamî Oluşumlar)**, 8.Basım,İstanbul: Metis,1995.
- Çelebi, İlyas, **Uzak ve Yakın Gelecekle İlgili Haberler**,2.Basım,İstanbul: Kitabevi, 2000.
- Demirel, Hüseyin, **Bediüzzaman ve Mehdiyet**, İstanbul: İttihad,1996.
- Döğen, Şaban, **Mehdî ve Deccal**, İstanbul: Gençlik,1996.

- el-Bağdadî, Ebu Mansur Abdülkadir b. Tahir, **Mezhepler Arasındaki Farklar**, Ethem Ruhi Fığlalı (çev.), Ankara:TDV,1991.
- el-Heytemî, İbn Hacer el-Mekkî, **el-Kavlü'l-Muhtasar fi Alâmâtî'l-Mehdiyyi'l-Muntazar**, Kahire,1407/1986.
- Emin, Ahmet, **Duha'l-İslam**,c.1-3,Beyrut:1951.
- Fazlur Rahman, **Tarih Boyunca İslamî Metodoloji Sorunu**,3.Basım, Salih Akdemir, (çev.), Ankara: Ankara Okulu,2000.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, **Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri**, İstanbul: Birleşik,1999.
- Fığlalı, Ethem Ruhi, **Kadıyanilik (Ahmediye Mezhebi)**,İzmir:1986.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, **Mevlana Celaledin Mektupları**, İstanbul:İnkılap,1963.
- Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi**,3.Basım, İstanbul: İnsan,2000.
- Harmancı Abdülkadir, **Said Nursi'nin Risalelerinde Kelam-Felsefe Problemleri**, İstanbul:Ayışığı.
- Hasan, Sa'd Muhammed, **el-Mehdiyye fi'l-İslam Münzü Akdemi'l Usur Hatta'l-Yevm**, Kahire,1953.
- Hüsamüddin, Ali b.,**Kitabü'l-Burhan fi Alameti'l-Mehdiyyi'l-Ahir Zaman**, İstanbul, Süleymaniye/Carullah Kütüphanesi (el yazma),no.1494.
- Işık, İhsan, **Bediüzzaman Said Nursî ve Nurculuk**,1. Basım, İstanbul:Ünlem,1990.
- İbnü'l-Arabî, Muhyiddîn Muhammed b.Ali, **Fütûhâtü'l-Mekkiye**,Osman Yahya-İbrahim Medkur (nşr.),Kâhire,1392/1972.
- İbn Haldun, **Mukaddime**, Halil Kendir (çev.),c.1,Ankara:İmaj,2004.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer, **Alâmâtü Yevmi'l-Kiyâme**, Abdullatif Aşur, (nşr.), Kahire:1980.
- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer, **Nihâyetü'l-Bidâye ve'n-Nihâye fi'l-Fiten ve'l-Melâhim**, c.1, Riyad:1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b.Yezid el-Kazvinî, **Sünen**, Muhammed Fuad Abdülbaki (nşr.),Mısır:1952.

- İlhan, Avni, **Mehdilik**, İstanbul: Beyan,1993.
- İmam-ı Rabbanî, **Mektûbât-ı Rabbanî**, Abdulkadir Akçiçek (çev.),c.1,İstanbul: Merve,1977.
- Kalyoncu, Hamdi, **Liderlere Tapınma Psikolojisi**, İstanbul:Marifet, 2001.
- Kara, İsmail, **Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi,Metinler/Kişiler**, c.2,İstanbul:Risale, 1986.
- Kısakürek, Necip Fazıl, **Son Devrin Din Mazlumları**, 10.Basım, İstanbul:Büyük Doğu,1990.
- Kösoğlu, Nevzat, **Said Nursî (Hayatı-Yolu-Eseri)**, İstanbul: Ötüken,2004.
- Kutluay, Yaşar, **İslam ve Yahudi Mezhepleri**,4.Basım, İstanbul:Anka,2001.
- Küleynî, Ebû Ca’fe Muhammed b. Ya’kûb, **el-Usul mine’l-Kâfi**, Ali Ekber el-Gaffarî (nşr.),Tahran:1957-1959.
- Mardin, Şerif, **Bediüzzaman Said Nursî Olayı**, 10.Basım, Metin Çulhaoğlu, (çev.), İstanbul: İletişim,2005.
- Mevdudî, **Meseleler ve Çözümleri**,2.Basım,Yusuf Karaca,(çev.),İstanbul:Risale,1990.
- Mevdudî, **İslam’da İhya Hareketleri**,2.Basım,A.Ali Genç,(çev.),İstanbul:Pınar ,1986.
- Mutlu, İsmail, **Bediüzzaman’ın Yorumları Işığında Kıyamet Alametleri**, 3.Basım, İstanbul:Mutlu, 1996.
- Mürsel,Safa, **Said Nursî’inin Devlet Felsefesi**,İstanbul:Yeni Asya,1976.
- Müttefekun Aleyh Hadisler**,Muhammed Fuad Abdülbaki (düzenleyen),Abdullah Feyzi Kocaer (çev.),Konya:Hüner,2005.
- Öz, Mustafa, **İmamiyye Şiasında Onikinci İmam ve Mehdi İnancı**, İstanbul:İFAV, 1995.
- Muhammed Reşid Rıza,**Tefsîru’l-Menâr**,4.Basım,c.9,Kahire,1373.
- Risale-i Nur Külliyyatı Müellifi Bediüzzaman Said Nursî Hayatı,Mesleği,Tercüme-i Hali**,(hzl.Talebeleri) , İstanbul:Sözler,1976.

- Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi**, Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,1986.
- Sahih-i Müslim ve Tercemesi**,Mehmed Sofuoğlu (trc.),İstanbul:İrfan,1972.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Dinlerde Mehdi Tasavvurları**, Samsun:Sidre,1997.
- Sarıtoprak, Zeki, **İslam İnancı Açısından Nüzul-i İsa Meselesi**,İzmir:Çağlayan,1997.
- Stowasser, Barbara Freyer,“**Said Nursî'nin Öğretilerinde Kıyamet**”,Yolların Ayrılış Noktasında İslam- Bediüzzaman Said Nursî'nin Görüşleri Işığında,(ed. Şerif Mardin ve diğerleri),1.Basım, İstanbul:Gelenek, 2003.
- Süneni Ebu Davud Terceme ve Şerhi** ,c.14,Şamil Yay., K.el-Mehdi,(35).
- Süneni İbn Macce Kitabü'l-Fiten Tercemesi ve Şerhi**, c.10,Kahraman Neşriyat, Haydar Hatipoğlu,(trc.)
- Süneni Tirmizi Tercümesi**, c.4,O.Zeki Mollamahmutoğlu, (trc.) Yunus Emre, Süleymanoğlu, İbrahim, **Mehdilik ve İmamiyye**, İzmir:1992.
- Şahiner, Necmeddin, **Bilinmeyen Taraflarıyla Bediüzzaman Said Nursî**,7. Basım, İstanbul:Yeni Asya,1991.
- eş-Şehristânî, Muhammed Abdülkerim, **el-Milel ve'n-Nihal**, Mustafa Öz (çev.), İstanbul:Ensar,2005.
- Tacirineseb, Hüseyin, **Mehdilik ve İmam Mehdi**, Davut Duman (çev.),Ankara:Oba Kitabevi,2001.
- Tümer, Günay ve Küçük, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**,3.Basım, Ankara:Ocak,1997.
- Yaşar, Selahaddin, **Bediüzzaman Kimdir?**,3. Basım,İstanbul:Gençlik,1995.
- Yurdagür, Metin, **Ayet ve Hadislerle Allah'ın İsimleri**, İstanbul:Marifet,1996.

Sürelî Yayınlar:

Adam,Hüdaverdi,“Küreselleşmenin Eşiğinde İslam-Hıristiyan Diyaloğu”,**Köprü Dergisi**,Sayı:77, (Kış, 2002).

Akça, Mustafa “Bir Fitnenin Seyir Defteri”,**Köprü Dergisi**,Sayı:61,(Kış,98).

Baybal, Sami, “İslama Göre İsa-Mesih Yeniden Dünyaya Dönecekmi”,**İlk Adım Bir Mekteptir Dergisi**,http://www.ilkadimdergisi.com/190/kapak_samibaybal.htm (Mayıs 2004).

Bodur ve Sarıkaya, “**Said Nursî ve Said Nursi’den Sonra Nurculuk**”,(Yayınlanmamış Makale)

Bozdağ, Muhammed, “Risale-i Nur’a Dair Birkaç Mesele”,**Köprü Dergisi**,Sayı:49, (Kış,95).

Durgun, İntizam Seyda, “Beyaz Buluşma”,**Köprü Dergisi**,Sayı:93,(Kış,2006).
<http://www.oprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=738>

Ferşadoğlu, Ali, “Bediüzzaman’a Göre Günümüzde Hizmet Metodu-Cihad-ı Manevî:İrşad ve Tebliğ”,**Köprü Dergisi**,Sayı:63,(Yaz,1998).

Hatipoğlu, M. Sait, “İslamda İlk Siyasi Kavmiyetçilik:Hilafetin Kureyşiliği”,**AÜİF Dergisi**,Sayı:23.

Kutluay, Yaşar, “Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursî ve Nurculuk”,**İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**,c.3,Sayı:3-4,(1959-1960),İstanbul: 1966.

Özcan, Mustafa “Geleceği Eleme ve Geleceği Süzme Arasında: Nur Çağı veya Altın Çağ”,**Köprü Dergisi**,Sayı:69,(Kış,2000).

Wach, Joachim, “Din ve Felsefede Kurtuluş Düşüncesi”, Ali Çoşkun (çev.),**MÜİF Dergisi**, Sayı:13-15,İstanbul:1995,

İnternet:

Adam,Hüdaverdi, “Mehdilik Meselesi”,*Yeni Ümit Dergisi*,Sayı:56,(Nisan-Mayıs-Haziran2002),

http://www.yeniumit.com.tr/konu.php?konu_id=302&yumit=bolum2

Döğen,Şaban, “Mehdî Üzerine”,*Köprü Dergisi*, Sayı:51,(Yaz, 95),

<http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=26> (31.07.2006).

Gülen, Fethullah,”Mesih Nerede,Mehdî Kim”,herkul.org.11.10.2004.

Karaman, Hayreddin, “Mesih”,Laik Düzendeki Dini Yaşamak-3, İstanbul, 2002,www.hatrettinkaraman.net/yazi/laikduzen/3/0374.htm,(1Eylül2006),(Par.1).

Kuzu,Selman “Mehdi,Mesih ve Deccal Üzerine Bir Söyleşi”,

http://www.cevaplar.org/index.php?khide=visible&sec=16&sec1=59&yazi_id=4583&menu=1, 10 Ekim 2006

Salihoğlu, M.Latif, “Asılsız İddialara Kaynağından Cevaplar(1-2)”,*Yeniasya Gazetesi*28Haziran2006.<http://www.yeniasya.com.tr/2006/06/28/yazarlar/Isalihoğlu.htm>

Sarıtoprak,Zeki, “Ehl-i Sünnet İnançına Göre Mehdilik Meselesi”,

<http://www.enfal.de/mesele5.htm>

Kutsal Kitaplar:

Kur'an,Bakara Suresi,Ayet 6.

Kitab-ı Mukaddes,Mika,5/2.

Kitab-ı Mukaddes,Zekarya,9/9-10.

Kitab-ı Mukaddes,Malaki,4/5.

Kur'an,el-Fâtır Suresi,Ayet 43.

Sempozyumlar:

Sarıtoprak,Zeki, “Bediüzzaman Said Nursi’ye Göre Mehdilik Meselesi”,**3.Uluslararası Bediüzzaman Said Nursi Sempozyumu,İslam Düşüncesinin 20. Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursi**,İstanbul:24-26 Eylül 1995,<http://www.nursistudies.com/turkishh/mod.php?>

Ocak, A.Yaşar,“Günümüz Türkiye’inde İslâmî Düşüncenin Bir Tahlil Denemesi ve Perspektifi”,**Dünden Bugüne İslam Dünyasında Zihniyet Değişiklikleri ve Çağdaşlaşma Problemleri Sempozyumu**, Bursa,1990.

Spuler, Ursula, “Hıristiyan-İslam Diyalogu”,**İslam Düşüncesinin 20.Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî,Milletlerarası Sempozyum**,Mehmet Paksu (ed.), İstanbul:Yeni Asya,1992.

Colin Turner, “Mücedditlik ve Bediüzzaman”,**İslam Düşüncesinin 20.Asırda Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî,Milletlerarası Sempozyum**, Mehmet Paksu(ed.)İstanbul:Yeni Asya,1992.

Akgündüz, Ahmet, “Vefatının 30.Yılında Bediüzzaman Said Nursî'nin Fikirleri ve İslam Düşüncesindeki Yeri”,**Uluslar arası Bediüzzaman Said Nursî Sempozyumu**, İstanbul:1991.

el-Gali, Ahmed Muhammed, “Risale-i Nur'a Göre İslam İnancı Araştırmalarında Tecdit” **6.Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu ‘Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk’**,Abdullah Albayrak (ed.),İstanbul:Nesil,2004.

S.J,Thomas Michel,“Bediüzzaman Said Nursî'nin Düşüncesinde Müslüman-Hıristiyan Diyaloğu Ve İşbirliği”,**4.Uluslararası Bediüzzaman Said Nursî Sempozyumu,‘Kur’ân’ı Anlamada Çağdaş Bir Yaklaşım Risale-i Nur Örneği**, İstanbul,20-22 Eylül,1998.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Nur Risalelerine Göre Said Nursî'nin Kelamî Görüşleri”, **20.Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve Bediüzzaman Said Nursî Uluslar arası Sempozyum**, Mehmet Paksu (hızl.),İstanbul: YeniAsya,1996.

Tezler:

Çelik, Alperen, “**Sünni Dünyada Belli Başlı Mehdilik Hareketleri**”,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE,2005.

Koçar, Musa, “**Eleştirel Açıdan Said Nursî'nin Kelamî Görüşleri**”,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi SBE,1999.

Sözlükler:

İbn Manzur, Muhammed b. Mükerrrem, **Lisanü'l-Arab**, Dâru Sâdr (nşr.),
Beyrut, 1970.

Emiroğlu, Kudret ve Aydın, Suavi, “Milenaryanizm”, **Antropoloji Sözlüğü**,
Ankara: Bilim ve Sanat, 2003.

Ansiklopedi Maddeleri:

Ağırakça, Ahmet, “Mehdî”, **Şamil İslam Ansiklopedisi**, c.5, İstanbul: Dergah
Yayımları, 2000.

Besalel, Yusuf, “Eliyau”, **Yahudilik Ansiklopedisi**, İstanbul: Gözlem
Gazetecilik Basın Yayın, 2001.

Besalel, “Mesianik Akımlar”, **Yahudilik Ansiklopedisi**, c.1, İstanbul: Gözlem
Gazetecilik Basın Yayın, 2001.

“Mesih”, **Dinler Tarihi Ansiklopedisi**, c.2, İstanbul: Gelişim Basım ve
Yayımları, 1976.

Harman, Ömer Faruk, “İsa”, **DİA**, c.22.

Macdonald, DB, “Mehdî”, **İA**, c.7.

Waardenburg, Jaques, “Mesih”, **DİA**, c.29.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Mehdi”, **DİA**, c.28.

Yavuz, Yusuf Şevki, “Kıyamet Almetleri”, **DİA**, c.25.

Yurdagür, “Cefr”, **DİA**, c.7.